

The background of the entire page is a painting. It depicts a dramatic mountain scene. A large, craggy rock formation dominates the center and right side of the frame. The rock is rendered with thick, expressive brushstrokes in shades of grey, blue, and white, suggesting snow or ice. At the base of this formation, a small, yellow, multi-story building with a central tower and several windows is visible. The foreground is filled with dark, rocky terrain and some sparse, dry vegetation. The sky is a pale, hazy blue.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΜΕΤΕΩΡΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΒΟΥΡΟΝΙΚΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
ΒΟΛΟΣ 2012

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΔΕΦΝΕΡ ΑΔΕΞΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	1
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
1.1 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	9
1.1.1 Ορισμός θρησκευτικού τουρισμού και σχετικές έννοιες.....	9
1.1.2 Διάκριση μεταξύ θρησκευτικού τουρισμού και προσκυνηματικών περιηγήσεων.....	11
1.2 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
2.1 ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΛΟΥΡΔΗ ΣΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑ.....	17
2.2 SANTIAGO DE COMPOSTELA ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ.....	20
2.3 ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ, ΒΑΤΙΚΑΝΟ, ΜΕΚΚΑ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΜΕΤΕΩΡΑ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	
3.1 Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ.....	27
3.1.1 Γενική εικόνα.....	27
3.1.2 Θετικοί και αρνητικοί παράγοντες για την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού.....	30
3.1.3 Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα.....	34
3.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ.....	37
3.2.1 Γεωγραφικός προσδιορισμός και ιστορικά στοιχεία της περιοχής.....	37
3.2.2 Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης.....	47
3.2.3 Δυνατότητες ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή.....	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

4.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	52
4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ.....	53
4.2.1 Ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων των επισκεπτών.....	53
4.2.2 Συσχετίσεις μεταβλητών.....	66
4.2.3 Ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων των φορέων...72	
4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ.....	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Προτάσεις.....	85
5.2 Συμπεράσματα.....	89

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Ερωτηματολόγια της έρευνας.....93

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Χάρτες και εικόνες της περιοχής.....104

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: Ιστορικά στοιχεία των ιερών μονών των Μετεώρων..... 111

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....120

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Ο Πάπας Ιωάννης- Παύλος Β' προσεύχεται στη Σπηλιά.....	17
Εικόνα 2: Η Bernadette Soubirous.....	19
Εικόνα 3: Ο Καθεδρικός Ναός στο Σαντιάγο ντε Κομποστέλα.....	20
Εικόνα 4: Η πόλη του Σαντιάγο ντε Κομποστέλα.....	21
Εικόνα 5: Ιερουσαλήμ: Ο Πανάγιος Τάφος ή Ναός της Αναστάσεως	23
Εικόνα 6: Ιερσόλυμα: Κέντρο θρησκευτικής και ιστορικής σημασίας.....	23
Εικόνα 7: Βατικανό: Πάσχα στην Αιώνια Πόλη.....	25
Εικόνα 8: Βατικανό: Το μικρότερο κρατίδιο με την μεγαλύτερη δύναμη.....	25
Εικόνα 9: Μέκκα: Η ιερότερη πόλη των Μουσουλμάνων	26
Εικόνα 10: Μέκκα.....	26
Εικόνα 11: Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου.....	41
Εικόνα 12: Ιερά Μονή του Βαρλαάμ.....	41
Εικόνα 13: Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου.....	42
Εικόνα 14: Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά.....	42
Εικόνα 15: Ιερά Μονή Ρουσανού.....	43
Εικόνα 16: Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας.....	43
Εικόνα 17: Μετέωρα.....	44
Εικόνα 18: Μετέωρα.....	44
Εικόνα 19: Μετέωρα.....	45
Εικόνα 20: Μετέωρα.....	45
Εικόνα 21: Μετέωρα.....	46

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Φύλο.....	53
Διάγραμμα 2: Ηλικιακή σύνθεση.....	54
Διάγραμμα 3: Οικογενειακή κατάσταση.....	54
Διάγραμμα 4: Μορφωτικό επίπεδο.....	55
Διάγραμμα 5: Επάγγελμα.....	56
Διάγραμμα 6: Ποσοστό ερωτηθέντων που επισκέπτονται για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων.....	56
Διάγραμμα 7: Ποσοστό ερωτηθέντων που έχουν επισκεφθεί τουλάχιστον άλλη μία φορά την περιοχή των Μετεώρων.....	57
Διάγραμμα 8: Κατηγοριοποίηση Ερωτηθέντων.....	58
Διάγραμμα 9: Λόγος επίσκεψης της περιοχής.....	59
Διάγραμμα 10: Αριθμός διανυκτερεύσεων.....	59
Διάγραμμα 11: Επιλογή χώρου διαμονής.....	60
Διάγραμμα 12: Μεταφορικό μέσο.....	61
Διάγραμμα 13: Μέσο επιλογής προορισμού.....	61
Διάγραμμα 14: Ποσοστό επισκεψιμότητας ανά μοναστήρι.....	62
Διάγραμμα 15: Προτιμήσεις για το είδος του θρησκευτικού τουρισμού.....	63
Διάγραμμα 16: Βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού και της παράδοσης για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα.....	63
Διάγραμμα 17: Βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού και της παράδοσης για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα.....	64
Διάγραμμα 18: Νέα επίσκεψη της περιοχής	65
Διάγραμμα 19: Η πρόταση σε γνωστούς να επισκεφθούν την περιοχή των Μετεώρων..	65
Διάγραμμα 20: Φύλο σε σχέση με την επιλογή του χώρου διανυκτέρευσης.....	66
Διάγραμμα 21: Φύλο σε σχέση με την επιλογή του μεταφορικού μέσου.....	67
Διάγραμμα 22: Φύλο σε σχέση με την επιλογή της κατηγορίας θρησκευτικού τουρισμού...	68
Διάγραμμα 23: Φύλου σε σχέση με το βαθμό αξιοποίησης του πολιτισμού για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα.....	68
Διάγραμμα 24: Ηλικία σε σχέση με την πρώτη επίσκεψη της περιοχής	69

Διάγραμμα 25: Ηλικία σε σχέση με το είδος του επισκέπτη	70
Διάγραμμα 26: Μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με την πρώτη επίσκεψη της περιοχής.....	71
Διάγραμμα 27: Μορφωτικού επίπεδο σε σχέση με το είδος του.....	72
Διάγραμμα 28: Είδος φορέα.....	72
Διάγραμμα 29: Προσπάθεια της Πολιτείας για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα.....	73
Διάγραμμα 30: Προσπάθεια της Πολιτείας για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα.....	73
Διάγραμμα 31: Αντιμετώπιση από την τοπική κοινωνία της ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα.....	74
Διάγραμμα 32: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προβολή και την κατανάλωση τοπικών προϊόντων.....	75
Διάγραμμα 33: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην αύξηση των θέσεων εργασίας.....	75
Διάγραμμα 34: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στη διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής.....	76
Διάγραμμα 35: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.....	77
Διάγραμμα 36: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στη συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή.....	77
Διάγραμμα 37: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην αύξηση κρατικών χρηματοδοτήσεων.....	78
Διάγραμμα 38: Εποχή της μεγαλύτερης αύξησης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή.....	79
Διάγραμμα 39: Πρόβλημα εποχικότητας του τουρισμού στην περιοχή.....	79
Διάγραμμα 40: Διαφήμιση της περιοχής για την προσέλκυση θρησκευτικού τουρισμού.....	80
Διάγραμμα 41: Φορέας με την πρωτοβουλία του οποίου έχει διαφημιστεί η περιοχή.....	81

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Τα ισχυρά σημεία του Ελληνικού τουρισμού.....	30
Πίνακας 2: Τα Μειονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού.....	33

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός τα τελευταία χρόνια έχει εμφανίσει αλματώδη ανάπτυξη εδραιώνοντας την θέση του ως μια από τις μεγαλύτερους και κερδοφόρους τομείς της οικονομίας στον κόσμο. Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια ειδική μορφή τουρισμού που έχει ως κεντρικό σημείο αναφοράς του τα θρησκευτικά ταξίδια περιορισμένης διάρκειας, τα οποία γίνονται από τουρίστες με θρησκευτικά κυρίως κίνητρα σε χώρους και τόπους προσκυνημάτων.

Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλές περιοχές με θρησκευτικά αξιοθέατα που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και προσελκύουν σημαντικό αριθμό τουριστών. Η αξιοποίησή τους δημιουργεί την ανάγκη για διαμόρφωση ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου αλλά και μιας διακριτής τουριστικής πολιτικής για τη συστηματική και οργανωμένη προώθησή τους.

Μία από αυτές τις περιοχές, τα αξιοθέατα της οποία από το 1988 περιλαμβάνονται στον κατάλογο μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO, είναι τα Μετέωρα. Αναλύονται οι δυνατότητες ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή αλλά και οι αδυναμίες της περιοχής, όπως αυτές απεικονίζονται μέσω της έρευνας που διενεργήθηκε αλλά και των μη πειραματικών δεδομένων που προέκυψαν μέσω ερωτηματολογίων απευθυνόμενων σε επισκέπτες και επιχειρηματίες της πόλης της Καλαμπάκας.

Λέξεις κλειδιά: Θρησκευτικός τουρισμός, τοπική ανάπτυξη, Μετέωρα, προσκύνημα

ABSTRACT

Tourism in recent years has experienced rapid growth by consolidating its position as one of the largest and most profitable sectors of the economy in the world. Religious tourism is a special form of tourism that has as its central reference point of the religious trips of limited duration, which are made by tourists mainly with religious motives in places and places of pilgrimage.

In Greece, there are many areas of religious Points of Interest which are an integral part of national heritage and attract a significant number of tourists. Their utilization creates the need for formulating a specific institutional framework and a distinct tourism policy for the systematic and organized promotion.

One of these religious Points of Interest, which from 1988 is included in world heritage list of UNESCO, is Meteora. It is Analyzed the potential development of religious tourism of the region and also the weaknesses of the region, as illustrated by the research conducted and by the non-experimental data obtained through questionnaires directed to visitors and businessmen of the town of Kalambaka.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ρίζες του τουρισμού ανάγονται πολύ μακριά στην ιστορία. Οι πρώτες μετακινήσεις ήταν μαζικές και γινόταν κυρίως από ανάγκη για εύρεση τροφής, κατοικίας για προφύλαξη από τις συνεχώς μεταβαλλόμενες καιρικές συνθήκες και για την προστασία από τους επικείμενους κινδύνους. Αργότερα το κίνητρο των περισσότερων ταξιδιών ήταν η αναζήτηση του κέρδους και η μετανάστευση. Στην αρχαία Ελλάδα οι ξένοι κατατάσσονταν σε κατηγορίες ανάλογα με τους λόγους και τις αφορμές του ταξιδιού τους. Υπήρχαν οι έμποροι τα ταξίδια των οποίων γινόταν για την ανταλλαγή των προϊόντων τους, οι περιηγητές που ταξίδευαν για καλλιτεχνικούς λόγους, οι επίσημοι ξένοι και εκείνοι που ταξίδευαν για λόγους εκπαιδευτικούς και επιστημονικούς.

Μια από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι ο θρησκευτικός τουρισμός ο οποίος αναφέρεται στην ατομική ή συλλογική μετακίνηση με σκοπό το προσκύνημα ορισμένων ιερών τόπων ή τη συμμετοχή σε θρησκευτικές εκδηλώσεις. Το είδος αυτό ίσως είναι και το αρχαιότερο διότι ανέκαθεν το προσκύνημα ιερών τόπων αποτελούσε αιτία μετακίνησης. Παρόλη τη θρησκευτικότητα του λαού και την ταύτιση του ελληνικού τοπίου με το θρησκευτικό, ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα βρίσκεται σε πρώιμη κατάσταση σε σχέση με την διεθνή πραγματικότητα.

Η Ελλάδα υπήρξε από τους πρώτους δέκτες του Χριστιανισμού και τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής κληρονομιάς, αποτελώντας αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών από όλο τον κόσμο. Οι παλαιοχριστιανικές, Βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες με την εντυπωσιακή αιογράφηση, τα ψηφιδωτά, τις σπάνιες εικόνες και τα ιερατικά κειμήλια μαρτυρούν την άμεση διάδοση του χριστιανισμού. Αξιόλογα είναι επίσης και τα μοναστήρια της Ελλάδας που έπαιξαν σημαντικό ρόλο τόσο στη διάδοση του χριστιανισμού όσο και στη διατήρηση των ελληνικών γραμμάτων και τεχνών, με παράδειγμα την περίοδο της τουρκοκρατίας, όπου άνθρωποι της εκκλησίας δημιούργησαν κρυφά σχολεία όπου άνθιζε η ελληνική γλώσσα και η ελπίδα για τη λευτεριά, υποστήριζαν τους φτωχούς ραγιάδες που ζητούσαν καταφύγιο στα μοναστήρια, δίνοντας τους γη να καλλιεργούν για να ζήσουν και να έχουν οικονομικούς πόρους από τα προϊόντα της.

Το θέμα που θα αναπτυχθεί στις επόμενες σελίδες, είναι ο θρησκευτικός τουρισμός στα Μετέωρα. Στόχος είναι η ανάδειξη της σημασίας που έχει ο

θρησκευτικός τουρισμός, ως ειδική μορφή τουρισμού, στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής αλλά και ο προσδιορισμός των δυνατοτήτων που υπάρχουν για την αξιοποίησή του και η διατύπωση προτάσεων πολιτικής για τη συστηματική ανάπτυξή του. Παράλληλα διεξάγεται έρευνα στα μοναστήρια των Μετεώρων, στην περιοχή της Καλαμπάκας. Σήμερα αποτελεί το μεγαλύτερο και σημαντικότερο μετά το Άγιο Όρος μοναστικό συγκρότημα του ελλαδικού χώρου, ένα σημαντικό σταθμό του πολιτιστικού χάρτη της Ελλάδας, ενώ η UNESCO τα έχει χαρακτηρίσει ως παγκόσμιο φαινόμενο πολιτιστικής κληρονομιάς. Η συμβολή των Μονών αλλά και των άλλων θρησκευτικών χώρων της περιοχής είναι καθοριστική για την ανάπτυξη του τουρισμού της περιοχής. Ο θρησκευτικός τουρισμός απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους Έλληνες και στους υπόλοιπους ορθόδοξους λαούς. Επίσης, απευθύνεται και σε άλλους ανθρώπους που βρίσκονται σε πνευματική αναζήτηση. Οι ξένοι που επισκέπτονται την περιοχή για θρησκευτικούς λόγους προέρχονται κυρίως από την Κύπρο, τις Βαλκανικές χώρες και τη Ρωσία.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μια ιστορική αναδρομή στα πρώτα βήματα του τουρισμού, πώς ξεκίνησε, ποια ήταν τα αρχικά κίνητρα των ταξιδιωτών και πως όλα αυτά εξελίχθηκαν με το πέρασμα των χρόνων και κατά πόσο τροποποιήθηκαν από τότε μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια αναλύονται ο ορισμός του θρησκευτικού τουρισμού και σχετικές έννοιες, καθώς και η διάκριση μεταξύ του θρησκευτικού τουρισμού και των προσκυνηματικών περιηγήσεων. Στο τέλος αναλύεται το πώς ο θρησκευτικός τουρισμός επηρεάζει την ανάπτυξη και την οικονομία των περιοχών επίσκεψης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται ο θρησκευτικός τουρισμός σε διεθνές επίπεδο και αναλύονται γνωστοί διεθνείς θρησκευτικοί προορισμοί όπως η Παναγία Λούρη στην Γαλλία, το Σαντιάγο ντε Κομποστέλα στην Ισπανία, η Ιερουσαλήμ, το Βατικανό και η Μέκκα.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η έννοια του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα και η μελέτη της περίπτωσης των Μετεώρων και της Καλαμπάκας. Πιο συγκεκριμένα αναλύεται η γενική εικόνα, οι θετικοί και αρνητικοί παράγοντες για την ανάπτυξη του Ελληνικού τουρισμού, και ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα. Ακολουθεί ο γεωγραφικός προσδιορισμός και τα ιστορικά στοιχεία της περιοχής των Μετεώρων, η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και οι δυνατότητες ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή.

Το επόμενο στάδιο είναι η έρευνα πεδίου που έγινε στην περιοχή των Μετεώρων. Αναλύεται ο σκοπός και η μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας, η παρουσίαση και σχολιασμός. Ακολουθεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων που απευθύνονται στους επισκέπτες, η συσχέτιση μεταβλητών και η ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων που απευθύνονται στους φορείς.

Στο τέλος διατυπώνονται προτάσεις ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν και μου συμπαραστάθηκαν στην διεκπεραίωση της διπλωματικής μου εργασίας και ειδικότερα τον υπεύθυνο καθηγητή, κ. Αλέξιο Δέφνερ για την πολύτιμη βοήθειά του και την αμέριστη συμπαράστασή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1.1 Ορισμός Θρησκευτικού τουρισμού και σχετικές έννοιες

Οι ιεροί χώροι και οι χώροι λατρείας του Θεού αποτελούσαν από την αρχαιότητα τόπους προορισμού για τους ταξιδιώτες. Σε αυτούς τους χώρους (ναοί, μοναστήρια, χώροι θρησκευτικών εορτών), οι πιστοί αναζητούσαν την επικοινωνία με το θείο. Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια από τις παλαιότερες ειδικές μορφές τουρισμού, αφού ήκμαζε από την αρχαιότητα, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε πλήθος άλλων κρατών (Τσάρτας, 1996: 12). Εκφράζει την επιθυμία του ατόμου να μετακινηθεί από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας του, σε έναν άλλο τόπο που θεωρεί ιερό, επιλέγοντας συχνά και συγκεκριμένο χρόνο (π.χ. Χριστούγεννα, Μεγάλη Εβδομάδα, Δεκαπενταύγουστο, εορτή αγίου) με σκοπό την εκπλήρωση ενός τάματος ή την ένδειξη ευγνωμοσύνης (Λαγός, 2005: 72).

Ο θρησκευτικός – προσκυνηματικός τουρισμός είναι μια πολύ παλιά αφορμή προσωρινής μετακίνησης του ανθρώπου, ιδιαίτερα στους ιερούς τόπους κάθε θρησκείας. Είναι συνήθως με μικρή χρονική διάρκεια (μια ως τρεις ημέρες) και αποτελεί μια μορφή τουρισμού που απευθύνεται σε άτομα που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους που βρίσκονται είτε στην χώρα τους είτε σε κάποια άλλη χώρα για λόγους θρησκευτικής πίστης (συμμετοχή σε θρησκευτικές εκδηλώσεις ή τελετές, εκπλήρωση τάματος κλπ), σήμερα θα λέγαμε σε εθνικό επίπεδο, αποτελεί μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού (Λαγός, 2005).

Ο θρησκευτικός τουρισμός έχει μεγάλη οικονομική και κοινωνική σημασία σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, στη χώρα μας, αποτελεί σημαντικό κομμάτι της Ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως Μοναστήρια και εκκλησίες. Τα μνημεία της Ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της Ελληνικής Εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο τόπο έλξης επισκεπτών. Οι Βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια, τα Μοναστήρια, με την αξιόλογη εικονογράφηση τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις εικόνες, μαρτυρούν την επίμονη

προσήλωση στις παραδόσεις και την στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με την θρησκευτική λατρεία. Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά κυρίως ευσεβείς περιηγητές, αλλά και θαυμαστές της Βυζαντινής τέχνης, οι οποίοι, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον Ελληνικό χώρο, έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας. Σε άλλες περιοχές μπορούν να συναντήσουν κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών να συνυπάρχουν, τα οποία αποδεικνύουν την πολυπολιτισμικότητα του ελληνικού χώρου (Βενετσανοπούλου, 2006).

Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί ως υποκατηγορία του πολιτιστικού τουρισμού. Οποιοσδήποτε λαμβάνει μέρος σε οργανωμένα προσκυνήματα, έπειτα από την εκπλήρωση των θρησκευτικών του υποχρεώσεων, διαθέτει συνήθως χρόνο για να επισκεφθεί διάφορα αξιοθέατα του τόπου όπου βρίσκεται. Συνεπώς, αυτό τον κάνει να μην διαφέρει πολύ από τον τουρίστα μιας περιοχής αφού έχει την ανάγκη εύρεσης καταλύματος και γεύματος ενώ παράλληλα πραγματοποιεί αγορές διαφόρων αναμνηστικών της περιοχής (Βενετσανοπούλου, 2006).

Οι περιοχές θρησκευτικού τουρισμού μπορούν να διαχωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

1. **Τόποι θρησκευτικού προσκυνήματος.** Πρόκειται για θρησκευτικά κέντρα παγκόσμιας και διεθνούς σημασίας, τα οποία στηρίζουν και οφείλουν την ανάπτυξή τους στην ύπαρξη του θρησκευτικού τουρισμού.
2. **Τόποι θρησκευτικής πολιτιστικής κληρονομιάς.** Στα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής, περιλαμβάνεται και η ιδιαίτερη ιστορία αυτών, που συνδέθηκε στο παρελθόν με διάφορα θρησκευτικά γεγονότα και ιερούς τόπους θρησκευτικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η UNESCO έχει χαρακτηρίσει ως μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς που έχουν ανάγκη από προστασία και πόλεις που βασίζονται, όχι μόνο στη θρησκευτική τους κληρονομιά αλλά και σε κάποια άλλη πολιτιστική ή φυσική ιδιαιτερότητα (www.visitgreece.gr).

1.1.2 Διάκριση μεταξύ θρησκευτικού τουρισμού και προσκυνηματικών περιηγήσεων

Για την κατανόηση του θρησκευτικού τουρισμού, θα πρέπει να γίνει μια βασική διάκριση, μεταξύ του θρησκευτικού τουρισμού ως περιηγητισμού και του προσκυνηματικού τουρισμού. Όπως είναι γνωστό από την ιστορία πάντοτε είχαμε προσκυνηματικές περιηγήσεις κυρίως προς τους Άγιους Τόπους και μέσα από αυτές τις περιηγήσεις, υπήρχαν πληροφορίες όχι μόνο θρησκευτικού χαρακτήρα, αλλά και πληροφορίες που αφορούσαν την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της τοπικής κοινωνίας, καθώς και την γενικότερη ιστορική παρουσία και δράση του συγκεκριμένου τόπου. Ο σκοπός μια επίσκεψης, σε έναν τόπο, καθορίζεται από το κίνητρο του περιηγητή, αν δηλαδή γι' αυτόν τον προσκυνητή είναι τόπος προσκυνηματικός ή θρησκευτικός περιηγητισμός (www.kalamatacvb.gr).

Η συμβολή του προσκυνηματικού περιηγητή στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας είναι πολύ σημαντική. Πέρα όμως από τα οικονομικά ή αναπτυξιακά οφέλη, παρέχεται και η δυνατότητα επικοινωνίας και διαλόγου και ανάδειξης άλλων επιμέρους στοιχείων της πολιτιστικής ταυτότητας και κληρονομιάς του κάθε τόπου.

Έτσι, ο προσκυνηματικός περιηγητισμός γίνεται υπό την ευρύτερη έννοια και τουριστικός, με χαρακτήρα όχι μόνο θρησκευτικό αλλά και πολιτιστικό. Γι' αυτό θα πρέπει η τοπική κοινωνία, με την σύμπραξη της τοπικής Εκκλησίας να οδηγηθεί σε τέτοιες δράσεις, ώστε μέσα από την αναβάθμιση του προσκυνηματικού τουρισμού να αναδεικνύεται και η θρησκευτική κληρονομιά του κάθε τόπου. Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσει να αναπτυχθεί και ο θρησκευτικός περιηγητισμός. Ο θρησκευτικός τουρισμός δεν πρέπει να λειτουργεί ανασταλτικά προς την παράδοση και τα εκκλησιαστικά ήθη, αφού και αυτά αποτελούν εκφράσεις τόσο μιας υγιούς θρησκευτικότητας όσο και της πολιτιστικής κληρονομιάς (www.kalamatacvb.gr).

Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε τρεις κατηγορίες με κριτήριο το κίνητρο που οδηγεί στην πραγματοποίησή του:

1. **Προσκυνηματικός** Είναι ο αμιγώς προσκυνηματικός τουρισμός όπου σκοπός του τουρίστα είναι το προσκύνημα στον συγκεκριμένο τόπο χωρίς να δίνει αξία στα πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία που τον διακρίνουν και στην περιοχή όπου βρίσκεται. Τέτοια θρησκευτικά ταξίδια

πραγματοποιούνται κυρίως σε περιοχές που συνδέονται άμεσα με την γέννηση, τον θάνατο, την ζωή και την διδασκαλία προφητών και γενικότερα ανθρώπων που υπήρξαν θεμελιωτές των θρησκευτικών δογμάτων (Τσερώτα, 2008).

2. **Ειδικός Προσκυνηματικός** Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει το προσκύνημα, όμως το κίνητρο είναι το συγκεκριμένο γεγονός: η εκδήλωση. Η εκδήλωση αυτή μπορεί να είναι τέλεση βάπτισης, γάμου ή εκπλήρωση τάματος ή ακόμη και η συμμετοχή στις εκδηλώσεις για τον εορτασμό της μνήμης Αγίων (Τσερώτα, 2008).
3. **Θρησκευτικός τουρισμός πολιτιστικού ενδιαφέροντος** Στην κατηγορία αυτή ο τουρίστας είναι πιθανόν να μην έχει άμεσα θρησκευτικά κίνητρα. Ενδιαφέρον γι' αυτόν παρουσιάζει η πολιτιστική αξία του θρησκευτικού μνημείου (ιστορικά στοιχεία, αρχιτεκτονική). Συχνά ο τουρίστας δεν ανήκει στο θρησκευτικό δόγμα που λατρεύεται στο μνημείο ή στον τόπο τον οποίο επισκέπτεται. Επιθυμεί όμως να μνηθεί στην φιλοσοφία και στην κουλτούρα που πρεσβεύει η θρησκεία και να ενημερωθεί σχετικά με την ιστορία και τις ρίζες της (Τσερώτα, 2008).

1.2 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Όπως όλες οι μορφές τουρισμού, έτσι και ο θρησκευτικός τουρισμός επηρεάζει την ανάπτυξη και την οικονομία των περιοχών επίσκεψης (Πολύζος, 2002). Επιπλέον, ο θρησκευτικός τουρίστας μετά την εκπλήρωση των θρησκευτικών του καθηκόντων συμπεριφέρεται καταναλωτής- τουρίστας, με την έννοια ότι έχει ανάγκη για κατάλυμα, γεύματα, αγορά τοπικών ενθυμίων ή άλλων προϊόντων (Vulkanic, 1996). Έτσι, ο θρησκευτικός τουρίστας εκτός από την ικανοποίηση του θρησκευτικού συναισθήματος αποβλέπει και στην ικανοποίηση καταναλωτικών του αναγκών.

Η οικονομική διάσταση του θρησκευτικού τουρισμού και οι δυνατότητες που παρέχει για την ανάπτυξη ορισμένων περιοχών, έχει απασχολήσει έντονα τις εθνικές τουριστικές πολιτικές και πολλούς οργανισμούς ή ενώσεις όπως UNESCO, η Ευρωπαϊκή Ένωση, κ.λπ. (Λύτρας, 2001· Μοίρα-Μυλωνοπούλου, 2000). Πολλά κράτη αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και εκπονούν προγράμματα με στόχο την αύξηση του μεγέθους του θρησκευτικού τουρισμού, αναδεικνύοντας και προβάλλοντας θρησκευτικές εορτές και εκδηλώσεις. Στις περισσότερες των περιπτώσεων αυτών επιδιώκεται μια σύνδεση του θρησκευτικού με το πολιτιστικό, το καλλιτεχνικό, το ιστορικό και το φυσικό στοιχείο, με στόχο την αύξηση της ελκυστικότητας των θρησκευτικών προορισμών (Πολύζος, 2010).

Η άνθηση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στο θρησκευτικό τουρισμό έχει να κάνει με τρεις παράγοντες, α) την αύξηση των ανθρώπων που ταξιδεύουν, β) την αύξηση των πιστών και γ) την τάση όλο και περισσότερων πιστών να ψάχνουν προϊόντα και υπηρεσίες σχετικές με την πίστη τους. Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα κλειδί για την τουριστική βιομηχανία, η οποία πάντα θα αποτελεί σταθερή τουριστική επιλογή για σημαντικό αριθμό τουριστών (www.grouptravelblog.com).

Η οικονομική αξιοποίηση του θρησκευτικού τουρισμού επιφέρει πολλά οφέλη για την περιοχή υποδοχής, αφού όπως ανέφερα και παραπάνω, οι επισκέπτες είναι καταναλωτές τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις στους προορισμούς του θρησκευτικού τουρισμού απασχολείται ένας μεγάλος αριθμός επαγγελματιών, όπως τουριστικοί πράκτορες, αεροπορικές εταιρείες, ξενοδόχοι, μικροπωλητές αντικειμένων με θρησκευτικό περιεχόμενο. Η αύξηση του μεγέθους του θρησκευτικού τουρισμού και του οικονομικού ενδιαφέροντος που προκαλεί, οδήγησε στη δημιουργία ειδικών δημόσιων και ιδιωτικών γραφείων, τα οποία

εξειδικεύονται στο θρησκευτικό τουρισμό με σκοπό την διοργάνωση ταξιδιών σε περιοχές με έντονο θρησκευτικό ενδιαφέρον (Πολύζος, 2010).

Σήμερα, σε πολλές περιπτώσεις η συνύπαρξη του προσκυνηματικού και του τουριστικού στοιχείου αλλοιώνει τον χαρακτήρα της θρησκευτικής εκδήλωσης (Λύτρας, 2001· Μοίρα-Μυλωνοπούλου, 2000). Έτσι, υπάρχει ο κίνδυνος της εμπορευματοποίησης των θρησκευτικών συμβάντων και συχνά τα θρησκευτικά δρώμενα χάνουν τη θρησκευτική τους σημασία λόγω του τουρισμού, διότι ακόμα και όταν πραγματοποιούνται αυθεντικά δεν προκαλούν την απαιτούμενη θρησκευτική κατάνυξη στους θεατές/τουρίστες, ούτε όμως και στον τοπικό πληθυσμό, ο οποίος αποτελεί το φορέα της θρησκευτικής παράδοσης της περιοχής.

Για ορισμένες θρησκείες όπως το Ισλάμ, ο όρος «θρησκευτικός τουρισμός» δεν είναι αποδεκτός, αφού το προσκύνημα αποτελεί καθήκον του πιστού, κυριαρχεί το πνευματικό στοιχείο και εκλείπει η καταναλωτική συμπεριφορά. Αντίθετα, στη Χριστιανική Εκκλησία υπάρχει μεγαλύτερη ανοχή στον ορισμό του θρησκευτικού τουρισμού, γιατί το φαινόμενο είναι ισχυρό και έχει αποκτήσει μεγάλες οικονομικές διαστάσεις (Πολύζος, 2010).

Μια διάκριση που μπορεί να γίνει στον θρησκευτικό τουρισμό και έχει μεγάλη σημασία για την οικονομική ανάπτυξη, αφορά το χρόνο παραμονής του τουρίστα στην περιοχή προορισμού. Έτσι, με το κριτήριο του χρόνου της παραμονής διακρίνουμε τον βραχυπρόθεσμο θρησκευτικό τουρισμό χωρίς διανυκτέρευση και τον μακροπρόθεσμο τουρισμό, με διανυκτέρευση τουλάχιστον 1-2 ημερών (Rinschede, 1992). Ο βραχυπρόθεσμος θρησκευτικός τουρισμός διακρίνεται από το χωρικά περιορισμένο ταξίδι πέρα από τις σύντομες αποστάσεις. Ο στόχος του είναι η μετάβαση σε ένα θρησκευτικό κέντρο με τοπική ή περιφερειακή σημασία για τη συμμετοχή σε θρησκευτικό εορτασμό, θρησκευτική διάσκεψη ή μια εκδήλωση. Ο μακροπρόθεσμος θρησκευτικός τουρισμός περιλαμβάνει τις επισκέψεις σε θρησκευτικά κέντρα και παραμονή στην περιοχή για περισσότερες της μιας ημέρες.

Στην Ελλάδα, ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί σήμερα σημαντικό τμήμα της τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας όπως μοναστήρια και εκκλησίες. Τα μνημεία της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας, όπως βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, καθεδρικοί ναοί, ξωκλήσια και τα μοναστήρια δείχνουν τη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία. Όλα αυτά είναι τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς και αποτελούν πόλο έλξης επισκεπτών (Λύτρας, 2001· Μοίρα-Μυλωνοπούλου, 2000· Σφακιανάκης, 2000).

Η συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα σημαντική. Τα θρησκευτικά μνημεία βρίσκονται διεσπαρμένα σε όλους τους νομούς της χώρας. Αυτό βοηθά την ισόροπη ανάπτυξη του τουρισμού ως περιφερειακή οικονομική δραστηριότητα και την οικονομική ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Polyzos και Arabatzis, 2006). Γενικά η περαιτέρω ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού μπορεί να αλλάξει την υπάρχουσα κατάσταση του τουριστικού τομέα στη χώρα, να εμπλουτίσει τα υπάρχοντα κίνητρα για επίσκεψη των τουριστικών περιοχών, να επιμηκύνει την τουριστική περίοδο και να συνεισφέρει στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Τα τελευταία χρόνια προωθείται η ανάπτυξη του λεγόμενου θεματικού τουρισμού, που συνδέει και αξιοποιεί για βελτίωση της τουριστικής ελκυστικότητας των περιοχών την πολιτιστική κληρονομιά του παρελθόντος, το φυσικό περιβάλλον και τις σύγχρονες οικονομικές και άλλες δυνατότητες του τόπου (Πολύζος, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η θρησκεία, ως πανανθρώπινο φαινόμενο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πνευματική ζωή του ανθρώπου και καθίσταται βασική παράμετρος στη διαμόρφωση του πολιτισμού καθώς είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη παρουσία στη γη.

Η μετακίνηση για λόγους θρησκευτικούς προσφέρει στον ταξιδιώτη και τη γνωριμία του με τον εκάστοτε τόπο διαμονής του, συνδυάζοντας έτσι το τερπνό μετά του ωφελίμου. Η εκμηδένιση των αποστάσεων έχει μετατρέψει το επικίνδυνο ταξίδι σε ανώδυνη μετακίνηση και η μαζικότητα είναι ένα από τα αποτελέσματα της αλλαγής των συνθηκών (Μοίρα, 2009).

Ο διεθνής τουρισμός παρουσιάζει σε παγκόσμιο επίπεδο μεγαλύτερη αύξηση στις αναπτυσσόμενες χώρες και μικρότερη στις αναπτυγμένες. Αποτελεί μια πολύ σημαντική πηγή εσόδων σε παγκόσμιο επίπεδο, αφού σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού η ωφέλεια ανέρχεται στα 15 δις ευρώ. Η Μέση Ανατολή παρουσιάζει τη μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη. Η Ευρώπη, παρά το γεγονός ότι το μερίδιό της τόσο στις διεθνείς τουριστικές αφίξεις όσο και στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις μειώθηκε, εξακολουθεί να είναι αναμφισβήτητη πρώτη στην παγκόσμια κατάταξη. Συγκεκριμένα εκτιμάται ότι η Ευρώπη έχει χάσει από το 1975 11% περίπου από τις παγκόσμιες συνολικές διεθνείς αφίξεις και 13% περίπου από τις παγκόσμιες συνολικές τουριστικές εισπράξεις. Παρ' όλα αυτά εξακολουθεί να προσελκύει τους περισσότερους διεθνείς τουρίστες και έχει τα περισσότερα διεθνή έσοδα (Βαρβαρέσος, 2000).

Σύμφωνα με σχετική πηγή (International Bulletin of Missionary Research, 2000) οι Χριστιανοί το 2000 ανέρχονταν σε 1.999.566.000 και οι μη Χριστιανοί στα 4.055.483.000 άτομα. Περίπου δύο εκατομμύρια είναι σήμερα οι μουσουλμάνοι που επισκέπτονται κάθε χρόνο τη Μέκκα, ενώ το 1939 δεν ξεπερνούσαν τις 60 χιλιάδες. Όσον αφορά τους καθολικούς, στα 20-30 εκατομμύρια υπολογίζονται οι προσκυνητές που συρρέουν στο Βατικανό για εορτές. Οι υπόλοιποι χριστιανοί συνεχίζουν να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα ταξίδια στους ιερούς τόπους, μια συνήθεια που τη διατηρούν από το 4ο αιώνα. Βασικό προσκυνήμά τους η Ιερουσαλήμ, αλλά όχι το μοναδικό (Μοίρα, 2009).

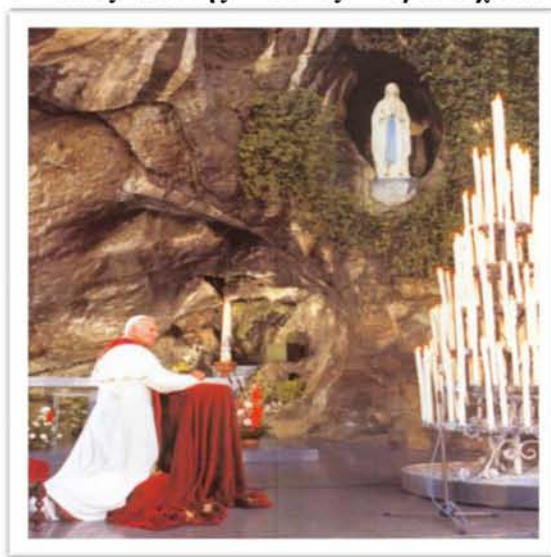
Στη συνέχεια, αναλύονται πέντε από τους πιο δημοφιλείς θρησκευτικούς προορισμούς σε διεθνές επίπεδο: η Παναγία Λούρδη στη Γαλλία, το Σαντιάγο ντε Κομποστέλα στην Ισπανία, η Μέκκα, το Βατικανό και η Ιερουσαλήμ.

1. ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΛΟΥΡΔΗ

Στην περιοχή των Πυρηναίων, στη Νότια Γαλλία βρίσκεται η πόλη της Λούρδης. Η Λούρδη υποδέχεται κάθε χρόνο 6.000.000 προσκυνητές και επισκέπτες. Άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο πηγαίνουν εκεί, για να αντλήσουν πνευματική δύναμη με την προσευχή μπροστά στη Σπηλιά, όπου η Παναγία εμφανίστηκε το 1858 σε ένα φτωχό κορίτσι του χωριού, την Bernadette Soubirous. Πηγαίνουν επίσης για να πιούν από την Πηγή, την οποία η ίδια η Παναγία υπέδειξε στην Bernadette, απευθύνοντας σ' εκείνην τότε και σ' εμάς σήμερα το κάλεσμα: «Ελάτε να πιείτε από την Πηγή και να καθαριστείτε.» (<http://www.marist-leonteios.gr>).

Στην περιοχή γύρω από τη Σπηλιά χτίστηκαν τρεις μεγάλες εκκλησίες, άλλες μικρότερες, χώροι υποδοχής των προσκυνητών, παρεκκλήσια προσευχής, εξομολόγησης και προσκύνησης του Αγιοτάτου Μυστηρίου, αίθουσες για συναντήσεις και συνέδρια, χώροι ιατρικής βοήθειας για τους ασθενείς, κλπ. Προσκυνητές απ' όλο τον κόσμο έχουν την ευκαιρία να δουν, να ακούσουν και να βιώσουν το δικό τους θαύμα (<http://www.marist-leonteios.gr>).

Εικόνα 1: Ο Πάπας Ιωάννης- Παύλος Β' προσεύχεται στη Σπηλιά

Πηγή: www.marist-leonteios.gr

Τα σύμβολα της Λούρδης:

Η Σπηλιά: είναι ο χώρος όπου εμφανίστηκε η Παναγία στην Bernadette. Ανάμεσα στους βράχους, στο σημείο όπου η Παναγία εμφανίστηκε, υπάρχει από το 1864 ένα μαρμάρινο άγαλμά της και στη βάση του η επιγραφή: “Είμαι η Αμίαντος Σύλληψη”. Στη μέση της Σπηλιάς έχει τοποθετηθεί από το 1955 μία Αγία Τράπεζα για την τέλεση της Θείας Λειτουργίας. Σ’ αυτό το χώρο επικρατεί πάντα σιωπή, καθώς πλήθη πιστών βρίσκονται συνεχώς εκεί για να προσευχηθούν και να προσκυνήσουν.

Τα κεριά: συμβολίζουν το φως του Αναστημένου Χριστού. Μέρα-νύχτα καίνε δίπλα στη Σπηλιά και μεταφέρουν τις δεήσεις και τις προσευχές μας στην Παναγία.

Το νερό: αποτελεί σημείο του “ζωντανού νερού” που μας προσφέρει ο Ιησούς. Προέρχεται από την Πηγή που έσκαψε η ίδια η Bernadette, μετά από υπόδειξη της Παναγίας, και που βρίσκεται μέσα στη Σπηλιά. Το νερό κυλάει άφθονο, τροφοδοτώντας επίσης τις βρύσες που είναι τοποθετημένες σε χώρο έξω από τη Σπηλιά και απ’ όπου οι προσκυνητές μπορούν να πιούν ή να πλυθούν, σε ένδειξη μετάνοιας.

Η Λιτανεία: κάθε βράδυ, από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο, η Λιτανεία των πιστών που πορεύονται με αναμμένα κεριά απαγγέλλοντας το Ροδάριο συγκεντρώνει χιλιάδες προσκυνητές απ’ όλο τον κόσμο. Συμβολίζει την αδιάκοπη πορεία μας προς το Θεό, προς την ολοκλήρωση της ύπαρξής μας.

Τα πλήθη: είναι τεράστια, απ’ όλα τα έθνη. Οι λίγες εκατοντάδες προσκυνητών των πρώτων χρόνων έχουν γίνει σήμερα 6.000.000. Στη Λούρδη βιώνουμε ήδη τη μία Εκκλησία που συγκεντρώνεται για να ενώσει όλα τα παιδιά του Θεού.

Οι ασθενείς: συρρέουν στη Λούρδη αναζητώντας τη θεραπεία του σώματος, αλλά κυρίως τη θεραπεία της ψυχής, το κουράγιο να συνεχίσουν, τη δύναμη να ξαναβρούν τη χαρά της ζωής. Από το 1858 μέχρι σήμερα πολλές θαυματουργικές θεραπείες έχουν γίνει στη Λούρδη από την Παναγία. Το μεγαλύτερο θαύμα όμως είναι αυτό που συμβαίνει στην ψυχή τού κάθε πιστού που αναζητά το Θεό του.

Οι εθελοντές: έρχονται χιλιάδες κάθε χρόνο για να συνοδεύσουν τους προσκυνητές που είναι ασθενείς. Μόνοι ή ενταγμένοι σε ομάδες, βιώνουν το προσκύνημα προσφέροντας συμπαράσταση στους πιο αδύναμους. Είναι κυρίως νέοι, άνω των 18 ετών, αλλά και μεγαλύτεροι (<http://www.marist-leonteios.gr>).

Εικόνα 2: Η Bernadette Soubirous

Πηγή: <http://www.marist-leonteios.gr/images/stories/martyries/20082009/lourdi/lourdi.pdf>

2. SANTIAGO DE COMPOSTELA ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Το Σαντιάγο ντε Κομποστέλα είναι η πρωτεύουσα της αυτόνομης κοινότητας της [Γαλικίας](#) στην [Ισπανία](#). Ο Καθεδρικός Ναός της πόλης, που είναι αφιερωμένος στον Άγιο Ιάκωβο (Santiago), είναι ο προορισμός ενός από τους πιο σημαντικούς δρόμους προσκυνήματος, γνωστός ήδη από τον 9ο αιώνα ως ο *Δρόμος του Αγίου Ιακώβου*, ισπανικά: Camino de Santiago. Το 1985 όλη αυτή η διαδρομή αναγνωρίστηκε ως [Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς](#) από την [ΟΥΝΕΣΚΟ](#) το 1993 (www.wikipedia.org).

Εικόνα 3: Ο Καθεδρικός Ναός στο Σαντιάγο ντε Κομποστέλα

Πηγή: <http://www.mixfotos.com/foto/catedral-de-santiago-de-compostela-santiago-la-coruna-galicia/41/>

Ο καθεδρικός ναός συνορεύει με την κεντρική πλατεία της παλιάς και καλά διατηρημένης πόλης. Ο θρύλος λέει ότι τα λείψανα του Αποστόλου [Ιακώβου](#) έφεραν στη Γαλικία για την ταφή. Σύμφωνα με τα μεσαιωνικά μύθο, το φως από ένα λαμπρό αστέρι καθοδήγησε ένα βοσκό που παρακολουθούσε το κοπάδι του τη νύχτα στο χώρο ταφής στο Σαντιάγκο ντε Κομποστέλα. Ο βοσκός ανέφερε γρήγορα ανακάλυψη του στον επίσκοπο των Ιρίων. Ο επίσκοπος δήλωσε ότι τα υπολείμματα ήταν εκείνα του Απόστολου Ιακώβου και να κοινοποιούνται αμέσως τον βασιλιά Αλφόνσο II.

Προς τιμήν του Αγίου Ιακώβου, ο καθεδρικός ναός χτίστηκε στο σημείο όπου τα λείψανά του είπε να έχουν βρεθεί. Η πιο πιθανή ετυμολογία συνδέει την λέξη Compostela με τη Λατινική λέξη «compositum» και με την τοπική λατινική έκφραση «composita tella» που σήμαινε "νεκροταφείο" (www.wikipedia.org).

Τα προσκυνήματα στο Santiago de Compostela είχαν γίνει τόσα διάσημα μέχρι τον 12ο αιώνα, γεγονός που οδήγησε έναν Γάλλο ιερέα να γράψει ένα βιβλίο για την ζωή του Αγίου Ιωάννη, με τον τίτλο "Ο κώδικας του Caixtus". Καθώς οι προσκυνητές ακολουθούσαν το Δρόμο του Αγίου Ιωάννη, πόλεις ξεφύτρωσαν σε όλη τη διαδρομή ώστε να ικανοποιήσουν την ανάγκη των προσκυνητών για φιλοξενία και τροφή. Ένα δελτίο τύπου της Turgalicia για το Camino de Santiago σημειώνει τη σημασία αυτής της διαδρομής στην ανάπτυξη των γύρω περιοχών. Συγκεκριμένα αναφέρει: "Η διαδρομή του Αγίου Ιωάννη εξασφάλισε το περιβάλλον για την δημιουργία καθεδρικών ναών, μοναστηριών, ολόκληρων περιοχών και πόλεων" (www.wikipedia.org).

Εικόνα 4: Η πόλη του Σαντιάγο ντε Κομποστέλα

Πηγή: http://www.belmont.edu/studyabroad/spanish_long_term/index.html

3. ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ, ΒΑΤΙΚΑΝΟ, ΜΕΚΚΑ

- **ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ**

Η πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη του Ισραήλ, αποτελεί ιουδαϊκό, χριστιανικό και ισλαμικό κέντρο θρησκευτικής και ιστορικής σημασίας και μια από τις αρχαιότερες πόλεις της παγκόσμιας ιστορίας. Στην ευρύτερη περιοχή, η οποία είναι συνδεδεμένη με τη ζωή, τα θαύματα και τις τελευταίες ημέρες του Χριστού, χιλιάδες περιηγητές μπορούν να επισκεφθούν τη Ναζαρέτ, τη γενέθλια πόλη του Χριστού, τη θάλασσα της Γαλιλαίας, την Καισάρεια, τη Βηθλεέμ, τη Σαμάρια, την Καπερναούμ, κ.λπ. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Τουρισμού του Ισραήλ, το 1996 επισκέφθηκαν τη χώρα 2.764.700 τουρίστες, από τους οποίους το 71% επισκέφθηκαν την Ιερουσαλήμ. Σ' αυτούς δεν συνυπολογίζονται τα 3.159.200 Ισραηλινοί και οι 16.145.700 ημερήσιοι επισκέπτες (<http://traveldailynews.gr/hypostyles/article/702>).

Η παλιά πόλη της Ιερουσαλήμ αποτελεί μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, περιβαλλόμενη από έναν οχυρωμένο τοίχο και διαιρεμένη σε τέσσερις συνοικίες: την αρμένικη, την χριστιανική, τη μουσουλμανική και την εβραϊκή.

Η Ιερουσαλήμ είναι μια από τις αρχαιότερες πόλεις της παγκόσμιας ιστορίας. Την ίδρυσαν οι Καναανίτες το 2000 π.Χ. Το 1400 μ.Χ. ήταν υποτελής στον Φαραώ της Αιγύπτου. Το 1000 μ.Χ. ο Δαβίδ την έκανε πρωτεύουσα των Ιουδαίων κι αργότερα ο Σολομώντας έχτισε εκεί τον περίφημο ναό του. Όταν ο Σολομώντας πέθανε και το κράτος του Ισραήλ χωρίστηκε στα δύο, η Ιερουσαλήμ ήταν πρωτεύουσα του βασιλείου του Ιούδα. Η πόλη πέρασε διαδοχικά στα χέρια των Βαβυλωνίων, των Περσών, των Ελλήνων, των Σελευκιδών, των Πτολεμαίων και των Ρωμαίων και γνώρισε διαδοχικές καταστροφές, αλλά πάντοτε αναστηλώνόταν. Στα χρόνια μάλιστα του Αντιόχου Δ΄ του Επιφανούς (175 -164 π.Χ.), η πόλη έλαβε προσωρινά την ονομασία **Αντιόχεια**. Η πιο μεγάλη καταστροφή έγινε το 70 μ.Χ. από τους Ρωμαίους με αφορμή την επανάσταση των Εβραίων, αλλά την ξανάχτισε ο αυτοκράτορας Αδριανός το 134 μ.Χ. δίνοντας της το όνομα Αιλία Καπιτωλίνα. Στα βυζαντινά χρόνια έγινε τμήμα του κράτους του Βυζαντίου και ο Μέγας Κωνσταντίνος της έδωσε ιδιαίτερη σημασία. Έτσι της απόδωσε το παλιό της όνομα, έχτισε με τη μητέρα του την Αγία Ελένη το ναό της Ανάστασης στο λόφο του Γολγοθά και τη στόλισε με πολλά μνημεία. Το 637 μ.Χ. κατέλαβαν την Ιερουσαλήμ οι Άραβες οι οποίοι την

έλεγαν Κουντούς Σερίφ, που σημαίνει ιερή πόλη. Το 1099 την πήραν οι Σταυροφόροι, οι οποίοι την έκαναν έδρα βασιλείου. Το 1187 την πήραν ξανά οι Άραβες, το 1517 την πήραν οι Τούρκοι και το 1917 οι Βρετανοί, οι οποίοι αποχώρησαν από εκεί όταν άρχισε να γίνεται αντικείμενο σφοδρής διαμάχης μεταξύ των Αράβων και των Εβραίων. Τελικά, το 1947 ένα τμήμα της έγινε εβραϊκό και το άλλο αραβικό, ενώ το 1967 έγινε ολόκληρη εβραϊκή.

Τα Ιεροσόλυμα περιλαμβάνονται στους λεγόμενους Αγίους Τόπους, που αναφέρονται στις περιοχές της Παλαιστίνης σήμερα και του Ισραήλ, που έχουν ιστορική και θρησκευτική αξία κυρίως για το Χριστιανισμό, αλλά και για τον Ιουδαϊσμό και τον Ισλαμισμό, εκεί όπου διαδραματίστηκαν τα γεγονότα που περιγράφει η Καινή Διαθήκη και ειδικότερα τα «Αγιοταφικά προσκυνήματα» όπως καθιερώθηκε να λέγονται τα επίσημα αρχαία μνημεία του Χριστιανισμού και όχι μόνο.

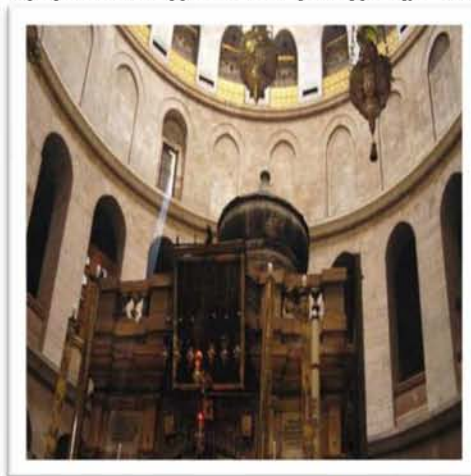
Στην Ιερουσαλήμ βρίσκονται ο Πανάγιος Τάφος, ο Γολγοθάς και το Ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο. Ο Πανάγιος Τάφος είναι το ιερότερο, αρχαιότερο και σπουδαιότερο μνημείο της χριστιανικής πίστης και βρίσκεται στο κέντρο της Ιερουσαλήμ, στην παλιά πόλη. Είναι κτισμένος στο λόφο του Γολγοθά εκεί όπου σύμφωνα με τις Γραφές έγινε η Σταύρωση, η Ταφή και η Ανάσταση του Χριστού και αποτελεί εδώ και πάνω από 2.000 χρόνια, τόπο λατρείας της Χριστιανοσύνης για χιλιάδες προσκυνητές από όλα τα δόγματα και τις φυλές. Κάθε Μεγάλο Σάββατο το μεσημέρι, στο Ναό της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα, γίνεται η τελετή αφής του Αγίου Φωτός κι από εκεί φτάνει στην Ελλάδα.

**Εικόνα 5: Ιερουσαλήμ:
Πανάγιος Τάφος ή Ναός της Αναστάσεως**

Πηγή: <http://www.patriotaki.net/forum>

**Εικόνα 6: Ιεροσόλυμα: Κέντρο Ο
θρησκευτικής και ιστορικής σημασίας**

Πηγή: <http://www.clickatlife.gr/story/taksidi/>

- **ΒΑΤΙΚΑΝΟ**

Ολόκληρη η περιοχή υποδέχεται κάθε χρόνο χιλιάδες επισκεπτών καθώς ο ναός του Αγίου Πέτρου, αποτελεί χώρο προσκυνήματος για πιστούς. Το Βατικανό δέχεται ετησίως 7 εκατομμύρια επισκέπτες. Μάλιστα λόγω του Ιωβηλαίου, για το έτος 2000, εκτιμάται ότι οι επισκέπτες ανήλθαν στα 20 εκατομμύρια. Η συνύπαρξη του θρησκευτικού στοιχείου και του πολιτιστικού στοιχείου ευνοεί την ανάπτυξη τουριστικού ρεύματος. Είναι όμως εξαιρετικά δύσκολο να διαχωριστεί το τουριστικό ρεύμα, ανάμεσα σε αυτούς που επισκέπτονται το Βατικανό για καθαρά προσκυνηματικούς λόγους, σε αυτούς που συνδυάζουν το προσκύνημα με την επίσκεψη σε ορισμένα από τα σημαντικότερα έργα της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς που στεγάζονται στους χώρους του Βατικανού και σ' αυτούς που επισκέπτονται το Βατικανό μόνο για πολιτιστικούς λόγους (<http://traveldailynews.gr>).

Το 2007 είχε πάνω από 4.3 εκατομμύρια επισκέπτες, κάτι που το τοποθετεί στην κορυφή της κατά κεφαλήν επισκεψιμότητας του κόσμου μιας και αντιστοιχούν 8,739 επισκέπτες ανά κάτοικο (<http://tnsite.gr>).

Στο Βατικανό εδρεύει η Αγία Έδρα που αποτελεί το πνευματικό και διοικητικό κέντρο της Καθολικής Εκκλησίας. Πρόκειται για ένα ανεξάρτητο κρατίδιο, δυτικά της Ρώμης στην Ιταλία, που αποτελεί συνέχεια του εκκλησιαστικού (ή και παπικού) κράτους του Μεσαίωνα. Ο αρχηγός της πόλης – κράτους του Βατικανού, είναι ο Πάπας, σήμερα ο Βενέδικτος ΙΣΤ', ο οποίος εκλέχτηκε στην ηλικία των 78, στις 19 Απριλίου 2005.

Ιδρύθηκε το Φεβρουάριο του 1929 με τη συνθήκη του Λατερανού και χαρακτηρίζεται ως το μικρότερο ανεξάρτητο κρατίδιο, ως προς την έκταση του (0,44 τετρ. χλμ.) και τον πληθυσμό του, αλλά ασκεί σήμερα μεγαλύτερη επιρροή ακόμη και από ολόκληρη την Ιταλία. Με την παραπάνω συνθήκη, πρώτα η Ιταλία και στη συνέχεια ολόκληρος ο κόσμος, αναγνώριζαν επίσημα την πολιτική αυθυπαρξία και τις εξουσιαστικές προθέσεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, η οποία οραματιζόταν την αναβίωση του παλιού πανίσχυρου παπικού κράτους (<http://traveldailynews.gr>).

Το επιβλητικότερο κτίσμα του Βατικανού είναι η Βασιλική του Αγίου Πέτρου, ο ναός - κέντρο του καθολικού χριστιανισμού που κτίστηκε το 4ο αι. και ανοικοδομήθηκε το 16ο αι. Αριστερά της Βασιλικής και εκτός των τειχών βρίσκεται το τευτονικό νεκροταφείο, ενώ εντός των τειχών, το ιερό σκευοφυλάκιο και το ανάκτορο της Αγίας Μάρθας. Πίσω από αυτά τα κτίσματα βρίσκονται αντίστοιχα το

Δικαστικό μέγαρο και το ανάκτορο του Αγ. Καρόλου, το Εργαστήριο ψηφιδωτών, ο σιδηροδρομικός σταθμός και ο ραδιοφωνικός σταθμός του Βατικανού όπου και καταλήγουν τα νότια τείχη (<http://traveldailynews.gr>).

Εικόνα 7: Βατικανό: Πάσχα στην Αιώνια Πόλη

Εικόνα 8: Βατικανό: Το μικρότερο κρατίδιο με την μεγαλύτερη δύναμη

Πηγή: http://travelmagic.gr/magictavel/the_best/57 Πηγή: <http://www.clickatlife.gr/story/taksidi/>

- **ΜΕΚΚΑ**

Για τους Μουσουλμάνους, η ιερότερη πόλη είναι η Μέκκα, στη Σαουδική Αραβία. Σύμφωνα με την Ισλαμική πίστη οι πιστοί πρέπει να στρέφονται προς τη Μέκκα για να εκπληρώσουν τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις (Ναμάζ) και όλα τα τζαμιά είναι προσανατολισμένα προς την Κάαμπα (ένα οικοδόμημα μέσα στο τζαμί Μασγίντ αλ Χαράμ) στη Μέκκα. Ο προφήτης των Μουσουλμάνων, ο Μωάμεθ, γεννήθηκε στη Μέκκα και μάλιστα πιστεύεται ότι μέρος του ιερού βιβλίου των Μουσουλμάνων, του Κορανίου, δόθηκε από τον Θεό, στον Μωάμεθ το 610 μ.Χ. στη Μέκκα. Κάθε χρόνο χιλιάδες πιστοί συρρέουν στην πόλη αυτή κατά την περίοδο των προσευχών. Μετά την επίσκεψή τους στη Μέκκα, οι πιστοί αποκτούν την ιδιότητα του Χατζ (<http://traveldailynews.gr>).

Το αρμόδιο Υπουργείο της Σαουδικής Αραβίας υπολογίζει το συνολικό αριθμό των προσκυνητών στο 1,73 εκατομμύριο, από τους οποίους το 1,27 προέρχεται από άλλες χώρες και μόνο οι 464.000 είναι κάτοικοι της χώρας. Οι επισκέπτες των πόλεων Μέκκα και Μεδίνα είναι πραγματικά προσκυνητές και όχι τουρίστες. Με δεδομένη την αυστηρότητα της μουσουλμανικής θρησκείας, η επίσκεψη στις πόλεις

αυτές κυριαρχείται από το θρησκευτικό στοιχείο και είναι ξένη με την έννοια του τουρίστα των δυτικών κοινωνιών (<http://traveldailynews.gr>).

Κάθε πιστός τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του θα πρέπει να επισκεφθεί τους ιερούς τόπους του Ισλάμ «αν μπορεί να αντεπεξέλθει στα έξοδα», τον 12ο μήνα του ισλαμικού ημερολογίου και αν μπορεί να εξασφαλίσει την διαβίωση της οικογένειάς του κατά την απουσία του (<http://www.clickatlife.gr>).

Εικόνα 9: Μέκκα: Η ιερότερη πόλη των Μουσουλμάνων

Εικόνα 10: Μέκκα

Πηγή: <http://islamzpeace.com/2010/08/12/mekka-live> **Πηγή:** <http://www.clickatlife.gr/story/taksidi/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΜΕΤΕΩΡΑ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ

3.1.Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ

3.1.1 Γενική Εικόνα

Ο τουρισμός κατατάσσεται σήμερα μεταξύ των πλέον σημαντικών βιομηχανιών με ταχείς ρυθμούς αύξησης του κύκλου εργασιών του και με ουσιαστική συμβολή στην άνοδο του εθνικού εισοδήματος, στην αύξηση της απασχόλησης και στην περιφερειακή ανάπτυξη. Ειδικά σε χώρες με έντονη τουριστική κίνηση από το εξωτερικό, όπως είναι η Ελλάδα, ο τουρισμός παίζει σημαντικό ρόλο στην εισροή συναλλάγματος.

Η Ελλάδα, υιοθετώντας ένα μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης όπου συνδυάζεται η κεντρική διοίκηση του τουρισμού (Υπουργείο Ανάπτυξης. ΕΟΤ) και η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων (Νομαρχίες), αποτελεί σήμερα έναν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως (Τσάρτας, 2003 από Βαρβαρέσο 1999: 160-166). Η Ελλάδα αντιπροσωπεύει έναν από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στον κόσμο και αναμένεται να διατηρήσει ένα ισχυρό προβάδισμα και στο άμεσο μέλλον, λόγω των ισχυρών συγκριτικών πλεονεκτημάτων της, δηλαδή της πλούσιας φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς και της εδραίωσης της ως βασικό προορισμό στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Οι προοπτικές του τουρισμού στην Ελλάδα επηρεάζονται σημαντικά, από τις γενικότερες προοπτικές του παγκόσμιου τουρισμού, τις εξελίξεις, τάσεις και αναδιαρθρώσεις που αντιμετωπίζει (Μητούλα, 2002).

Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, έχει υπάρξει μια άνοδος των τουριστικών αφίξεων στην Ελλάδα από το 1985 σε πάνω από 7 εκατομμύρια ετησίως λόγω της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας τα τελευταία 30 χρόνια. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας τη Ελλάδας οι εισπράξεις από τουριστικές υπηρεσίες κατά το έτος 2005 έφθασαν τα 8.783 δισεκατομμύρια δολάρια και με βάση τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, η Ελλάδα κατατάσσεται στη 10^η θέση από άποψη τουριστικών εισπράξεων στην παγκόσμια κατάταξη.

Από τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων που διενεργεί η ΤτΕ προκύπτει ότι, κατά την περίοδο Ιαν.- Μαρ. 2011, οι αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά 13,1%, σε σύγκριση με αυτές της περιόδου Ιαν.- Μαρ. 2010. Αναλυτικότερα, οι αφίξεις από την Ευρώπη, στην οποία αναλογεί το μεγαλύτερο μερίδιο των αφίξεων (81,7%), παρουσίασαν την περίοδο Ιαν.-Μαρ. 2011 αύξηση 8,6%, έναντι της περιόδου Ιαν.-Μαρ. 2010, ενώ τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέγραψαν αύξηση 1,1%. Σημαντική αύξηση εμφανίζουν οι αφίξεις από Ρωσία (79,8%), Γαλλία (70,5%), Αλβανία (53,9%), και Ηνωμένο Βασίλειο (32,4%), ενώ μείωση των αφίξεων παρατηρείται από την Ιταλία (29,4), τη Γερμανία (19,5%), την Κύπρο (15,9%) (www.statistics.gr).

Η Ελλάδα προσέλκυε ένα σημαντικό αριθμό ξένων τουριστών, λόγω της αφθονίας ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων, καθώς επίσης και των φυσικών ης πόρων, το κλίμα της χώρας και τα 16000 χιλιόμετρα θαλάσσιας ακτής κατά μήκος της Μεσογείου. Λόγω του ευρωπαϊκού τουρισμού το ελληνικό τουριστικό προϊόν, στήριξε την ανταγωνιστικότητά του σε φθηνά πακέτα, δημιουργώντας έτσι ευνοϊκές συνθήκες για την προσέλκυση μαζικού τουρισμού. Από την άλλη πλευρά η συνεχής αύξηση του κόστους λειτουργίας των τουριστικών υπηρεσιών και προϊόντων, οδήγησε στη γενικότερη υποβάθμιση της προσφερόμενης ποιότητας και του επιπέδου και των υπηρεσιών και προϊόντων (ΣΕΤΕ, 2003) .

Η Ελλάδα άρχισε να θεωρείται ως τουριστικός προορισμός τη δεκαετία του 1960. Οι πρώτοι τουρίστες που την επισκέφθηκαν τοποθετούνται στο υψηλό τμήμα της αγοράς και ο κύριος λόγος προσέλευσης ήταν οι αρχαιολογικοί χώροι σε συνδυασμό με λίγες ημέρες ανάπαυσης στις ελληνικές ακτές. Την ίδια περίοδο, οι tour operators της Ευρώπης αναζητώντας ένα νέο τόπο προορισμού, ως εναλλακτικό της Ισπανίας, εξαιτίας των δυσκολιών που άρχισαν να παρουσιάζονται, έστρεψαν τους πελάτες τους στην Ελλάδα (Νικάκη, 2011).

Εξετάζοντας την πολύπλευρη συμβολή του τουριστικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, θα πρέπει να επισημανθεί η σπουδαία συμβολή του στην περιφερειακή ανάπτυξη. Στην περίπτωση της Ελλάδας με την ιδιαίτερη γεωμορφολογία, η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων που διαθέτει ο επαρχιακός χώρος έχει αποτελέσει την βάση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ενός μεγάλου αριθμού περιφερειακών, κυρίως νησιωτικών και παραθαλασσίων, περιοχών. Μεταξύ των ευεργετικών επιπτώσεων του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη, σημαντική είναι η συμβολή του στην απασχόληση. Ο τουρισμός συμβάλλει στην

συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας τόσο στις τουριστικές μονάδες, όσο και στις λοιπές παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες που δρουν συμπληρωματικά στο τουριστικό κύκλωμα. Η δημογραφική εξέλιξη των περιφερειών του ελλαδικού χώρου αποδεικνύει έμπρακτα ότι στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές, όχι μόνο συγκρατείται ο πληθυσμός τους αλλά δέχονται και ένα ολοένα αυξανόμενο αριθμό εποχιακών εργατών από την υπόλοιπη χώρα (www.tour.teithe.gr).

Ο ελληνικός τουρισμός αποτελεί έναν τομέα που συνεισφέρει πολλαπλά στην οικονομία σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Ο πλούσιος εθνικός φυσικός και πολιτιστικός πλούτος, η ποικιλία, το ευχάριστο κλίμα και η φιλοξενία αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα που εξηγούν την μέχρι τώρα τουριστική ανάπτυξη αλλά και αναδεικνύουν τα σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης του τουρισμού στη χώρα μας.

Βέβαια, μετά τις πρωτοβουλίες του κράτους και πρωτοποριακές πρακτικές των δεκαετιών 1950-1970, ο τουρισμός σήμερα φαίνεται να έχει χάσει τον δυναμισμό του και εξελίσσεται χωρίς προοπτική και στρατηγικό όραμα. Αυτό είναι αποτέλεσμα εξωτερικών συνθηκών, όπως πολιτικές και οικονομικές αναδιαρθρώσεις στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο που επηρεάζουν τις διεθνείς τουριστικές ροές και αυξάνουν τον ανταγωνισμό, αλλά οφείλεται κατά μεγάλο μέρος σε εσωτερικές αδυναμίες και αδράνεια με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν διαστρεβλώσεις στις δομές και τις επιχειρήσεις (Μηνατσή, 2010) .

Ο τουρισμός πρέπει να ανακτήσει το δυναμικό του ρόλο. Γι αυτό πρωταρχικός στόχος είναι η ριζική αναδιάρθρωση και απελευθέρωση του τομέα, με τρόπο που θα μεγιστοποιηθούν τα οικονομικά αλλά και πολιτιστικά οφέλη της χώρας και θα αναπτυχθεί η τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη. Η Ελλάδα δεν ανταγωνίζεται μόνο προορισμούς όπως η Ιταλία και η Ισπανία. Τα τελευταία χρόνια νέοι τουριστικοί προορισμοί, όπως η Τουρκία και η Κροατία, προσφέρουν πλέον το ίδιο προϊόν με την Ελλάδα (ήλιος και θάλασσα), διεκδικώντας κατά κύριο λόγο μερίδιο από τις ίδιες τουριστικές αγορές που απευθύνεται και το ελληνικό τουριστικό προϊόν. Απευθύνονται κυρίως σε τουρίστες από τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και προσπαθούν να προσελκύσουν μαζικό τουρισμό. Κύριο ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα είναι το χαμηλό κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η πορεία χωρών όπως η Τουρκία, με τη μεγάλη ανάπτυξη τουριστικών υποδομών τα τελευταία 10

χρόνια, είναι σε κάποια σημεία παρόμοια με αυτή της Ελλάδας τη δεκαετία του 1980 (Μηνατσή, 2010).

3.1.2 Θετικοί και αρνητικοί παράγοντες για την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού

Πίνακας 1: Τα ισχυρά σημεία του Ελληνικού τουρισμού

<ul style="list-style-type: none"> • Ισχυρά σημεία του ελληνικού τουρισμού <p>ΓΕΩΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η ποικιλία της φυσικής ομορφιάς • Ο μεγάλος αριθμός νησιών • Το καλό μεσογειακό κλίμα • Η ακτογραμμή που ξεπερνά τα 15000 χλμ. • Η πλούσια παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής • Η προστασία και η ανάδειξη αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος <p>ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά • Η ελληνική κουζίνα • Το σημαντικό ιστορικό και πολιτιστικό απόθεμα, καθώς και η σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή <p>ΘΕΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Υψηλός βαθμός ασφάλειας τουριστών σε σχέση με ανταγωνιστικούς προορισμούς • Τα αυξανόμενα κονδύλια του ΕΣΠΑ που στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας του τουρισμού <p>ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Το άνοιγμα της αγοράς στο διεθνή ανταγωνισμό(ξενοδοχειακές και τουριστικές εταιρείες) • Η δημιουργία επενδύσεων σε έργα τουριστικής υποδομής(αεροδρόμια, ξενοδοχειακά συγκροτήματα, μαρίνες) • Η καλή φήμη σαν έναν σημαντικό τουριστικό προορισμό παγκοσμίως • Πλούσια παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής <p>ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι νέοι τρόποι προβολής του τουριστικού προϊόντος που βασίζεται στην τμηματοποίηση της τουριστικής αγοράς • Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών (δημιουργία δικτύων ηλεκτρονικής διαχείρισης των δεδομένων και πληροφόρησης, κόμβοι στο Διαδίκτυο) • Ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων • Η οργάνωση υποδομών στις οποίες μπορεί να αναπτυχθούν οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Ιδιαίτερη αξία έχει και η αναφορά στις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού και η συμβολή τους στη αύξηση των εισοδημάτων. Αν χαρακτηρίσουμε σαν αρχική τουριστική δαπάνη το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί ο τουρίστας για την αγορά τουριστικών υπηρεσιών στον τόπο των διακοπών του, έχει παρατηρηθεί ότι τα χρήματα της δαπάνης αυτής περνούν στη συνέχεια από πολλά χέρια δημιουργώντας ταυτόχρονα εισόδημα. Ως αποτέλεσμα ο αγρότης βρίσκει μια διευρυμένη αγορά για τα προϊόντα του με τα οποία εφοδιάζει ξενοδοχεία και εστιατόρια, ο βιοτέχνης βρίσκει μια ποσοτικά διευρυμένη αγορά για την διοχέτευση των προϊόντων του, ενώ παράλληλα βρίσκει πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης η οικοτεχνία που στηρίζει συμπληρωματικά το εισόδημα αρκετών αγροτικών οικογενειών. Επίσης, αναπτύσσεται ένα τοπικό δίκτυο μεταφορών για τη διακίνηση τουριστών και αγαθών τουριστικής κατανάλωσης, ενώ και η οικοδομική δραστηριότητα έχει άμεσες και θετικές επιπτώσεις σε μια σειρά από επαγγέλματα (www.tour.teithe.gr).

Ο τουρισμός επηρεάζει αποτελεσματικά και τον τομέα της απασχόλησης, αφού δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας τόσο στους κλάδους που συνδέονται άμεσα με τον τουρισμό όσο και στους κλάδους που δραστηριοποιούνται για την αντιμετώπιση της πρόσθετης ζήτησης από τον τουρισμό. Επίσης, η τουριστική επιχειρηματική δραστηριότητα λόγω της ιδιαίτερης φύσης της έχει την ικανότητα, να απαιτεί σχετικά μικρές, σε σύγκριση με άλλους τομείς, επενδύσεις και να προκαλεί άμεσα αποτελέσματα τόσο στην εργατική απασχόληση όσο και σε κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα, που συνδέεται με αυτήν. Με αυτόν τον τρόπο, ο τουρισμός μπορεί να συμβάλλει στην συγκράτηση του πληθυσμού της υπαίθρου, αμβλύνοντας το πρόβλημα της εσωτερικής μετανάστευσης και αστικοποίησης (Λαγός, 1998:47-65).

Ο τουρισμός αυξάνει το εισόδημα της περιφέρειας και, μέσω αυτού, το εθνικό εισόδημα, με συνέπεια να συμβάλλει στην άμβλυση των υφιστάμενων εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ των κατοίκων του κέντρου και της περιφέρειας. Η μεγάλη βαρύτητα που έχει ο τουρισμός για την οικονομία μιας περιοχής δεν είναι εύκολο να αποτιμηθεί, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν κατάλληλα στατιστικά στοιχεία παροχής πληροφοριών και ότι δεν υπάρχει κανένα εργαλείο ανάλυσης που να επιτρέπει την εξαγωγή ολοκληρωμένων αποτελεσμάτων (Βαρβαρέσος, 1997: 199).

Ο τουρισμός σε ορισμένες περιπτώσεις αυξάνει τη ζήτηση προϊόντων παραγωγής της περιφέρειας. Η αύξηση αυτή μπορεί να προέλθει από την χρησιμοποίηση υλικών της περιφέρειας για την κατασκευή των διαφόρων τουριστικών έργων καθώς και από

την παραγωγή και κατανάλωση εγχώριων προϊόντων από τους τουρίστες (π.χ. αγροτικά προϊόντα, είδη χειροτεχνίας και λαϊκής τέχνης). Το γεγονός αυτό, επιβάλλει τη διασύνδεση της τουριστικής καταναλωτικής ζήτησης με την παραγωγή καταναλωτικών προϊόντων σε περιφερειακό επίπεδο (Λαγός, 1998: 47-65).

Οι τουριστικές επενδύσεις (ιδιωτικές ή δημόσιες) αποφέρουν στην οικονομία πολλαπλά οικονομικά οφέλη (π.χ. αύξηση παραγωγής, απασχόλησης, εισοδήματος) και δημιουργούν θετικές οικονομικές επιπτώσεις σε όλο το φάσμα της οικονομίας. Οι επενδύσεις για τον τουρισμό διακρίνονται σε:

- άμεσες παραγωγικές επενδύσεις (π.χ. μέσα τουριστικής διαμονής, εστιατόρια) για την κάλυψη βασικών τουριστικών αναγκών
- επενδύσεις για ψυχαγωγία και για τη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών
- επενδύσεις για έργα υποδομής (δρόμοι, αεροδρόμια, λιμάνια) προκειμένου να εξασφαλιστούν βασικές υπηρεσίες από τις οποίες εξαρτάται η συνέχιση της τουριστικής ανάπτυξης.

Από τις παραπάνω κατηγορίες των τουριστικών επενδύσεων, η δεύτερη και η Τρίτη είναι δυνατόν να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο υπηρεσιών και διευκολύνσεων το οποίο ενθαρρύνει την εισροή νέων τουριστικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην περιοχή με αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, καθώς και την προώθηση της τουριστικής αναπτυξιακής διαδικασίας. (Λαγός, 1998, σ.σ 47-65).

Πίνακας 2: Τα Μειονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού

Μειονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού	
ΣΕ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	
<ul style="list-style-type: none"> • Ο χαμηλός βαθμός αξιοποίησης φυσικών και πολιτιστικών πόρων • Η μεγάλη χωροταξική ανισοκατανομή του ξενοδοχειακού δυναμικού • Η υψηλή γεωγραφική συγκέντρωση τουριστικής υποδομής • Η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος λόγω μη τήρησης των περιβαλλοντικών όρων • Οι τάσεις υποβάθμισης και σε ορισμένες περιπτώσεις καταστροφής των πόρων (π.χ. μνημείων, παραλιών, οικιστικών συνόλων) • Η υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης ορισμένων τουριστικών περιοχών του νησιωτικού χώρου • Η μη ύπαρξη ειδικού χωροταξικού σχεδίου για τον τουρισμό 	
ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ	
<ul style="list-style-type: none"> • Οι ελλείψεις σε ειδικές τουριστικές υποδομές (μεταφορές, συνεδριακοί χώροι, εγκαταστάσεις ειδικών μορφών τουρισμού) • Τα διοικητικά εμπόδια εισόδου νέων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων σε ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές • Η συντριπτική πλειοψηφία (>95%) των τουριστικών μονάδων έχουν μειωμένη ικανότητα marketing, αξιοποίησης νέων τεχνολογιών, αποτελεσματικής οικονομικής διαχείρισης • Η χαμηλή ποιότητα τουριστικών υποδομών (μορφή κτιρίων, ανεπάρκεια χώρων, μέτριος εξοπλισμός, ανύπαρκτη ή κακή διακόσμηση) και προσφερόμενων ιδιωτικών υπηρεσιών όπως και η έλλειψη ειδικών τουριστικών υποδομών, συμπληρωματικών δραστηριοτήτων και δραστηριοτήτων για άτομα με ειδικά συμφέροντα • Ο μειούμενος βαθμός αυθεντικότητας τουριστικού προϊόντος που δεν αντισταθμίζεται από βελτίωση της ποιότητας • Η μονοδιάστατη τουριστική εικόνα (χώρα ήλιου- θάλασσας) • Ο χαμηλός βαθμός διαφοροποίησης προσφερόμενου προϊόντος • Η ερημοποίηση υπαίθρου από ανθρώπινο δυναμικό και παραγωγικές δραστηριότητες που δυσκολεύουν την ανάπτυξη 'αυθεντικών' και 'εναλλακτικών' τουριστικών προϊόντων • Η έλλειψη διαφοροποιημένης τουριστικής εικόνας μεταξύ των τουριστικών περιοχών της χώρας • Η έλλειψη σύνθετων τουριστικών προϊόντων για προσέλκυση τουριστών με ειδικά συμφέροντα (ιαματικός, συνεδριακός, αθλητικός, πολιτιστικός, φυσιολατρικός) • Ο χαμηλός βαθμός διασύνδεσης της τουριστικής δραστηριότητας με κλάδους της εθνικής-τοπικής οικονομίας • Το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού (επιχειρηματιών και εργαζομένων) 	
ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΖΗΤΗΣΗΣ	
<ul style="list-style-type: none"> • Η έντονη εξάρτηση του ελληνικού τουρισμού από τη διεθνή ζήτηση • Η χαμηλή τουριστική δαπάνη εξ' αιτίας της προσέλκυσης χαμηλού επιπέδου τουριστών • Η υψηλή εξάρτηση της τουριστικής ζήτησης από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό που επηρεάζεται πρώτιστα από το κόστος του ταξιδιού (χαμηλή τιμή πακέτου και χαμηλή συναλλαγματική απόδοση) • Η μικρή διάρκεια της τουριστικής περιόδου (Μάιος- Σεπτέμβριος) όπου έρχονται στην Ελλάδα το 75% των αλλοδαπών τουριστών 	
ΣΕ ΘΕΣΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	
<ul style="list-style-type: none"> • Η έλλειψη εκσυγχρονισμένης τουριστικής νομοθεσίας • Η αδυναμία συνεργασίας μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων- επιχειρήσεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο • Η ανυπαρξία εθνικού και περιφερειακού σχεδιασμού 	

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Η υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιφέρεια μπορεί να δημιουργήσει στενότητα σε ορισμένους συντελεστές παραγωγής και αυτή να αποβεί σε βάρος των λοιπών δραστηριοτήτων της περιφέρειας. Για παράδειγμα, μπορεί να συντελέσει στην εγκατάλειψη των γεωργικών ασχολιών και στην άνοδο των τιμών της γης (Τσάρτας, 1991: 40).

Η ανάπτυξη του τουρισμού και ειδικά του μαζικού τουρισμού και των μεγάλων ξενοδοχειακών συγκροτημάτων και έργων υποδομής μπορεί να αλλοιώσει το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και κατά συνέπεια να καταστρέψει τον παράγοντα προσέλκυσης του μεγαλύτερου μέρους των τουριστών.

3.1.3 Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα

Ο θρησκευτικός τουρισμός σχετίζεται με μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εθνική κληρονομιάς. Οι βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια, τα μοναστήρια, με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, με ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και εικόνες αποτελούν πόλο έλξης επισκεπτών. Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά κυρίως ευσεβείς περιηγητές, αλλά και θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης, οι οποίοι, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας (www.hotel-magazine.com).

Σημαντικοί αρχιτέκτονες, κτίστες ή ζωγράφοι έχουν συμβάλει στην κατασκευή και διακόσμηση των ελληνικών εκκλησιών, πολλές από τις οποίες αποτελούν πλέον διατηρητέα μνημεία. Οι παλαιότερες εκκλησίες στον ελληνικό χώρο, οι σημαντικότερες από τις οποίες συναντώνται σε Θεσσαλονίκη, Νέα Αγχίαλο, Νικόπολη, Αθήνα και Κόρινθο, χρονολογούνται στους πρώτους βυζαντινούς αιώνες (4^{ος}-6^{ος} αι.μ.Χ). Κατά την περίοδο αυτή σημαντικοί αρχαιοελληνικοί ναοί, όπως ο Παρθενώνας, το Ερεχθείο ή το Θησείο στην Αθήνα, μετατράπηκαν και λειτούργησαν ως εκκλησίες, ενώ πολλοί χριστιανικοί ναοί χτίστηκαν κοντά ή στη θέση γνωστών ειδωλολατρικών κέντρων (π.χ σε Δαφνί, Ελευσίνα, Δελφούς, Επίδαυρο, Δήλο). Εκκλησίες όμως χτίστηκαν και σε χώρους συνδεδεμένους με πρόσωπα ή συμβάντα σημαντικά για τους χριστιανούς, όπως π.χ. οι χώροι ταφής μαρτύρων (Βενετσανοπούλου, 2006).

Οι ελληνικές εκκλησίες παρουσιάζουν έντονα τοπικό χαρακτήρα κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο (7^{ος} αι. μ.Χ.- 1204), διαφέροντας αρκετά από τα αντίστοιχα μνημεία στη Κωνσταντινούπολη. Οι πιο αξιόλογες συναντώνται στην Αττική, τη Βοιωτία, την Αργολίδα και τη Μάνη. Ορισμένες από αυτές αποτελούν τους κεντρικούς ναούς των μοναστηριών στα οποία εντάσσονται. Οι εκκλησίες της υστεροβυζαντινής περιόδου (1204- 1453) συνεχίζουν τους παραδοσιακούς αρχιτεκτονικούς τύπους. Αυτές που κατασκευάστηκαν αυτήν την περίοδο υπό φράγκικη ή ενετική κατοχή, υιοθέτησαν αρκετά δυτικά στοιχεία, αρχιτεκτονικά ή διακοσμητικά. Οι εκκλησίες που κατασκευάζονται στον ελληνικό χώρο κατά τους αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας, είναι ιδιαίτερα λιτές. Μετά τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας η οικονομική δυσπραγία δεν επέτρεψε την οικοδόμηση μεγαλοπρεπών εκκλασιών. Εξάιρεση αποτελεί η Μητρόπολη Αθηνών, που χτίστηκε στα μέσα του 19^{ου} αι., για να λειτουργήσει ως ο κεντρικός ναός στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (www.visitgreece.gr).

Όπως οι εκκλησίες, έτσι και τα μοναστήρια είναι στενά συνδεδεμένα με την ιστορία και την παράδοση της Ελλάδας. Ως μοναστήρι χαρακτηρίζεται το σύνολο των οικημάτων μέσα στα οποία διαβιούν μοναχοί ή γενικότερα τα μέλη μιας θρησκευτικής κοινότητας. Η μεγαλύτερη μοναστηριακή κοινότητα στον ελληνικό χώρο βρίσκεται στο Άγιο Όρος, το γνωστό κι ως περιβόλι της Παναγίας. Οι πρώτοι μοναχοί εγκαταστάθηκαν εκεί τον 5^ο αι. μ.Χ. (Βενετσανοπούλου, 2006).

Η ιδιαιτερότητα του Αγίου Όρους έγκειται στο ότι αποτελεί αυτιδιοίκητο τμήμα του ελληνικού κράτους, υπαγόμενο πολιτικά στο Υπουργείο Εξωτερικών και θρησκευτικά στην δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Και οι είκοσι αθωνικές μονές λειτουργούν κοινοβιακά, επιβάλλουν δηλαδή κοινή λειτουργία, προσευχή, στέγη, σίτιση και εργασία στους μοναχούς. Το Άγιο Όρος έχει τους πιο πλούσιους 'Κειμηλιακούς Θησαυρούς'. Είναι η πιο πλούσια σε ποιότητα και ποσότητα ελληνική περιοχή με έργα βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης. Μνημειακή ζωγραφική, φορητές εικόνες, εικονογραφημένα και μη χειρόγραφα, έργα μικροτεχνίας, κεντήματα, ξυλόγλυπτα, κεραμικά, αλλά και σκεύη λειτουργικά εκκλησιαστικά, εργαλεία εργαστηρίων είναι λίγες από τις υλικές μαρτυρίες της πολιτιστικής αυτής κληρονομιάς. Η πολιτιστική κληρονομιά του Αγίου Όρους δεν περιορίζεται μόνο στα αρχιτεκτονήματα και τα κειμήλια των Ναών, Ιερών Μονών, Σκητών και Κελλιών, αλλά εκτείνεται και στο ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον(www.visitgreece.gr).

Το δεύτερο μεγαλύτερο και σημαντικότερο μοναστικό συγκρότημα του ελληνικού χώρου είναι τα Μετέωρα. Οι πρώτοι ερημίτες εγκαταστάθηκαν εκεί τον 11^ο αιώνα. Οι παλαιότερες μονές ανάγονται όμως στο 14^ο αι. Από τα 24 αρχικά μοναστήρια σήμερα λειτουργούν μόνο τα έξι, ενώ τα υπόλοιπα είναι ερειπωμένα. Από αυτά οι μονές Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Βαρλαάμ, Αγ.Νικολάου και Αγ.Τριάδος φιλοξενούν άνδρες μοναχούς ενώ οι μονές Ρουσσάνου και Αγ.Στεφάνου είναι γυναικείες. Οι μονές των Μετεώρων έχουν χαρακτηριστεί από την UNESCO ως μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς(www.visitgreece.gr).

Για την Ελλάδα τις πρώτες θέσεις προτίμησης ως θρησκευτικού προορισμού κατέχει η Πάτμος, τα Μετέωρα, η Σύρος, η Κέρκυρα, η Τήνος κ.α. Από το εξωτερικό οι τουρίστες που έρχονται στην Ελλάδα επισκέπτονται περισσότερο το Άγιο Όρος, τα Μετέωρα, την Τήνο, την Άνδρο, την Εύβοια και την Αίγινα (www.kathimerini.gr).

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι δεν υπάρχει επίσημη στατιστική καταγραφή και πληροφόρηση για στοιχειώδη θέματα που αφορούν τον θρησκευτικό τουρισμό στη χώρα μας. Έτσι, δεν υπάρχουν επίσημα και έγκυρα στατιστικά στοιχεία για την επισκεψιμότητα των θρησκευτικών χώρων, την προέλευση των επισκεπτών και τις αποστάσεις που διανύουν, τη χρονική περίοδο επίσκεψης, τα ηλικιακά., μορφωτικά και άλλα χαρακτηριστικά των επισκεπτών (Πολύζος, 2010).

Ένα χαρακτηριστικό του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα είναι ότι, η πλειονότητα των επισκεπτών προέρχεται από το εσωτερικό(περίπου 85%), ενώ τα τελευταία χρόνια αυξάνονται οι επισκέπτες από τις χώρες του εξωτερικού, κυρίως από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η κατανομή των επισκεπτών κατά την διάρκεια του έτους δεν είναι ομαλή, αλλά αυξάνεται τη θερινή περίοδο και τις ημέρες των θρησκευτικών εορτών. Οι θρησκευτικές εορτές και πανηγύρεις υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια του έτους, πράμα το οποίο αποτελεί πλεονέκτημα, δεδομένου ότι ευνοεί την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού όλο το έτος και όχι μόνο τη θερινή ή τουριστική περίοδο (Πολύζος, 2010).

3.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

3.2.1 Γεωγραφικός προσδιορισμός και ιστορικά στοιχεία της περιοχής

- Γεωγραφικός προσδιορισμός της περιοχής

Στην περιφέρεια Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στο νομό Τρικάλων βρίσκεται η Καλαμπάκα. Είναι πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας, η οποία καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα του νομού, και έδρα του δήμου Καλαμπάκας. Η πόλη είναι χτισμένη στους πρόποδες των Χασίων ορέων και ειδικότερα στις ρίζες των βράχων των Μετεώρων, στην αριστερή όχθη του Πηνειού ποταμού στο σημείο που αυτός εισέρχεται στη θεσσαλική πεδιάδα, περνώντας ανάμεσα από τα Χάσια(ανατολικά) και τον Κόζιακα (δυτικά). Έχει υψόμετρο 247μ. (www.kalampaka.gr)

Χάρτης 1: Οδικός Χάρτης

Πηγή: <http://www.kalambaka.gov.gr>

Χάρτης 2: Χάρτης Καλαμπάκας

Πηγή: <http://www.kalambaka.gov.gr>

Η θέση της Καλαμπάκας έχει εξαιρετική σημασία, αφού βρίσκεται στο πέρασμα που οδηγεί από την Ήπειρο και τη Μακεδονία στην πεδιάδα της Δυτικής Θεσσαλίας, και αντιστρόφως, αλλά και γιατί βρίσκεται κάτω από τους βράχους των Μετεώρων, οι οποίοι αποτελούν παγκόσμιο γεωλογικό φαινόμενο και πολιτιστικό μνημείο. Αποτελεί ορμητήριο για τους επισκέπτες, που επιθυμούν να γνωρίσουν τον Κόζιακα, τον Ασπροπόταμο και τα Χάσια, αλλά κυρίως τα Μετέωρα (www.kalampaka.gr).

Η πόλη της Καλαμπάκας κάηκε ολοσχερώς από τους Γερμανούς το 1943. Γι' αυτό και σήμερα στο σύνολό της δεν έχει κάποια ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά. Σημαντικό κομμάτι είναι η παλιά πόλη (Σωποτός) που έχει αναπλαστεί πρόσφατα.

Στην πόλη της Καλαμπάκας υπάρχει ο ιστορικός ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, χτισμένος πάνω σε αρχαίο ναό του Απόλλωνα και ο μοναδικός στον Ορθόδοξο κόσμο με τον μαρμάρινο άμβωνα στο κέντρο του. Αξίζει κανείς να επισκεφτεί την παλιά πόλη (Σωποτός) που έχει αναπλαστεί πρόσφατα καθώς και η μοναδική στην Ελλάδα Σχολή Ξυλογλυπτικής. Υπάρχουν επίσης χαλκουργεία στα οποία βρίσκονται σπάνια χειροποίητα χάλκινα είδη (www.kalampaka.gr). Σήμερα η πόλη παρουσιάζει ραγδαία εξέλιξη. Αυτό οφείλεται κυρίως στον τουρισμό και την επίσκεψη τουριστών από όλο τον κόσμο στα Μετέωρα, ένα μοναδικό γεωλογικό και ιστορικό φαινόμενο.

Τα **Μετέωρα** είναι ένα σύμπλεγμα από τεράστιους σκοτεινόχρωμους βράχους που υψώνονται έξω από την Καλαμπάκα, κοντά στα πρώτα υψώματα της Πίνδου και των Χασίων. Κατά την τριτογενή περίοδο οι συμπαγείς όγκοι των βράχων αποκόπηκαν από την οροσειρά της Πίνδου και με την πάροδο των αιώνων σχηματίστηκε ανάμεσα τους η κοιλάδα του Πηνειού ποταμού. Με τη συνεχή διάβρωση από τους ανέμους και τις βροχές, καθώς και από άλλες γεωλογικές μεταβολές, οι βράχοι αυτοί στο πέρασμα εκατομμυρίων ετών πήραν τη σημερινή τους μορφή. Στις κοιλάδες των βράχων, στις σχισμές τους και τις κορυφές τους βρήκαν προστασία οι άνθρωποι της περιοχής από τις επιδρομές διαφόρων κατακτητών και αυτών που πέρασαν από την περιοχή. Στους βράχους αυτούς βρήκαν καταφύγιο και πολλοί τολμηροί ερημίτες και αναρριχητές οι οποίοι αναζητούσαν ψυχική ηρεμία, γαλήνη και με την προσευχή επιδίωκαν την χριστιανική τελειότητα. Στην αρχή οι ασκητές ήταν απομονωμένοι και προσευχόταν σε μικρά παρεκκλήσια, τα λεγόμενα ‘προσευχάδια’, όχι μόνο για τη δική τους σωτηρία αλλά και για την σωτηρία όλων των ανθρώπων (Παπασωτηρίου,1934).

Το πότε κατοικήθηκαν οι βράχοι δεν είναι γνωστό. Σύμφωνα με τους βυζαντινολόγους, οι πρώτοι ασκητές πρέπει να είχαν καταφύγει στους βράχους προς το τέλος της πρώτης χιλιετίας. Ως πρώτος ασκητής αναφέρεται ο Βαρνάβας περί τα 950-970 μ.Χ., ο οποίος ίδρυσε τη Σκήτη του Αγίου Πνεύματος και ακολούθησε η ίδρυση της Σκήτης της Μεταμορφώσεως από τον κρητικό μοναχό Ανδρόνικο στις αρχές του 1000 μ.Χ. (Παπασωτηρίου,1934).

Τα μοναστήρια των Μετεώρων, που είναι χτισμένα στις κορυφές κάποιων από τους βράχους, είναι σήμερα το δεύτερο πλέον σημαντικό μοναστικό συγκρότημα στην Ελλάδα, ύστερα από το Άγιο Όρος. Από τα τριάντα που υπήρξαν ιστορικά, σήμερα λειτουργούν μόνο έξι και τα οποία από το 1988 περιλαμβάνονται στον κατάλογο μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO (www.kalampaka.gr).

- **Ιστορικά στοιχεία της περιοχής**

Στο Γεωγραφικό διαμέρισμα της Θεσσαλίας στα παλιά χρόνια, υπήρχε μια απέραντη λίμνη. Σύμφωνα με την παράδοση ένας μεγάλος σεισμός χώρισε τα βουνά στα δύο και ανάμεσα στον Όλυμπο και τον Κίσσαβο σχηματίστηκε ένα πέραςμα, τα Τέμπη. Τα νερά χύθηκαν στη θάλασσα και η Θεσσαλία έγινε μια πεδιάδα.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Γερμανού γεωλόγου Αλ. Φίλιπσον, οι βράχοι των Μετεώρων δημιουργήθηκαν από μια μεγάλη μάζα από ποταμίσιες πέτρες, άμμο και λάσπη που ενώθηκαν για να σχηματίσουν ένα ενιαίο κώνο. Όταν αργότερα, τα νερά της Θεσσαλικής λίμνης χύθηκαν στο Αιγαίο, αυτός ο ενιαίος όγκος χωρίστηκε εξαιτίας διαβρωτικής δράσης του νερού, των δυνατών ανέμων, των ραγδαίων βροχών και των σεισμικών δονήσεων, σχηματίζοντας λόφους και βράχους σε διάφορα σχήματα και μεγέθη.

Η στερεοποίηση των ποταμίσιων λίθων και της άμμου σε συμπαγείς βράχους, ήταν αποτέλεσμα της διάλυσης των ασβεστολιθικών πετρωμάτων, καθώς και της πίεσης που για πολλές χιλιάδες χρόνια ασκήθηκε στα χαμηλότερα απολιθώματα από τα υψηλότερα (<http://users.sch.gr>).

Στη θέση της σημερινής Καλαμπάκας κατά την αρχαιότητα βρισκόταν η πόλη Αιγίνιον, η οποία άκμασε στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια. Από τα βυζαντινά χρόνια, πριν από τον 9ο αιώνα, η πόλη ονομαζόταν Σταγοί, ονομασία που διατηρείται και σήμερα ως μητροπολιτικός τίτλος (Μιτρόπολις Σταγών και Μετεώρων). Το νεότερο όνομα Καλαμπάκα εμφανίζεται ήδη από τους τελευταίους βυζαντινούς χρόνους. Σε επίσημο τουρκικό έγγραφο του 1454/55 αναφέρεται παράλληλα ως Σταγοί (Istagos) και Καλαμπάκα (Qualabaqqa), ονομασία που στα τουρκικά σημαίνει "Φρούριο στην κορυφή του βράχου".

Ονομάστηκαν **Μετέωρα** από τον Όσιο Μετεωρίτη Αθανάσιο της Μονής του Μεγάλου Μετεώρου. Έκτοτε πάνω στους Ιερούς Βράχους ήρθαν και εγκαταστάθηκαν Μοναχοί και Μοναχές. Ιδρύθηκαν από το 1350 έως το 1500 μΧ. 24 μοναστήρια αλλά με τη φθορά του χρόνου και το πέραςμα των αιώνων οι περισσότερες από τις Μονές ερημώθηκαν και λιγοστά χαλάσματα υπάρχουν σήμερα. Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα αρχίζει η παρακμή του Μετεωρίτικου μοναχισμού, με αποτέλεσμα, τόσο ο αριθμός των Μονών, όσο και των Μοναχών, να μειώνεται

αρκετά και οι λίγοι Μοναχοί φροντίζουν για την επιβίωση και ανασυγκρότησή τους (<http://users.sch.gr>).

Η κατάκτηση της Θεσσαλίας από τους Οθωμανούς Τούρκους (1393) και η βαθμιαία κατάρρευση και τελική πτώση της βυζαντινής αυτοκρατορίας επέφεραν κατά το 15ο αι. μια κάμψη στη μοναστική ζωή των Μετεώρων. Κατά το τελευταίο τέταρτο του 15ου αι. παρατηρείται μια ανάκαμψη, που σηματοδοτείται από τη ίδρυση της μονής της Αγίας Τριάδας (1475/76) και την τοιχογράφηση του παλαιού καθολικού του Μεγάλου Μετεώρου (1483). Η ακμή των Μετεώρων θα συντελεστεί τον επόμενο αιώνα, κατά τον οποίο ιδρύονται νέα μοναστήρια, ανεγείρονται νέα καθολικά και άλλα μοναστηριακά κτίσματα, τα περισσότερα από τα οποία κοσμούνται με εξαιρετικής τέχνης αγιογραφίες.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας στη Θεσσαλία (1393-1881) τα μετεωρίτικα μοναστήρια λειτούργησαν ως τόποι ελπίδας. Στις αρχές του 19ου αι. τα στρατεύματα του Αλή-Πασά, επέφεραν καταστροφές και λεηλασίες σε πολλά από αυτά (Μονή Υπαπαντής, Μονή Αγίου Δημητρίου κ. ά.). Τα Μετέωρα αποτελούν, μετά το Άγιο Όρος, το μεγαλύτερο και με συνεχή παρουσία από την εποχή της εγκατάστασης των πρώτων ασκητών μέχρι σήμερα μοναστικό σύνολο στον ελλαδικό χώρο. Από τις ιστορικές μαρτυρίες συμπεραίνουμε ότι οι μονές των Μετεώρων ήταν στο σύνολό τους τριάντα. Από τις τριάντα αυτές μονές οι έξι λειτουργούν έως σήμερα και δέχονται πλήθος προσκυνητών. Υπάρχουν όμως και πολλά μικρότερα μοναστήρια εγκαταλελειμμένα. Τα περισσότερα από αυτά είχαν ιδρυθεί στον 14^ο αιώνα.

Τα έξι επισκέψιμα μοναστήρια των Μετεώρων, είναι σήμερα αναστηλωμένα και με συντηρημένο στο μεγαλύτερο μέρος τους τον τοιχογραφικό τους διάκοσμο. Το 1989 η Unesco ενέγραψε τα Μετέωρα στον κατάλογο των Μνημείων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, ως ένα ιδιαίτερης σημασίας πολιτιστικό και φυσικό αγαθό. Τα μοναστήρια αυτά είναι: α) Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου, β) Ιερά Μονή του Βαρλαάμ, γ) Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου, δ) Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά, ε) Ιερά Μονή Ρουσανού, στ) Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας (<http://odysseus.culture.gr>).

Εικόνα 11: Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου

Πηγή: <http://vatopaidi.wordpress.com/2009/09/04/iera-monh-megalou-meteorou/>.

Εικόνα 12: Ιερά Μονή του Βαρλαάμ

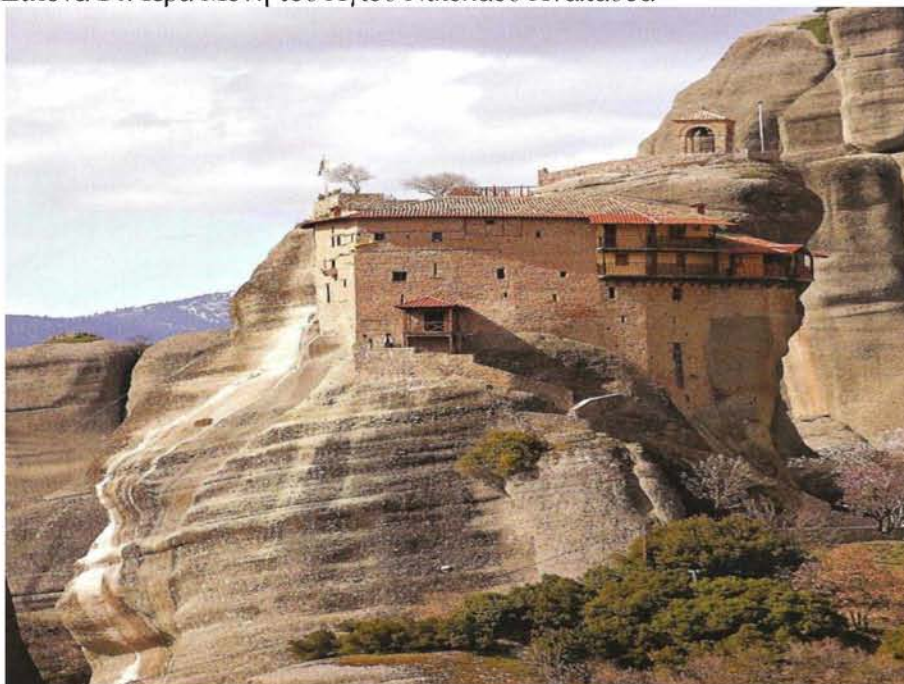
Πηγή: <http://antikleidi.wordpress.com/2012/01/30/meteora/>.

Εικόνα 13: Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου

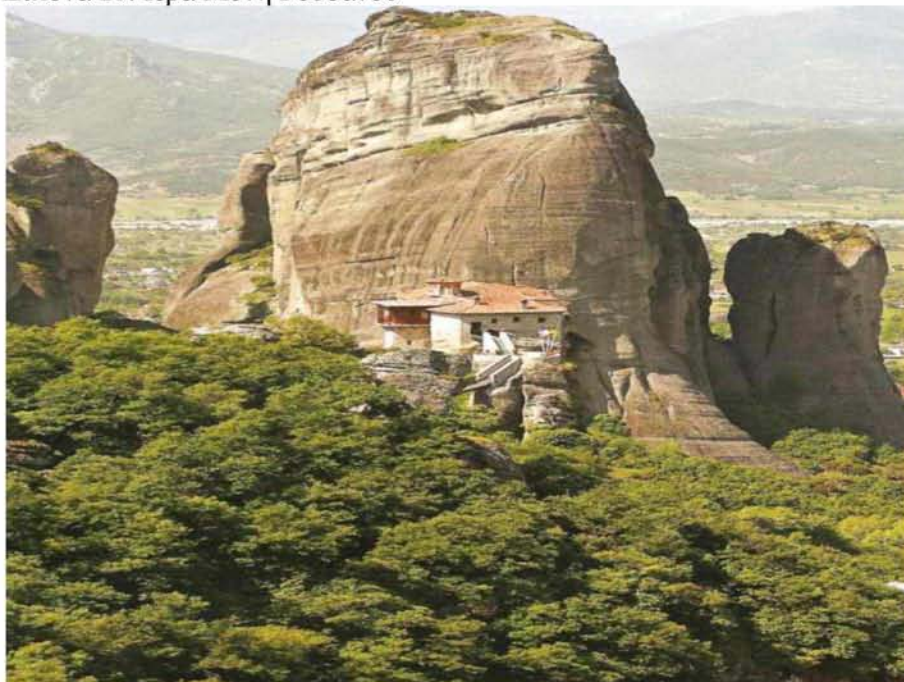
Πηγή: <http://www.pemptousia.gr>

Εικόνα 14: Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά

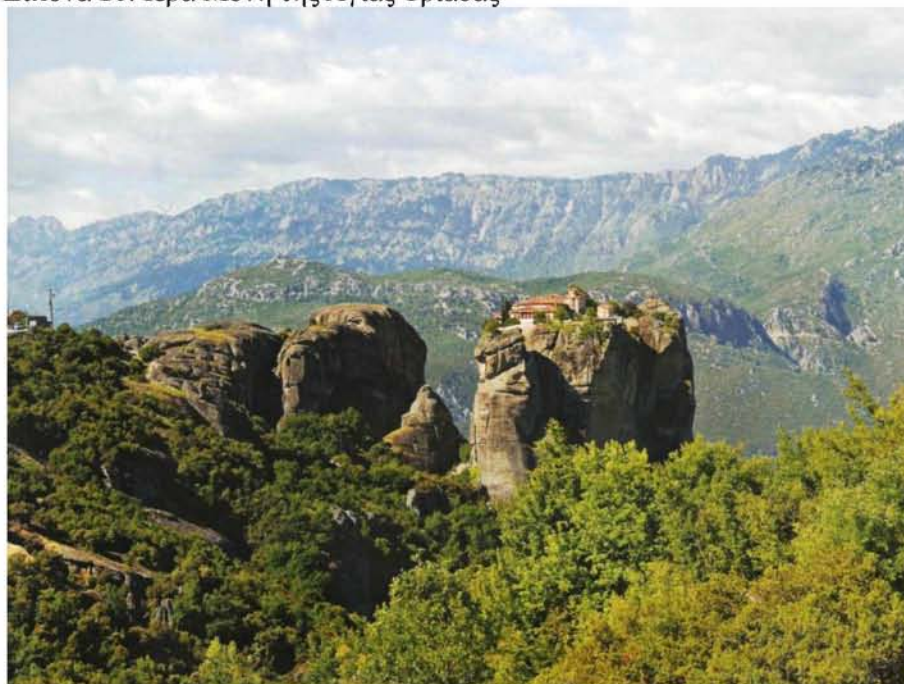
Πηγή: <http://vatopaidi.wordpress.com/2009/09/06/iera-moni-anapafsa-meteora/>

Εικόνα 15: Ιερά Μονή Ρουσανού

Πηγή: <http://www.pemptousia.gr>

Εικόνα 16: Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας

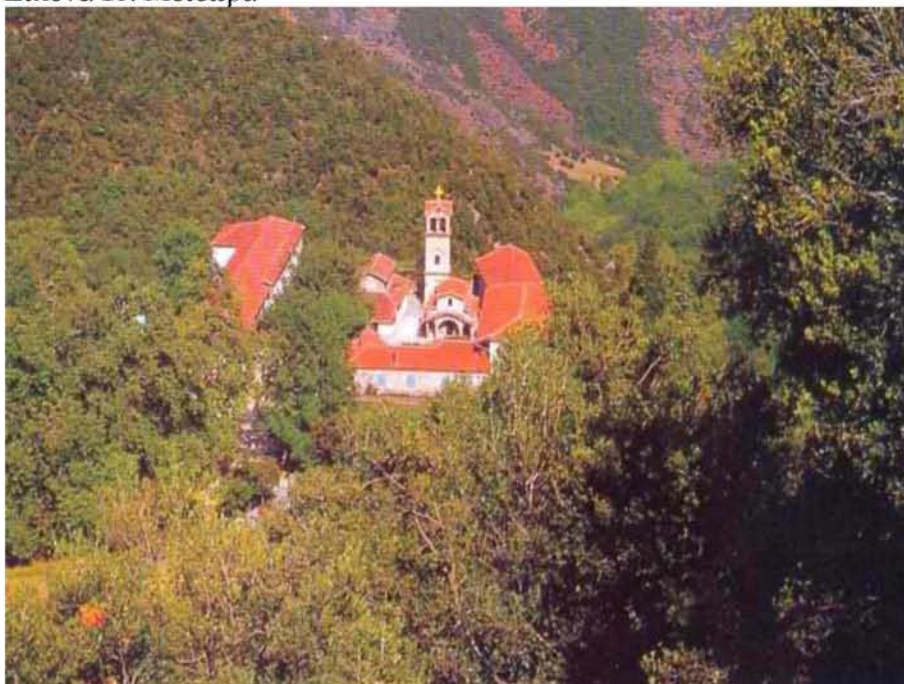
Πηγή: <http://vatopaidi.wordpress.com>

Εικόνα 17: Μετέωρα

Πηγή: http://anemo-milos.blogspot.com/2011/03/blog-post_3076.html

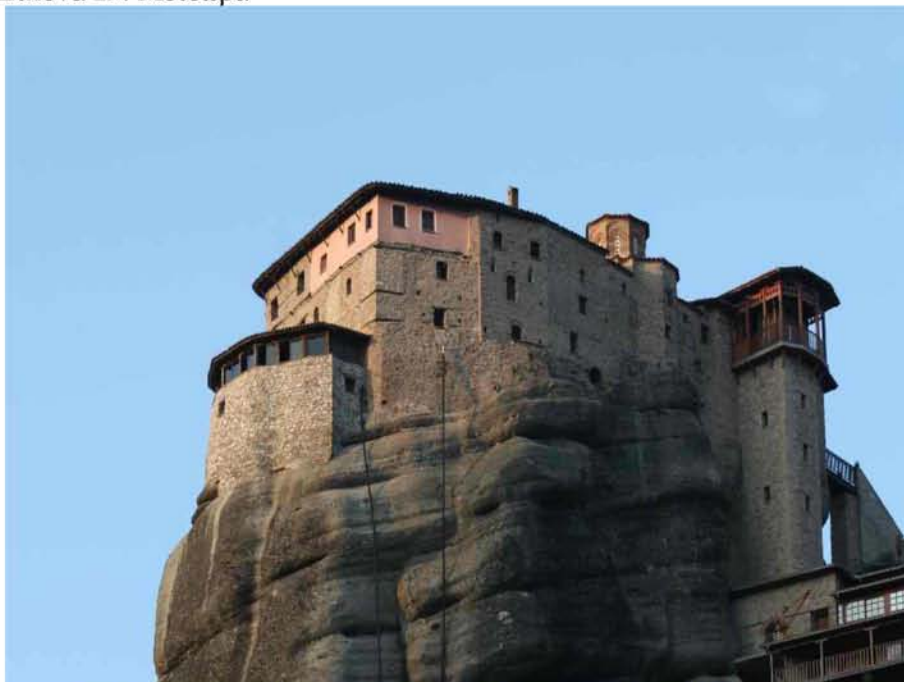
Εικόνα 18: Μετέωρα

Πηγή: <http://vatopaidi.wordpress.com>

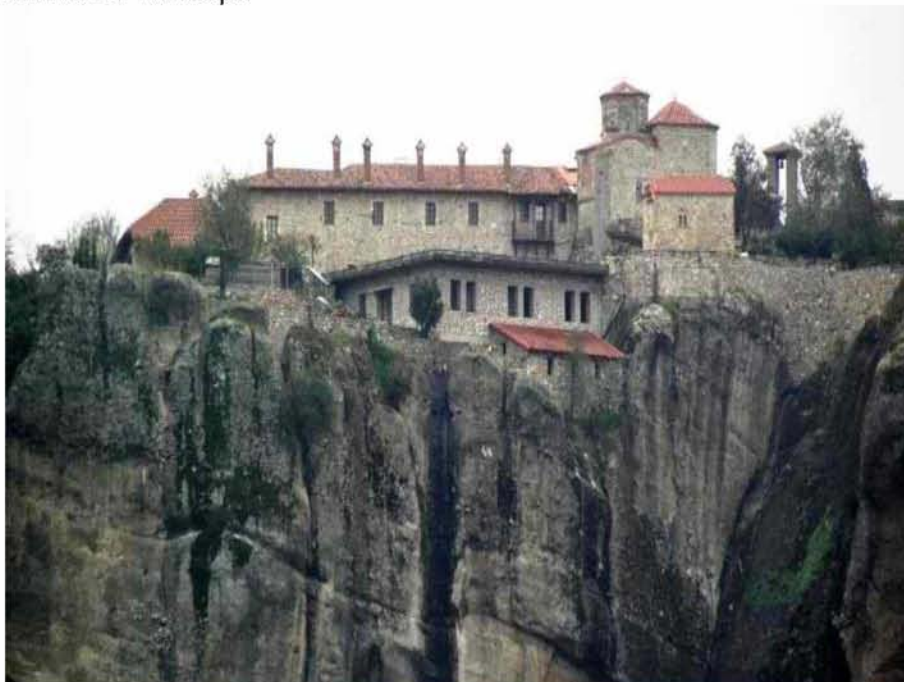

Εικόνα 19: Μετέωρα

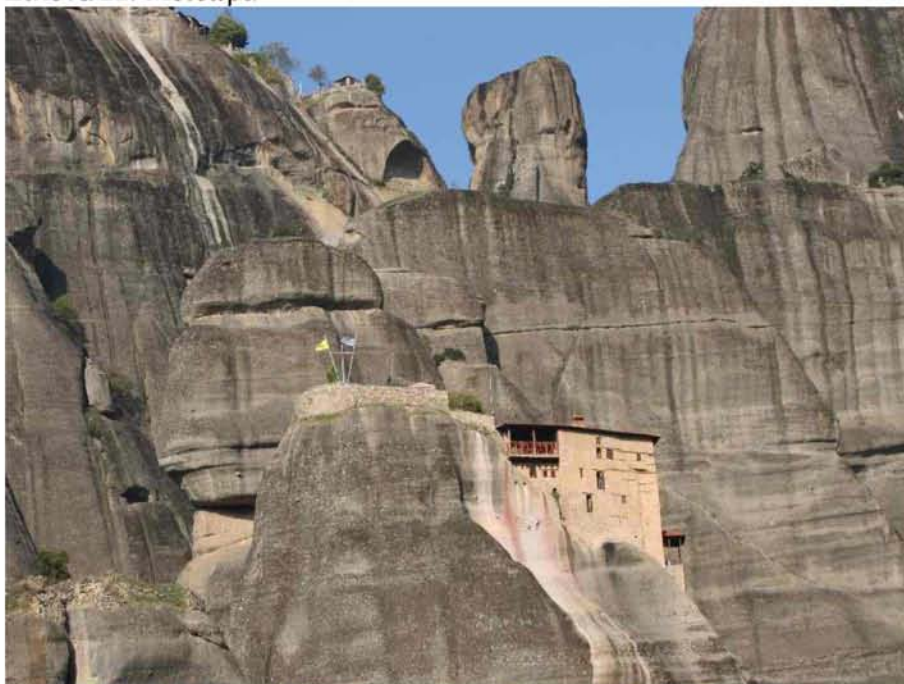
Πηγή: <http://www.travelsecrets.gr/page/information/thessalia/meteora/monastiria>.

Εικόνα 20: Μετέωρα

Πηγή: <http://www.sportactive.gr>

Εικόνα 21: Μετέωρα

Πηγή: <http://www.travelsecrets.gr/page/information/thessalia/meteora/monastiria>

3.2.2 Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης

Κοινωνικό Περιβάλλον: Ο νομός Τρικάλων, ανήκει διοικητικά στην περιφέρεια Θεσσαλίας, έχει έκταση περίπου ίση με 3.389 km² και πληθυσμό 132.689 κατοίκους (ΕΣΥΕ, 2001)- πραγματικός πληθυσμός: 138.047 κάτοικοι. Ακολουθεί μειωτικές τάσεις και παρουσιάζει έντονες τάσεις αστικοποίησης.

Αποτελείται από 23 δήμους και 3 διευρυμένες κοινότητες. Πρωτεύουσα του νομού είναι τα Τρίκαλα. Στον τομέα της απασχόλησης, η διαρκής αύξηση της ανεργίας, συνιστά ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο νομός με τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας να αφορούν τις γυναίκες και τους αποφοίτους Λυκείου και ΑΕΙ (Επιμελητήριο Τρικάλων, 2009). Το μορφωτικό επίπεδο, είναι χαμηλότερο σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Το 34,9% των κατοίκων είναι απόφοιτοι δημοτικής εκπαίδευσης και το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού αποτελείται από αποφοίτους γυμνασίου με τις γυναίκες να υστερούν κατά κανόνα σε σχέση με τους άνδρες (Τοπική Εφημερίδα: «Η Έρευνα», 2009).

Όσον αφορά τις υποδομές υγείας, στην πόλη των Τρικάλων βρίσκεται το Γενικό Νοσοκομείο Τρικάλων και περιφερειακά υπάρχουν άλλα τρία κέντρα υγείας. Οι περισσότεροι από τους οικισμούς διαθέτουν αγροτικά ιατρεία για την κάλυψη των πρώτων αναγκών (Παπαδοπούλου Α.).

Πολιτιστικό Περιβάλλον- Αξιοθέατα: Σε όλη την έκταση του ορεινού όγκου υπάρχουν πέτρινα γεφύρια, παραδοσιακά σπίτια και αρχοντικά, λαογραφικά μουσεία, βυζαντινές μονές και εκκλησίες με επίκεντρο τους επιβλητικούς βράχους και τις μονές των Μετεώρων, παλιοί νερόμυλοι και σπήλαια. Παράλληλα, διοργανώνονται παραδοσιακά πανηγύρια και εκδηλώσεις, εκθέσεις ξυλογλυπτικής και διαφόρων τοπικών προϊόντων όπως είναι τα παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα (Παπαδοπούλου Α.).

Οικονομικό Περιβάλλον: Η οικονομία των ορεινών περιοχών στηρίζεται κυρίως στη δασοκομία, την κτηνοτροφία, την αλιεία εσωτερικών υδάτων σε μικρή κλίμακα και τον τουρισμό, ενώ η γεωργία διαδραματίζει συμπληρωματικό ρόλο. Οι δραστηριότητες του δευτερογενούς τομέα, αφορούν κυρίως στη μεταποίηση προϊόντων του αγροτικού τομέα (δασικά προϊόντα, παραδοσιακά είδη διατροφής

κ.λπ.) και ασκούνται σε μικρής κλίμακας μεταποιητικές μονάδες (Παπαδοπούλου Α.).

Η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, συνίσταται κυρίως στην ανάπτυξη του τουρισμού και ειδικότερα του εναλλακτικού τουρισμού (αθλητικός και θρησκευτικός τουρισμός). Αρκετοί είναι οι κάτοικοι της περιοχής που απασχολούνται σε τουριστικές επιχειρήσεις (ξενοδοχεία, εστιατόρια, τουριστικά καταστήματα κ.λπ.) (Παπαδοπούλου Α.).

Συγκοινωνιακό Δίκτυο: Οι συγκοινωνιακές υποδομές παρουσιάζονται προβληματικές, ιδιαίτερα στο ορεινό τμήμα του νομού. Η πρόσβαση γίνεται είτε οδικώς είτε σιδηροδρομικώς- συμβατική σιδηροδρομική γραμμή και Intercity- ενώ δεν υφίσταται αεροπορική σύνδεση στην ευρύτερη περιοχή. Το φυσικό ανάγλυφο, καθιστά υψηλό το κόστος των έργων που εξυπηρετούν τη σύνδεση στο ορεινό τμήμα ενώ η ύπαρξη πολυάριθμων διάσπαρτων ορεινών οικισμών καθιστά το πρόβλημα περισσότερο έντονο. Προβληματική αφανίζεται και η σύνδεση του νομού με τους γειτονικούς νομούς και κυρίως με τη δυτική Ελλάδα (Παπαδοπούλου Α.).

Δημόσιες υπηρεσίες και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ο ΕΟΤ δεν διαθέτει γραφείο στην πόλη και οι εξυπηρετήσεις παρέχονται από την αστυνομία και τα τουριστικά γραφεία. Ο Δήμος Καλαμπάκας για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα ενημέρωσης των επισκεπτών της περιοχής έχει Τουριστικό Γραφείο Πληροφοριών, το οποίο βρίσκεται στο δρόμο που ενώνει την Καλαμπάκα με το Καστράκι. Στόχος είναι η σύνδεση πληροφόρησης, κρατήσεων θέσεων, σύνδεσης με τράπεζες και προβολή της περιοχής (Ντελλή, 2007) .

Χρήσεις γης: Η πόλη της Καλαμπάκας, διαθέτει Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο από το 1986 (Φ.Ε.Κ. 523 /Δ /886). Πρόσφατα νέες περιοχές που είχαν μελετηθεί με την ΕΠΑ, εντάχθηκαν στο σχέδιο. Είναι φανερό ότι ο τμηματικός σχεδιασμός, δεν μπορεί πλέον να ανταπεξέλθει στις αναπτυξιακές τάσεις της πόλης (Καρπούζα, 2005).

Στην περιφέρεια Θεσσαλίας πολεοδομικά οργανωμένες περιοχές για την εξυπηρέτηση εκτός κατοικίας υπάρχουν μόνο αυτές που αφορούν το δευτερογενή τομέα. Στην Καλαμπάκα, τέτοιες περιοχές βρίσκονται εντός του Γ.Π.Σ. της πόλης, και έχουν χαρακτηριστεί σαν ζώνες βιομηχανίας/ βιοτεχνίας/ χονδρεμπορίου κ.λπ. Ουσιαστικά υπάρχουν μόνο αυτές που αφορούν το δευτερογενή τομέα (Καρπούζα, 2005).

3.2.3 Δυνατότητες ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή

Μια δραστηριότητα με πολλαπλά οφέλη για την περιοχή της Καλαμπάκας, την ενίσχυση της οποίας προωθούν οι φορείς της περιοχής, είναι ο θρησκευτικός τουρισμός. Η θρησκευτική κληρονομιά των Μετεώρων προσελκύει επισκέπτες από όλο τον κόσμο, οι οποίοι επισκέπτονται τις εκκλησίες και τα μοναστήρια που βρίσκονται σε μία περιοχή με εξαιρετικό και μοναδικό τοπίο. Ο θρησκευτικός τουρισμός συνδυάζει πνευματικά, πολιτισμικά και ιστορικά θέματα και παράλληλα αναδεικνύει την εθνική ταυτότητα της Ελλάδας.

Η γενικότερη αίσθηση που υπάρχει όμως είναι ότι δεν υπάρχει επαρκής αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με αναφορά στη θρησκεία και ειδικά των θρησκευτικών μνημείων με διεθνή εμβέλεια και αναγνωρισιμότητα, όπως τα Μετέωρα.

Ο θρησκευτικός τουρισμός, όπως και οι άλλες μορφές του ονομαζόμενου «εναλλακτικού τουρισμού», δηλαδή του τουρισμού που ακολουθεί διαφορετικό τρόπο οργάνωσης από αυτό του μαζικού τουρισμού και στηρίζεται κατά κανόνα στην αξιοποίηση διαφορετικών πόρων από το κυρίαρχο μοντέλο τουρισμού (ήλιος – θάλασσα) με ήπιο τρόπο, αποτελεί πλέον ένα υπολογίσιμο τμήμα της τουριστικής αγοράς. Τόσο οι τουριστικοί προορισμοί της κατηγορίας αυτής, οι οποίοι διαθέτουν τους ανάλογους πόρους και τις υποδομές, βελτιώνονται και αυξάνουν τις τουριστικές ροές που δέχονται, όσο και η τουριστική ζήτηση για μετάβαση σε αυτούς τους προορισμούς αυξάνεται. Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, ένα σημαντικό ποσοστό (άνω του 25%) ευκατάστατων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο Ευρωπαίων ταξιδιωτών αναζητούν πρωτότυπες βιωματικές εμπειρίες και τουριστικές υπηρεσίες πέρα από το τρίπτυχο ήλιος, θάλασσα, φιλοξενία.

Ένα βασικό θέμα που θα πρέπει να απασχολήσει την τοπική κοινωνία είναι οι δυνατότητες για την αύξηση χρόνου παραμονής κάθε τουρίστα στην περιοχή υποδοχής πέραν της μιας ημέρας, που συνήθως ισχύει σήμερα. Αυτό προϋποθέτει την κατασκευή απαραίτητων υποδομών στις περιοχές υποδοχής για να ευνοηθεί η πολυήμερη παραμονή κάθε τουρίστα στο θρησκευτικό χώρο. Η επέκταση του χρόνου παραμονής των τουριστών θα ενισχυθεί με τη συνέργεια του θρησκευτικού τουρισμού με άλλες μορφές τουρισμού (τουρισμό διακοπών, οικοτουρισμό, περιηγητικό τουρισμό, πολιτιστικό τουρισμό κ.λπ.), με τον εμπλουτισμό του καθημερινού προγράμματος κάθε τουρίστα και αύξηση της συνολικής τουριστικής

ελκυστικότητα της περιοχής. Ακόμη, η δημιουργία ενός καλού επιπέδου υποδομών πρόσβασης προς τα θρησκευτικά μνημεία, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση των τουριστικών ροών του θρησκευτικού τουρισμού.

Ακόμη, μεγάλη σημασία έχει η ανάδειξη των πολιτιστικών χαρακτηριστικών των «θρησκευτικών αξιοθέατων», κάτι που αυξάνει τη συνολική ελκυστικότητα του μνημείου χωρίς αυτό να μειώνει ή να αντιτίθεται στα θρησκευτικά χαρακτηριστικά του. Υπάρχουν σε πολλές μονές αγιογραφίες, ξυλόγλυπτα, ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, κ.α. με εκτός της θρησκευτικής σημαντική πολιτιστική και καλλιτεχνική αξία.

Οι προσκυνηματικές περιηγήσεις ξεφεύγουν από το στενό πλαίσιο του τουριστικού μοντέλου που όλοι γνωρίζουμε. Δε στοχεύουν απλά στην απαραίτητη αναψυχή και ξεκούραση που αναζητά εναγωνίως, πολλές φορές, ο άνθρωπος της εποχής μας, αλλά επιδιώκουν να ερεθίσουν τα πνευματικά και θρησκευτικά του αισθητήρια, καλώντας τον σε κάτι ιδιαίτερο και ξεχωριστό. Αξιοποιείται έτσι και μια ανάγκη του πνεύματος του ανθρώπου να έρθει σε επαφή με τόπους, πρόσωπα, παραστάσεις και εικόνες, τα οποία κουβαλούν ένα ειδικό βάρος, περιέχουν θαυμαστούς συμβολισμούς και δίνουν αφορμές για έναν μοναδικό διάλογο με το παρελθόν, που συμπλέκεται εκπληκτικά με το παρόν, μεταφέροντας το άρωμα του πνεύματος και του πολιτισμού που ενυπάρχουν και διασώζονται μέσα στα Μετέωρα. Ειδικότερα στην περιοχή των Μετεώρων είναι αναγκαία η ενεργός συμμετοχή της εκκλησίας με την οποιαδήποτε ιδιωτική ή τοπική πρωτοβουλία με στόχο την περαιτέρω ανάδειξη και αξιοποίηση προς όφελος της τοπικής κοινωνίας αλλά και της χώρας μας γενικότερα σε μια πολύ δύσκολη περίοδο.

Η συμμετοχή της εκκλησίας θα συμβάλει ώστε να διασφαλιστεί η αυθεντικότητα, να εγγωθηί σαν θεματοφύλακας πως δεν θα αλλοιωθεί η ιερότητα του χώρου καθώς η συνύπαρξη του προσκυνηματικού και του τουριστικού στοιχείου αλλοιώνει τον χαρακτήρα της θρησκευτικής εκδήλωσης. Έτσι, υπάρχει ο κίνδυνος της εμπορευματοποίησης των θρησκευτικών συμβάντων και συχνά τα θρησκευτικά δρώμενα χάνουν τη θρησκευτική τους σημασία λόγω του τουρισμού, διότι ακόμα και όταν πραγματοποιούνται αυθεντικά δεν προκαλούν την απαιτούμενη θρησκευτική κατάνυξη στους θεατές/τουρίστες, ούτε όμως και στον τοπικό πληθυσμό, ο οποίος αποτελεί το φορέα της θρησκευτικής παράδοσης της περιοχής. Μια άλλη σημαντική παράμετρος είναι πως ο χώρος λόγω της ιερότητας του πρέπει να προσεγγίζεται με σεβασμό και κανόνες από τους εκατομμύρια επισκέπτες και για να γίνει αυτό

χρειάζεται σωστή ενημέρωση που πρέπει να αρχίζει κατά τη διάρκεια της τουριστικής προβολής αλλά και πριν εισέλθουν στο χώρο. Ο προσκνηματισμός είναι μια ιδέα που περιέχει πολλές διαφορετικές εκδηλώσεις συνδυάζοντας το φαγητό, την φυσιολατρία, την ιστορία, την μουσική, την θεολογία και άλλα στοιχεία του συμβατικού τουρισμού. Παρόλα αυτά ο προσκνηματισμός εμπεριέχει και μια ηθική διάσταση. Ο σεβασμός των τοπικών παραδόσεων, αξιών, ιερών τόπων και ,φυσικά, η φροντίδα του φυσικού περιβάλλοντος είναι σημαντικά (<http://www.kalabakacity.gr>).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο των παραπάνω ενεργειών που πρέπει να πραγματοποιηθούν για την περιοχή των Μετεώρων είναι και η συμφωνία που υπεγράφη για την ένταξη στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ψηφιακή Σύγκλιση» του Υπουργείου Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας της πράξης «Ψηφιακή Προβολή της Ιστορίας και του Πολιτισμού των Μετεώρων– Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Προορισμών Περιφέρειας Θεσσαλίας».

Στόχος της δημιουργίας της ψηφιακής αυτής πλατφόρμας είναι η παγκόσμια τουριστική προβολή των προορισμών αυτών, με χρήση νέων τεχνολογιών αιχμής και πολυδύναμων εφαρμογών. Παράλληλα θα δημιουργηθεί ένα καινοτόμο Ηλεκτρονικό Σύστημα Διαχείρισης και Marketing Τουριστικών Προορισμών της Θεσσαλίας με στόχο να προσφέρει στην Περιφέρεια τη δυνατότητα να προβάλλει τους τουριστικούς και πολιτιστικούς της πόρους, προσεγγίζοντας τους δυνητικούς επισκέπτες της σε παγκόσμια κλίμακα όλο το εικοσιτετράωρο με άμεσο τρόπο και χαμηλό κόστος.

Πιο συγκεκριμένα θα δημιουργηθούν: Προβολή δυναμικών χαρτών, προβολή βίντεο και εικόνων υψηλής ευκρίνειας, τρισδιάστατη διαδραστική περιήγηση, βοηθητικά κείμενα – ομιλία, θέσεις ιδιαίτερου γεωλογικού ενδιαφέροντος, θέσεις μνημείων, κειμήλια, περιπατητικές – ποδηλατικές - αναρριχητικές διαδρομές, κλπ. Παράλληλα θα δημιουργηθούν στοιχεία τουριστικών υποδομών που σχετίζονται με την καθημερινότητα και την εξυπηρέτηση των επισκεπτών (πληροφορίες ξενοδοχείων – εστιατορίων – αστικών και υπεραστικών συγκοινωνιών, ψυχαγωγίας, διασκέδασης κλπ. Όλα τα παραπάνω θα είναι διαθέσιμα σε πολλές γλώσσες ενώ κύριος στόχος της ψηφιακής πλατφόρμας θα είναι η ευκολία στη χρήση και η απλή λειτουργία της (<http://www.trikala.net>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

4.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Η έρευνα πεδίου είχε ως στόχο να μελετηθεί ο ρόλος του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή των Μετεώρων. Η εκπόνηση διεξήχθη σε δύο φάσεις: η πρώτη φάση στηρίχθηκε στην συμπλήρωση ερωτηματολογίων τα οποία απευθύνονταν σε επισκέπτες και σε φορείς της περιοχής, ενώ η δεύτερη φάση αφορά την ανάλυση και τον σχολιασμό των αποτελεσμάτων αυτής της έρευνας.

Συμπληρώθηκαν 105 ερωτηματολόγια τα οποία απευθύνονταν σε επισκέπτες και 40 ερωτηματολόγια που απευθύνονταν σε φορείς της περιοχής. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε με προσωπική επαφή. Το ερωτηματολόγιο που αφορά τους επισκέπτες αποτελείται από 19 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής αλλά και ερωτήσεις κλίμακας. Οι ερωτήσεις αυτές αναφερόταν σε δημογραφικά, επαγγελματικά στοιχεία των ερωτηθέντων αλλά και σε θέσεις τους σχετικά με τον εντοπισμό αδυναμιών στην περιοχή αλλά και την κατηγορία θρησκευτικού τουρισμού που προτιμάνε. Το ερωτηματολόγιο που αφορά τους φορείς της περιοχής αποτελείται από 14 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής αλλά και κλίμακας. Οι ερωτήσεις αναφερόταν στο είδος του φορέα αλλά και σε απόψεις τους σχετικά με την συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προβολή και κατανάλωση τοπικών προϊόντων, στην αύξηση των θέσεων εργασίας, στην διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στην αύξηση των κρατικών χρηματοδοτήσεων.

Τα ερωτηματολόγια ήταν απτά, έτσι ώστε να είναι κατανοητά από όλους ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο. Για τη δημιουργία διαγραμμάτων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Excel.

4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

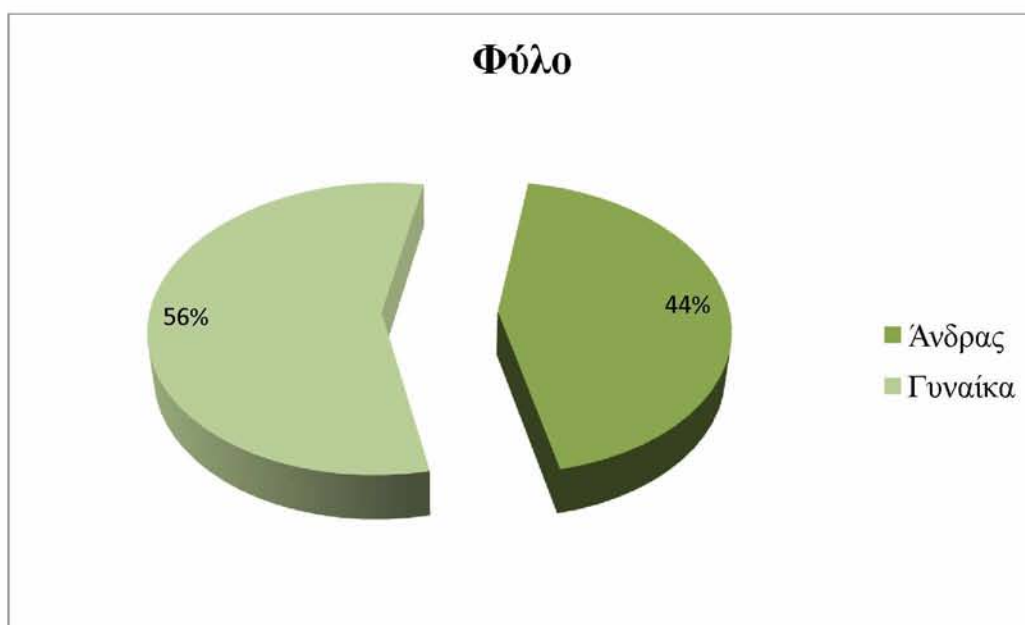
4.2.1 Ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων των επισκεπτών

A. Μέρος Πρώτο- Προσωπικές Πληροφορίες

1. Φύλο

Από τα ερωτηματολόγια που συλλέχθηκαν για το σκοπό της έρευνας αυτής προκύπτει ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες επισκέπτες ήταν γυναίκες (ποσοστό **56%**) και οι λιγότεροι άντρες (ποσοστό **44%**).

Διάγραμμα 1: Φύλο

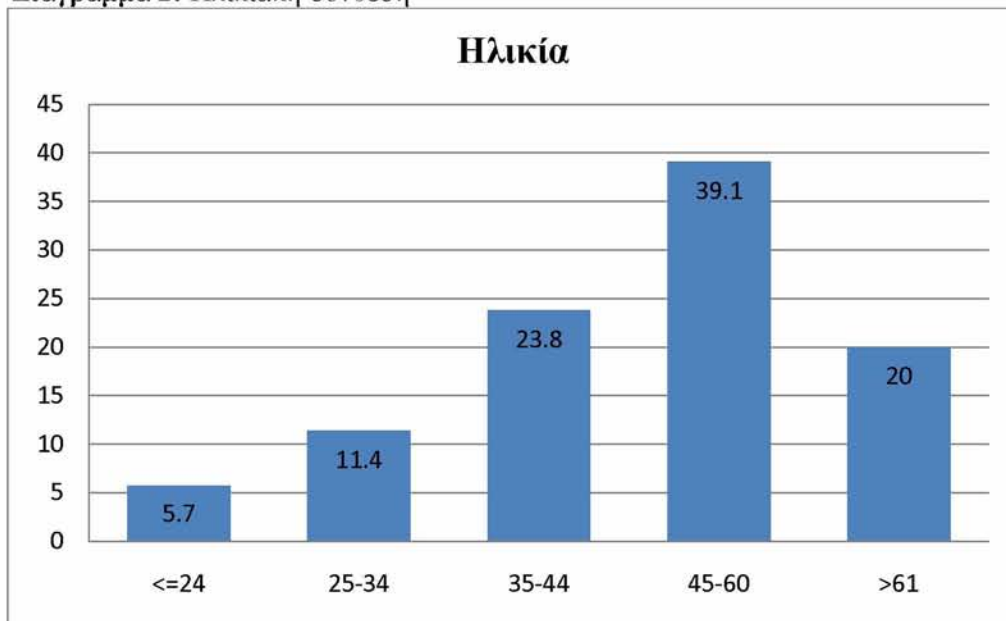

2. Ηλικία

Σημαντικά στοιχεία σε μία έρευνα είναι εκείνα που αφορούν την ηλικιακή σύνθεση του δείγματος, την οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική κατάσταση. Στην έρευνα αυτή οι ηλικίες των ερωτηθέντων (Διάγραμμα 2) κατανεμήθηκαν ως εξής: Ποσοστό **5,7%** του δείγματος αποτελούνταν από άτομα ηλικίας μικρότερα ή ίσα των 25 ετών, ποσοστό **11,4%** αποτελούνταν από άτομα ηλικιακής κλίμακας από 25 έως 34 ετών, ποσοστό **23,8%**

από άτομα ηλικιακής κλίμακας από 35 έως 44 ετών, ποσοστό **39,1%** από άτομα ηλικιακής κλίμακας από 45 έως 60 ετών και τέλος ποσοστό **20%** ανήκει σε άτομα ηλικίας πάνω από 60 ετών.

Διάγραμμα 2: Ηλικιακή σύνθεση

3.Οικογενειακή κατάσταση

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, το **69%** ήταν έγγαμοι, όπως φαίνεται στο **Διάγραμμα 3**. Ποσοστό **19%** ήταν άγαμοι, ποσοστό **10%** ήταν χήρος/α και τέλος ένα πολύ μικρό ποσοστό **2%**, των ερωτηθέντων, ήταν διαζευγμένοι.

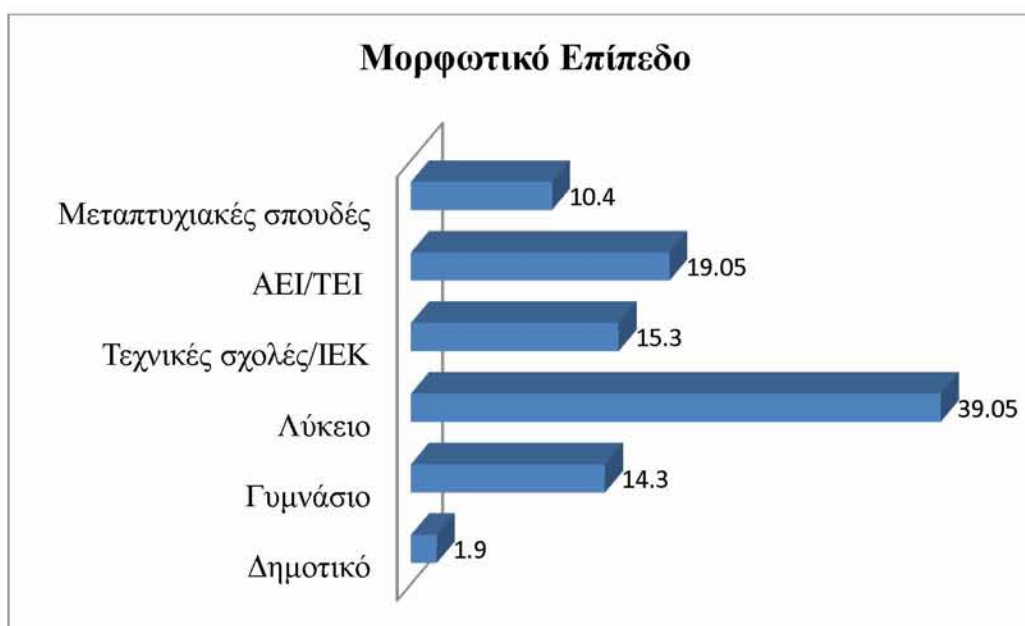
Διάγραμμα 3: Οικογενειακή κατάσταση

4. Μορφωτικό επίπεδο

Όπως φαίνεται από το **Διάγραμμα 4**, οι ερωτηθέντες ήταν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό απόφοιτοι Λυκείου (ποσοστό **39,05%**). Το αμέσως επόμενο ποσοστό κατείχαν οι απόφοιτοι Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. (ποσοστό **19.05%**), στη συνέχεια οι απόφοιτοι τεχνικών σχολών/ΙΕΚ (ποσοστό **15.3%**), οι απόφοιτοι Γυμνασίου (ποσοστό **14.3%**), οι τελειόφοιτοι κάποιου μεταπτυχιακού προγράμματος (ποσοστό **10.4%**) και τέλος το μικρότερο ποσοστό κατέχουν οι ερωτηθέντες κάτοχοι απολυτήριου δημοτικού (ποσοστό **1,9%**).

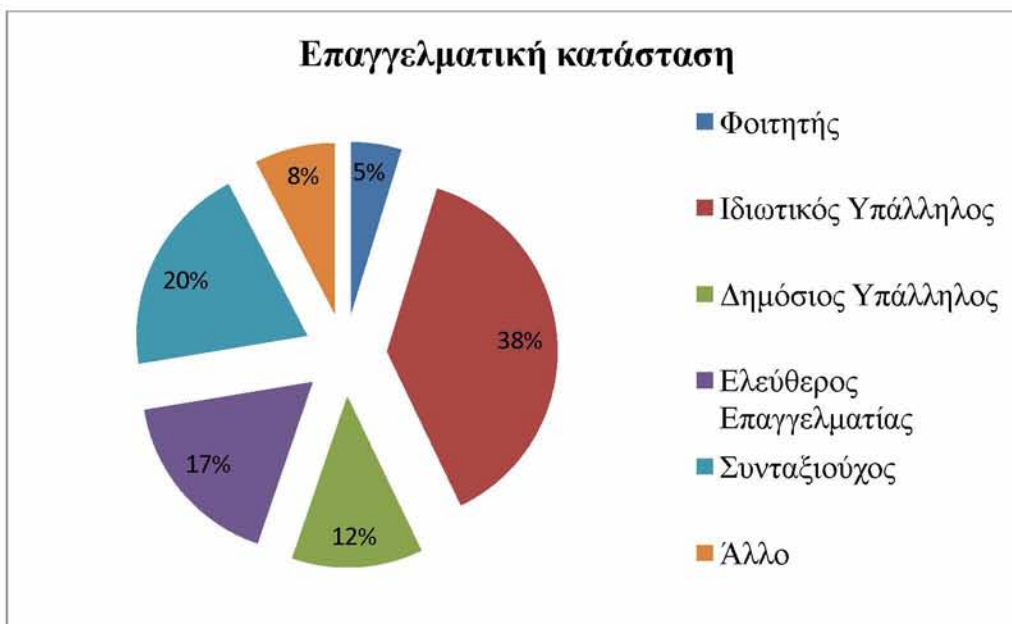
Διάγραμμα 4: Μορφωτικό επίπεδο

5. Επαγγελματική κατάσταση

Στα προσωπικά στοιχεία του δείγματος συγκαταλέγεται και το ποσοστό του είδους της απασχόλησης το οποίο παρουσιάζεται στο **Διάγραμμα 5**. Τα περισσότερα άτομα του δείγματος απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα (ποσοστό **38%**) ενώ ένα μέρος του δείγματος έχει συνταξιοδοτηθεί (ποσοστό **20%**) ενώ ένα άλλο μέρος του δείγματος είναι ελεύθεροι επαγγελματίες (ποσοστό **17%**) και ένα άλλο απασχολούνται στον δημόσιο τομέα (ποσοστό **12%**). Ένα μικρό ποσοστό απασχολούνται σε άλλα επαγγέλματα (ποσοστό **8%**) και τέλος ένα πολύ μικρό ποσοστό είναι φοιτητές (ποσοστό **5%**).

Διάγραμμα 5: Επάγγελμα

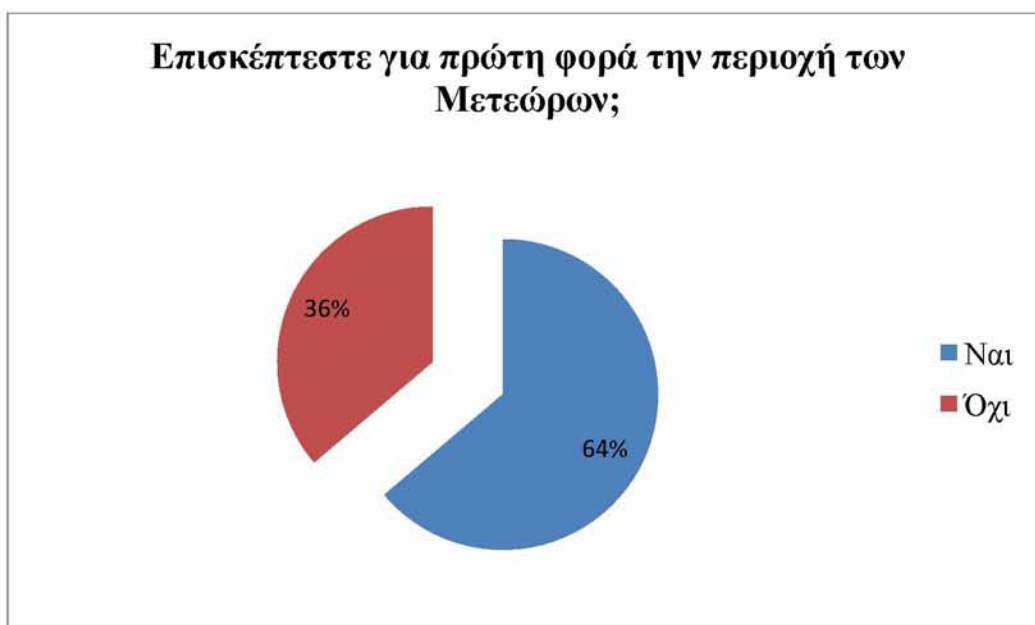

Β. Μέρος Δεύτερο- Γενικές Πληροφορίες

1. Πρώτη επίσκεψη στην περιοχή των Μετεώρων

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες επισκέπτονται για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων (ποσοστό **64%**).

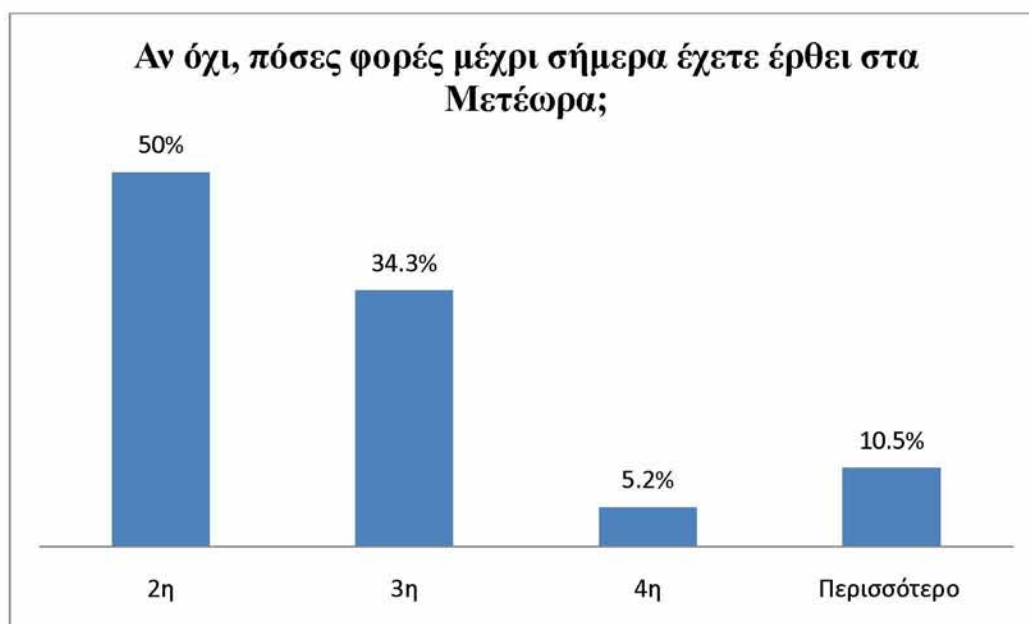
Διάγραμμα 6: Ποσοστό ερωτηθέντων που επισκέπτονται για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων

2. Αριθμός επισκέψεων

Στο **Διάγραμμα 7** παρατηρούμε ότι ποσοστό 50% των ερωτηθέντων που απάντησε όχι στο ερώτημα ‘επισκέπτεστε για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων; *Ναι ή Όχι*’ επισκέπτονται την περιοχή για δεύτερη φορά, ποσοστό ίσο με 34,4% για τρίτη φορά, ποσοστό ίσο με 5,2% για τέταρτη φορά και τέλος ποσοστό 10,5% ερωτηθέντων που απάντησε όχι στο ερώτημα ‘επισκέπτεστε για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων; *Ναι ή Όχι*’ έχει επισκεφθεί την περιοχή των μετεώρων περισσότερες από τέσσερις φορές μέχρι την ημέρα διεξαγωγής της έρευνας.

Διάγραμμα 7: Ποσοστό ερωτηθέντων που έχουν επισκεφθεί τουλάχιστον άλλη μία φορά την περιοχή των Μετεώρων

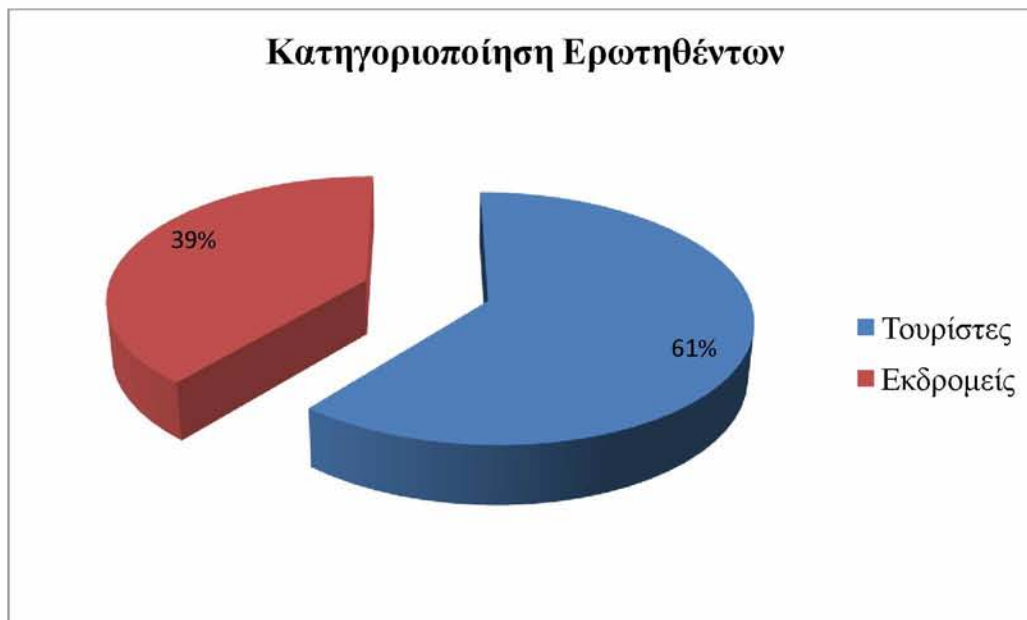

3. Κατηγοριοποίηση σε τουρίστες και εκδρομείς

Σύμφωνα με τη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για διεθνή ταξίδια και τουρισμό στην Ρώμη το 1963, *Τουρίστες* είναι τα άτομα που επισκέπτονται έναν τόπο και διαμένουν σε αυτόν τουλάχιστον επί ένα 24ωρο, και των οποίων οι λόγοι επίσκεψης είναι τις περισσότερες φορές διακοπές, επαγγελματικοί, υγείας, σπουδές, συμμετοχή σε αποστολή ή σύσκεψη ή συνέδριο, επίσκεψη φίλων ή συγγενών, θρησκευτικοί και άθληση, ενώ *Εκδρομείς* είναι τα άτομα που επισκέπτονται έναν τόπο και διαμένουν σε αυτόν λιγότερο από ένα 24ωρο. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, οι επισκέπτες που έρχονται και φεύγουν την ίδια μέρα χωρίς να διανυκτερεύσουν, καθώς επίσης και τα πληρώματα πλοίων, αεροπλάνων κλπ. Στο

Διάγραμμα 8: εμφανίζεται το ποσοστό των τουριστών (ποσοστό **61%**) και των εκδρομέων (ποσοστό **39%**).

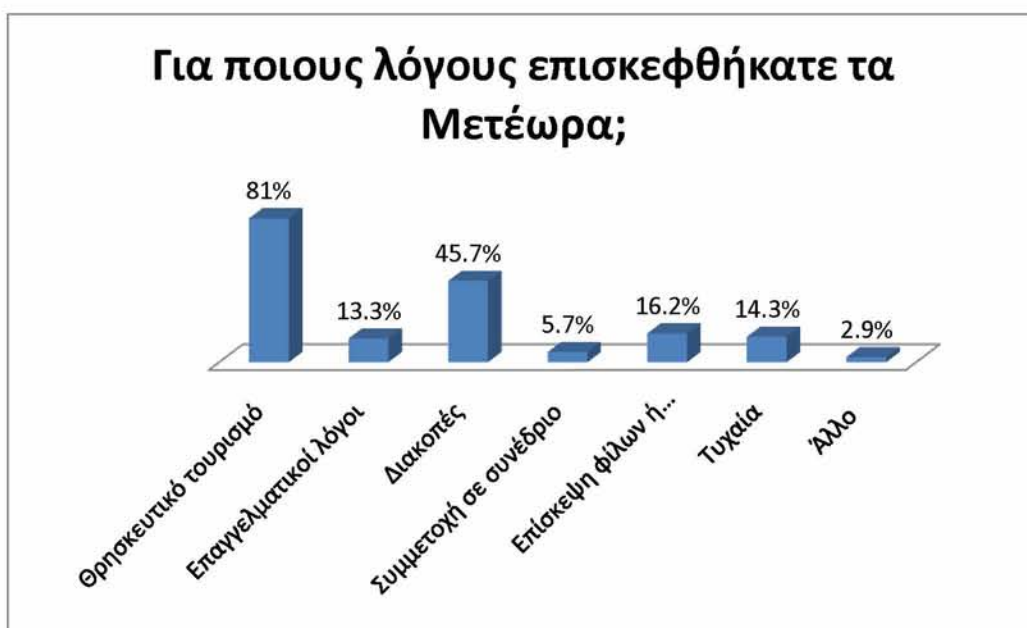
Διάγραμμα 8: Κατηγοριοποίηση Ερωτηθέντων

4. Λόγος επίσκεψης της περιοχής.

Στο **Διάγραμμα 9** παρατηρούμε ότι ποσοστό 81% του συνόλου των ερωτηθέντων ο Θρησκευτικός τουρισμός είναι ο λόγος επίσκεψης της περιοχής, για Επαγγελματικούς λόγους το 13.3% του συνόλου των ερωτηθέντων, για διακοπές το 45.7% του συνόλου των ερωτηθέντων, για Συμμετοχή σε συνέδριο το 5.7% του συνόλου των ερωτηθέντων, για Επίσκεψη φίλων ή συγγενών το 16.2% του συνόλου των ερωτηθέντων, για Τυχαίους λόγους το 14.3% του συνόλου των ερωτηθέντων και τέλος 2.9% άλλοι λόγοι.

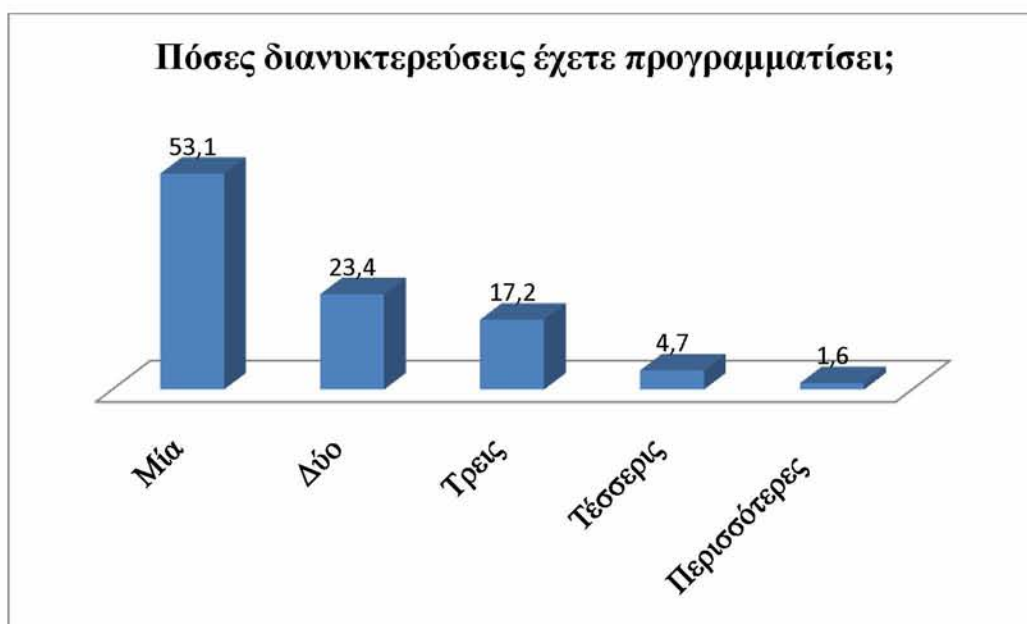
Διάγραμμα 9: Λόγος επίσκεψης της περιοχής

5. Αριθμός διανυκτερεύσεων

Αναφορικά με την διάρκεια διαμονής των ερωτηθέντων βλέπουμε στο **Διάγραμμα 10** ότι το μεγαλύτερο ποσοστό **53.1%** επιλέγουν να διανυκτερεύσουν για μία βραδιά, ακολουθεί η επιλογή για διανυκτέρευση για δύο βραδιές με ποσοστό **23.4%**, στην συνέχεια η επιλογή για διανυκτέρευση για τρεις βραδιές έχει ποσοστό **17.2%** ακολουθούν οι τέσσερις διανυκτερεύσεις με ποσοστό **4.7%** και τέλος οι περισσότερες των τεσσάρων διανυκτερεύσεων με ποσοστό **1.6%**.

Διάγραμμα 10: Αριθμός διανυκτερεύσεων

6. Χώρος Διαμονής

Απαντώντας στην ερώτηση πού θα διαμείνετε στο **Διάγραμμα 11** παρατηρούμε ότι ποσοστό **33%** των ερωτηθέντων επιλέγουν τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ακολουθεί με ποσοστό **25%** ως απάντηση στην ίδια ερώτηση η επιλογή του ξενοδοχείου. Η επιλογή ως χώρο διανυκτέρευσης ένα μοναστήρι αποτελεί επιλογή των ερωτηθέντων με ποσοστό **22%**, το σπίτι φίλων με ποσοστό **12%** και τέλος άλλοι χώροι διανυκτέρευσης έχουν το μικρότερο ποσοστό επιλογής ίσο με **8%**.

Διάγραμμα 11: Επιλογή χώρου διαμονής

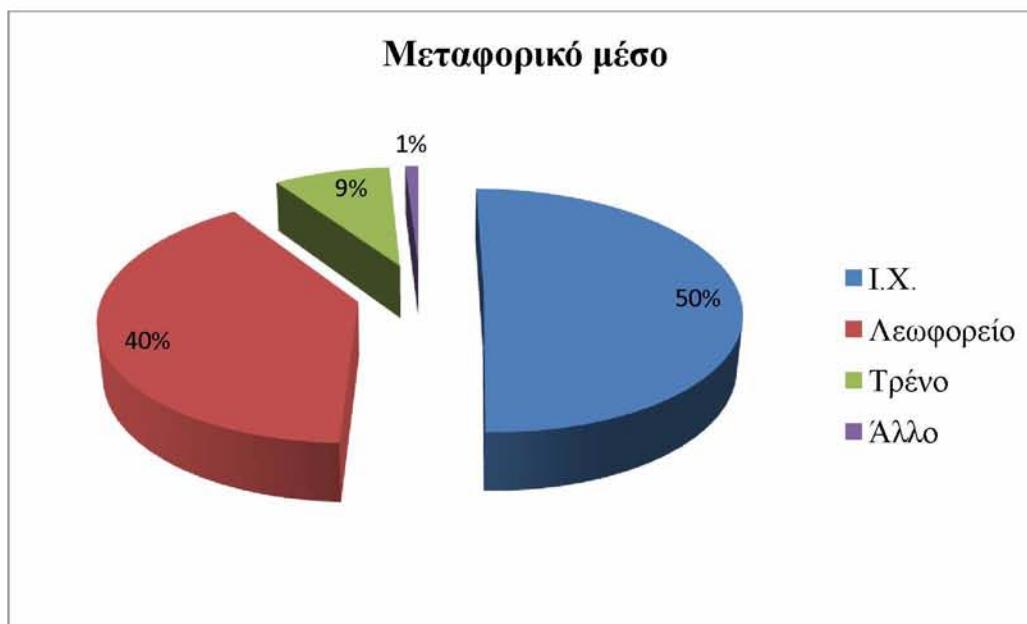

7. Μεταφορικό μέσο

Τα δύο μεταφορικά μέσα που προτιμούν οι ερωτώμενοι (**Διάγραμμα 12**) είναι το αυτοκίνητο με ποσοστό **50%** και το λεωφορείο με ποσοστό **40%**. Το τρένο χρησιμοποιεί το **9%** του συνόλου του δείγματος και άλλα μέσα μόλις **1%**.

Διάγραμμα 12: Μεταφορικό μέσο

8. Μέσο επιλογής προορισμού

Ποσοστό 46.7% επέλεξαν το διαδίκτυο ως μέσο επιλογής προορισμού , ποσοστό 62.9% ακολούθησαν συστάσεις, ποσοστό 25.7% επισκεφτήκαν ταξιδιωτικό γραφείο , ποσοστό 16.2% συμβουλευτήκαν τουριστικό οδηγό και τέλος ποσοστό 11.4% επέλεξαν κάποιο άλλο μέσο επιλογής προορισμού.

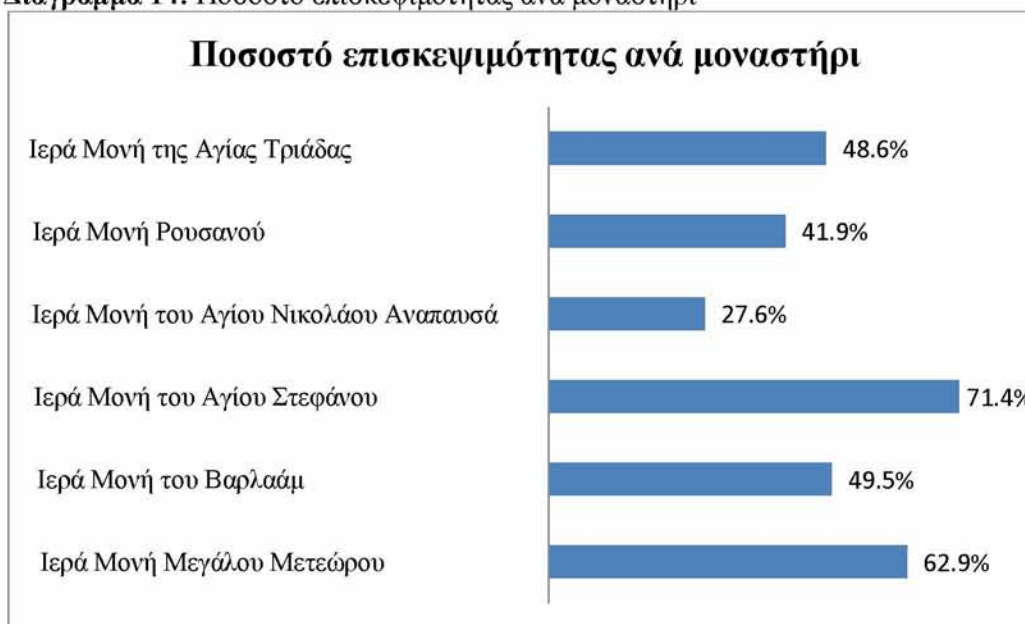
Διάγραμμα 13: Μέσο επιλογής προορισμού

9. Επίσκεψη μοναστηριού και εκκλησίας

Ποσοστό 62.9% επισκέφτηκαν την Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου, ποσοστό 49.5% την Ιερά Μονή του Βαρλαάμ, ποσοστό 71.4% την Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου, ποσοστό 27.6% την Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά, ποσοστό 41.9% την Ιερά Μονή Ρουσανού και τέλος ποσοστό 48.6% την Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας.

Διάγραμμα 14: Ποσοστό επισκεψιμότητας ανά μοναστήρι

10. Κατηγορίες θρησκευτικού τουρισμού

Το μεγαλύτερο ποσοστό 60% των ερωτηθέντων απάντησε ότι η κατηγορία θρησκευτικού τουρισμού που προτιμάει είναι ο προσκυνηματικός τουρισμός, ακολουθεί με ποσοστό 25% ο θρησκευτικός τουρισμός πολιτιστικού ενδιαφέροντος και τελευταίος με ποσοστό 15% κατετάγη ο ειδικός προσκυνηματικός τουρισμός στις προτιμήσεις των ερωτηθέντων.

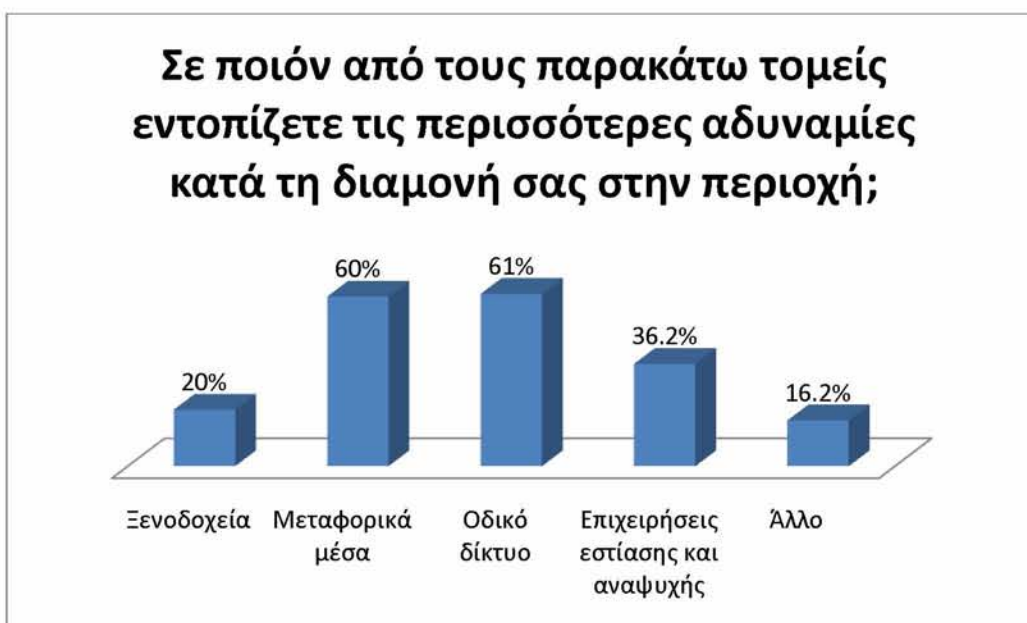
Διάγραμμα 15: Προτιμήσεις για το είδος του θρησκευτικού τουρισμού

11. Βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού και της παράδοσης για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα;

Στην ερώτηση του δείγματος σε ποιο τομέα εντοπίζετε τις περισσότερες αδυναμίες κατά την διαμονή σας στην περιοχή; το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (ποσοστό **61%** και **60%**) απάντησε 'Οδικό δίκτυο' και 'Μεταφορικά μέσα' αντίστοιχα, ακολουθεί ποσοστό **36.2%** οι 'Επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής', ποσοστό **20%** τα 'Ξενοδοχεία' και τέλος με ποσοστό **16.2%** άλλες απαντήσεις στο προαναφερθέν ερώτημα.

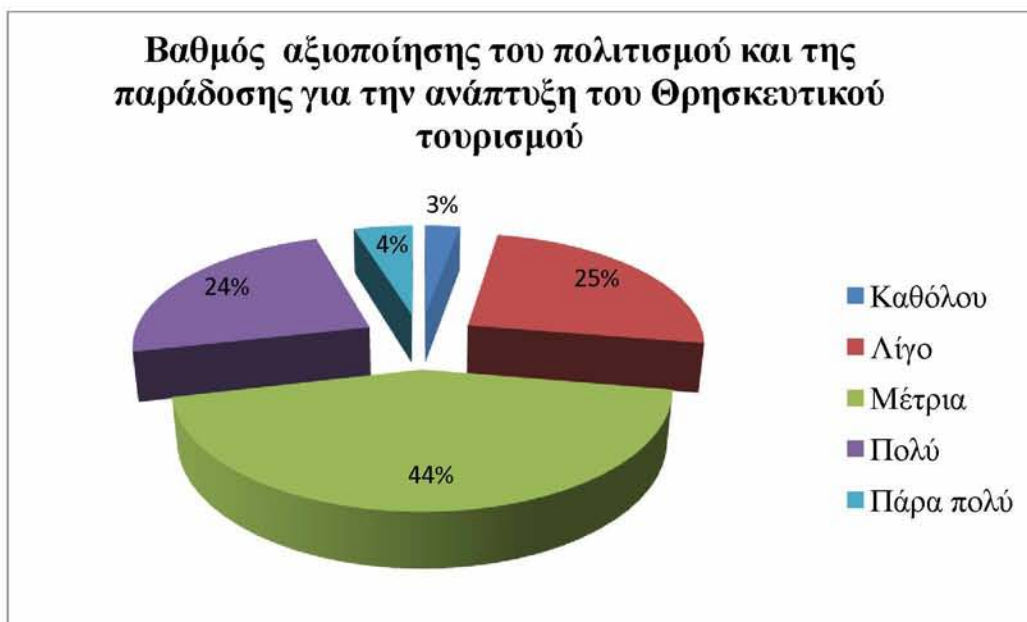
Διάγραμμα 16: Βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού και της παράδοσης για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα

12. Βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού και της παράδοσης για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα;

Στην ερώτηση του δείγματος σε ποιο βαθμό αξιοποιούνται ο πολιτισμός και η παράδοση για την ανάπτυξη του Θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (ποσοστό **44%**) απάντησε *‘μέτρια’*, ακολουθούν με παρόμοια ποσοστά **25%** και **24%** οι απαντήσεις στο ίδιο ερώτημα *‘λίγο’* και *‘πολύ’* αντίστοιχα και τέλος με πολύ μικρό ποσοστό **4%** και **3%** αντίστοιχα οι απαντήσεις *‘πάρα πολύ’* και *‘καθόλου’* στο προαναφερθέν ερώτημα.

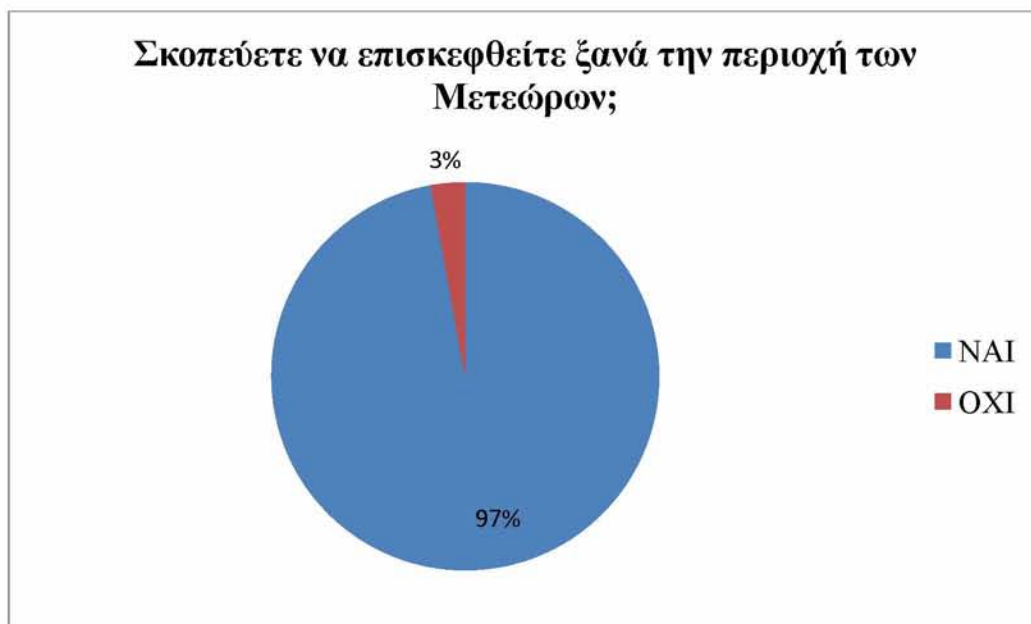
Διάγραμμα 17: Βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού και της παράδοσης για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα

13. Νέα επίσκεψη της περιοχής

Συντριπτικά το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (**97%**) απάντησε ότι επιθυμεί να επισκεφθεί ξανά την περιοχή των Μετεώρων.

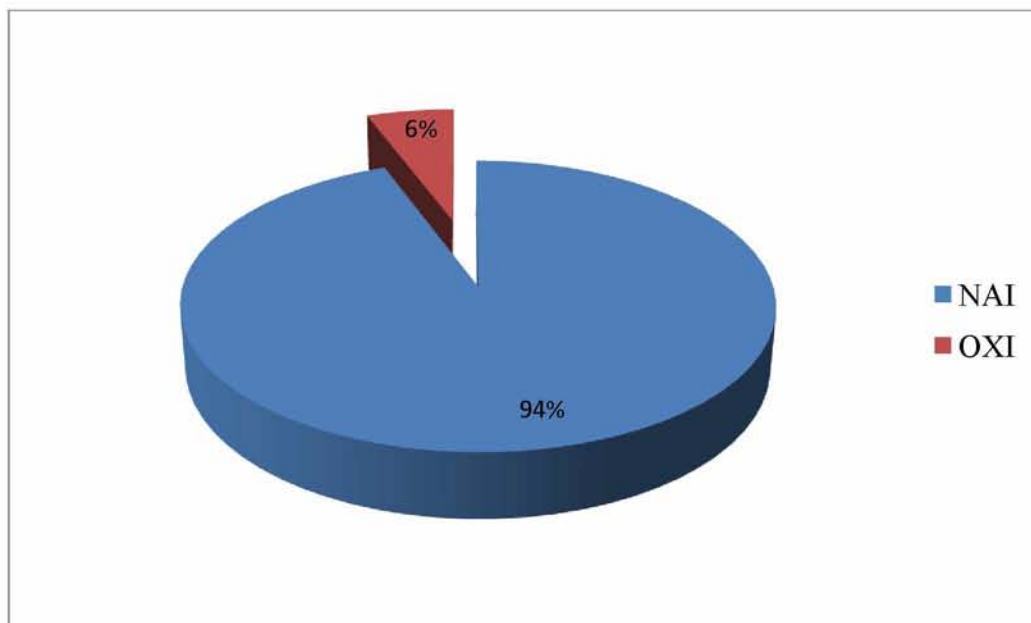
Διάγραμμα 18: Νέα επίσκεψη της περιοχής

14. Πρόταση σε γνωστούς να επισκεφθούν την περιοχή;

Συντριπτικά το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (94%) θα προτείνει στους γνωστούς τους να επισκεφθούν την περιοχή των Μετεώρων

Διάγραμμα 19: Η πρόταση σε γνωστούς να επισκεφθούν την περιοχή των Μετεώρων

4.2.2 Συσχετίσεις μεταβλητών

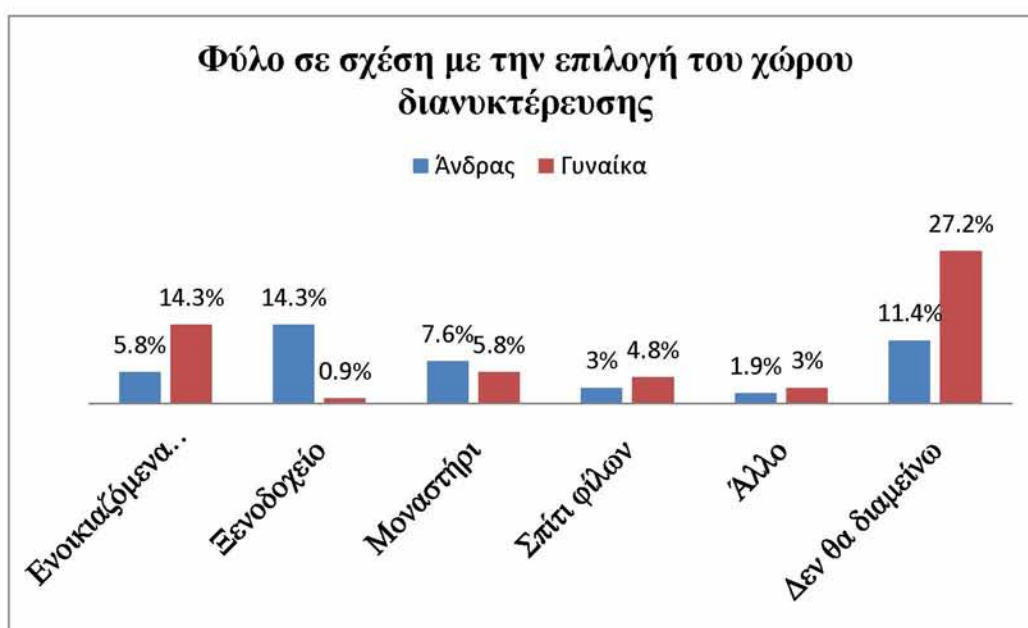
Μετά τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων ακολούθησε η επεξεργασία τους και η συσχέτιση των αποτελεσμάτων. Για την πραγματοποίηση των συσχετίσεων αυτών χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος υποθέσεων χ^2 και ο υπολογισμός του συντελεστή Γραμμικής Συσχέτισης r του Pearson, όπου ο συντελεστής Γραμμικής Συσχέτισης r δίνει το μέτρο του μεγέθους της γραμμικής συσχέτισης μεταξύ δύο μεταβλητών.

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y - \bar{y})^2}}$$

- **Φύλο σε σχέση με την επιλογή του χώρου διαμονής**

Με την συσχέτιση των μεταβλητών φύλο και επιλογή του χώρου διανυκτέρευσης βρέθηκε $r=0.26$, άρα δεν υπάρχει γραμμική συσχέτιση. Ενοικιαζόμενα δωμάτια επέλεξε το 5.8% των ανδρών και το 14.3% των γυναικών, ξενοδοχείο επέλεξε το 14.3% των ανδρών και το 0.9% των γυναικών, Μοναστήρι επέλεξε το 7.6% των ανδρών και το 5.8% των γυναικών, Σπίτι φίλων επέλεξε το 3% των ανδρών και το 4.8% των γυναικών, κάτι Άλλο επέλεξε το 1.9% των ανδρών και το 3% των γυναικών και τέλος ποσοστό 11.4% των ανδρών και ποσοστό 27.2% των γυναικών δεν θα διανυκτερεύσουν.

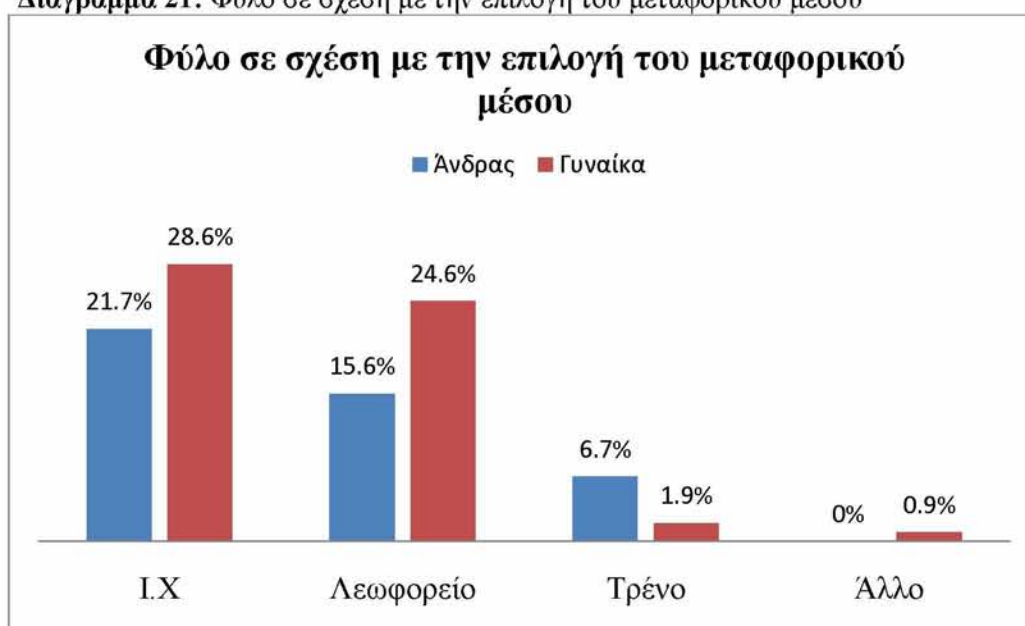
Διάγραμμα 20: Φύλο σε σχέση με την επιλογή του χώρου διανυκτέρευσης

- **Φύλο σε σχέση με το μεταφορικό μέσο μετάβασης στην περιοχή**

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών φύλο και επιλογή του μεταφορικού μέσου μετάβασης στην περιοχή βρέθηκε $r=0.95$, άρα υπάρχει θετική πολύ ισχυρή γραμμική συσχέτιση. ΙΧ επέλεξε το 21.7% των ανδρών και το 28.6% των γυναικών, το λεωφορείο επέλεξε το 15.6% των ανδρών και το 24.6% των γυναικών, το τρένο επέλεξε το 6.7% των ανδρών και το 1.9% των γυναικών και τέλος ποσοστό 0% των ανδρών και ποσοστό 0.9% των γυναικών επέλεξαν κάποιο άλλο μέσο.

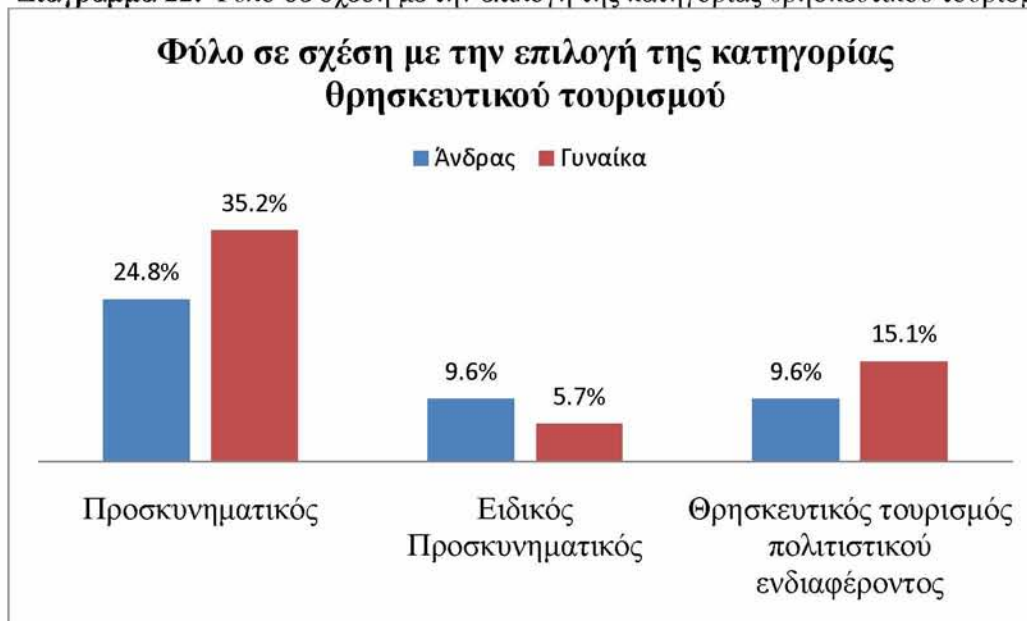
Διάγραμμα 21: Φύλο σε σχέση με την επιλογή του μεταφορικού μέσου

- **Φύλο σε σχέση με την επιλογή της κατηγορίας θρησκευτικού τουρισμού**

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών φύλο και της επιλογή της κατηγορία θρησκευτικού τουρισμού βρέθηκε $r=0.95$, άρα υπάρχει θετική πολύ ισχυρή γραμμική συσχέτιση. Τον προσκυνηματικό θρησκευτικό τουρισμό επέλεξε το 24.8% των ανδρών και το 35.2% των γυναικών, τον Ειδικό Προσκυνηματικός θρησκευτικό τουρισμό επέλεξε το 9.6% των ανδρών και το 5.7% των γυναικών και τέλος ποσοστό 9.6% των ανδρών και ποσοστό 15.1% των γυναικών επέλεξαν τον Θρησκευτικός τουρισμός πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

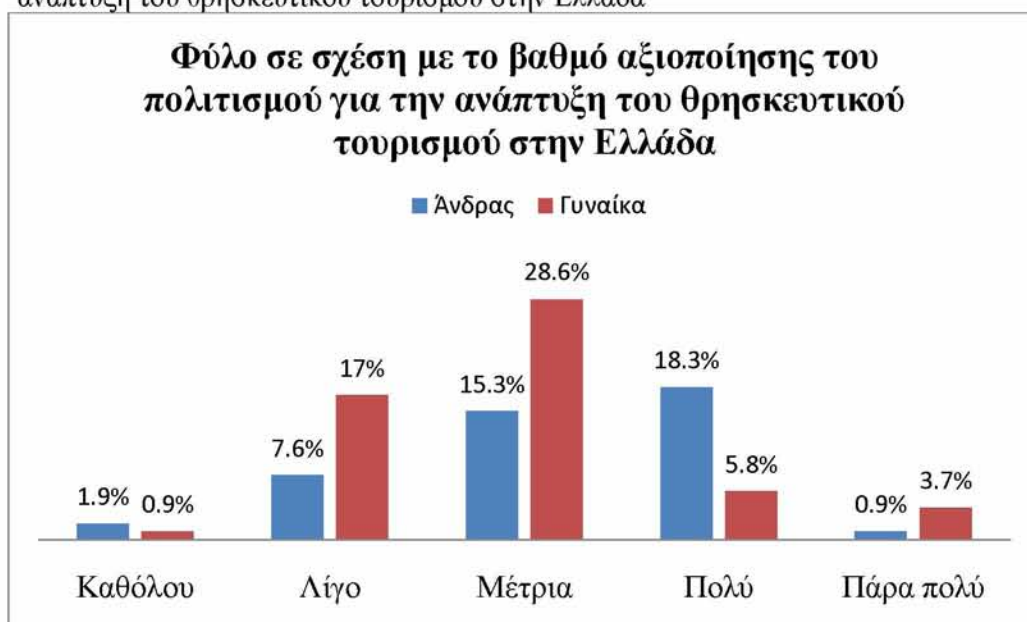
Διάγραμμα 22: Φύλο σε σχέση με την επιλογή της κατηγορίας θρησκευτικού τουρισμού

- **Φύλο σε σχέση με το βαθμό αξιοποίησης του πολιτισμού για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα**

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών φύλο και του βαθμού αξιοποίησης του πολιτισμού για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα βρέθηκε $r=0.51$, άρα υπάρχει θετική μέση γραμμική συσχέτιση. Καθόλου δήλωσε το 1.9% των ανδρών και το 0.9% των γυναικών, λίγο δήλωσε το 7.6% των ανδρών και το 17% των γυναικών, μέτρια δήλωσε το 15.3% των ανδρών και το 28.6% των γυναικών, πολύ δήλωσε το 18.3% των ανδρών και το 5.8% των γυναικών και τέλος ποσοστό 0.9% των ανδρών και ποσοστό 3.7% των γυναικών δήλωσαν πάρα πολύ.

Διάγραμμα 23: Φύλο σε σχέση με το βαθμό αξιοποίησης του πολιτισμού για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα

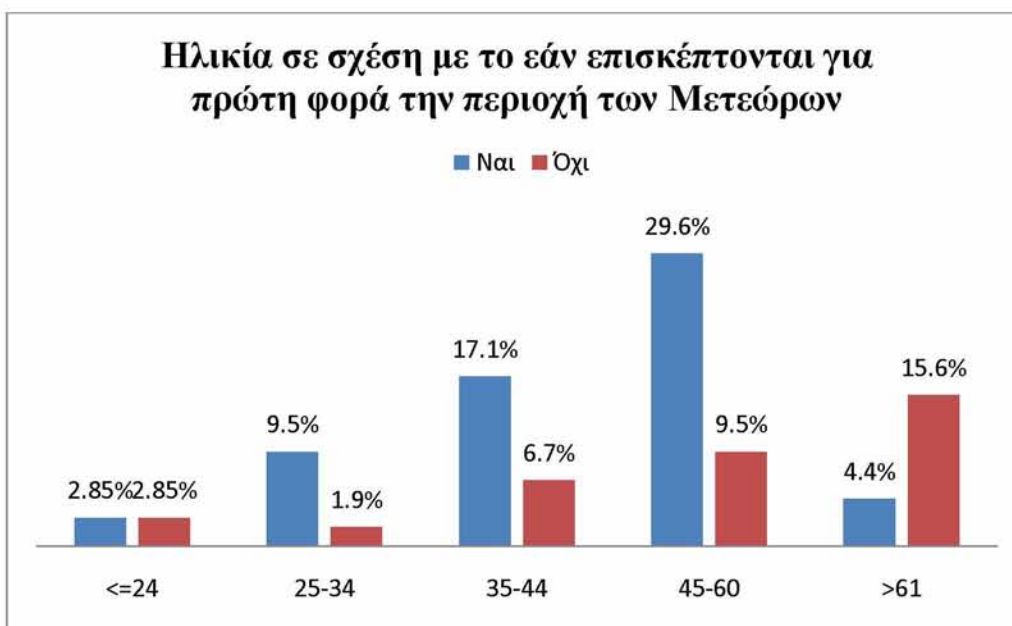

- **Ηλικία σε σχέση με την πρώτη επίσκεψη της περιοχής**

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών ηλικία σε σχέση με το εάν επισκέπτονται για πρώτη φορά με την περιοχή των Μετεώρων βρέθηκε $r=-0.162$, άρα δεν υπάρχει γραμμική συσχέτιση. Το 2.85% των ατόμων με ηλικία μέχρι 24 ετών δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 2.85% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 9.5% των ατόμων με ηλικία μεταξύ 25 και 34 ετών δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και το 1.9% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 17.1% των ατόμων με ηλικία μεταξύ των 35 και 44 ετών δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 6.7% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 29.6% των ατόμων με ηλικία μεταξύ των 45 και 60 ετών δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 9.5% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα και τέλος για άτομα ηλικίας μεγαλύτερα των 60 ετών 4.4% δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 15.6% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα.

Διάγραμμα 24: Ηλικία σε σχέση με την πρώτη επίσκεψη της περιοχής

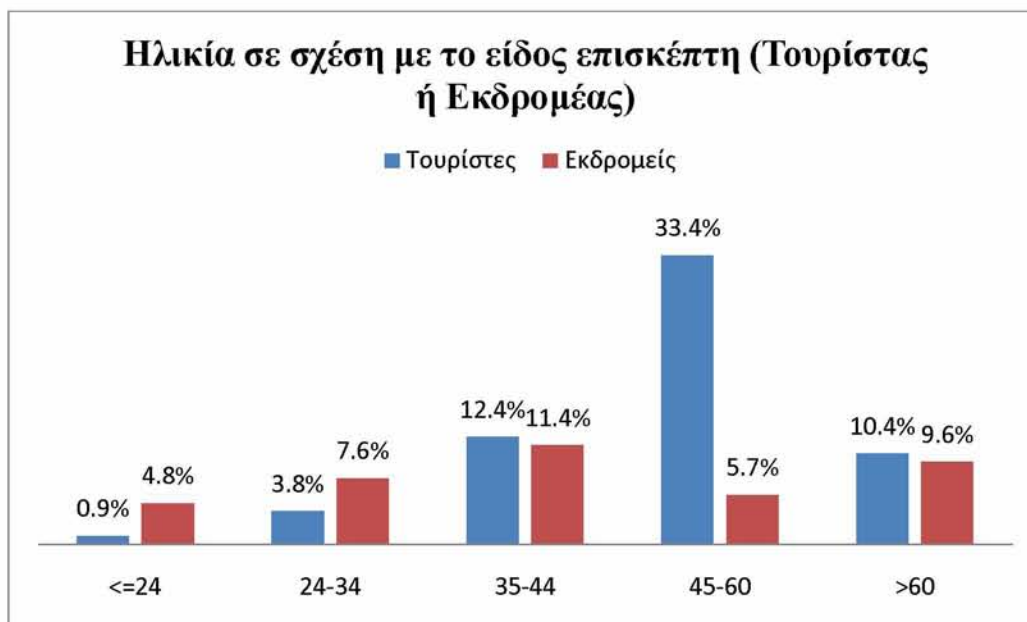

- **Ηλικία σε σχέση με το είδος του επισκέπτη**

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών Ηλικία σε σχέση με το είδος του επισκέπτη (τουρίστας ή εκδρομέας) βρέθηκε $r=-0.077$, άρα δεν υπάρχει γραμμική συσχέτιση. Το 0.9% των ατόμων με ηλικία μέχρι 24 ετών είναι τουρίστες και το 4.8% είναι εκδρομείς, το 3.8% των ατόμων με ηλικία μεταξύ 25 και 34 ετών είναι τουρίστες και

το 7.6% είναι εκδρομείς, το 12.4% των ατόμων με ηλικία μεταξύ των 35 και 44 ετών είναι τουρίστες και το 11.4% είναι εκδρομείς, το 33.4% των ατόμων με ηλικία μεταξύ των 45 και 60 ετών είναι τουρίστες και το 5.7% είναι εκδρομείς και τέλος για άτομα ηλικίας μεγαλύτερα των 60 ετών 10.4% είναι τουρίστες και το 9.6% είναι εκδρομείς.

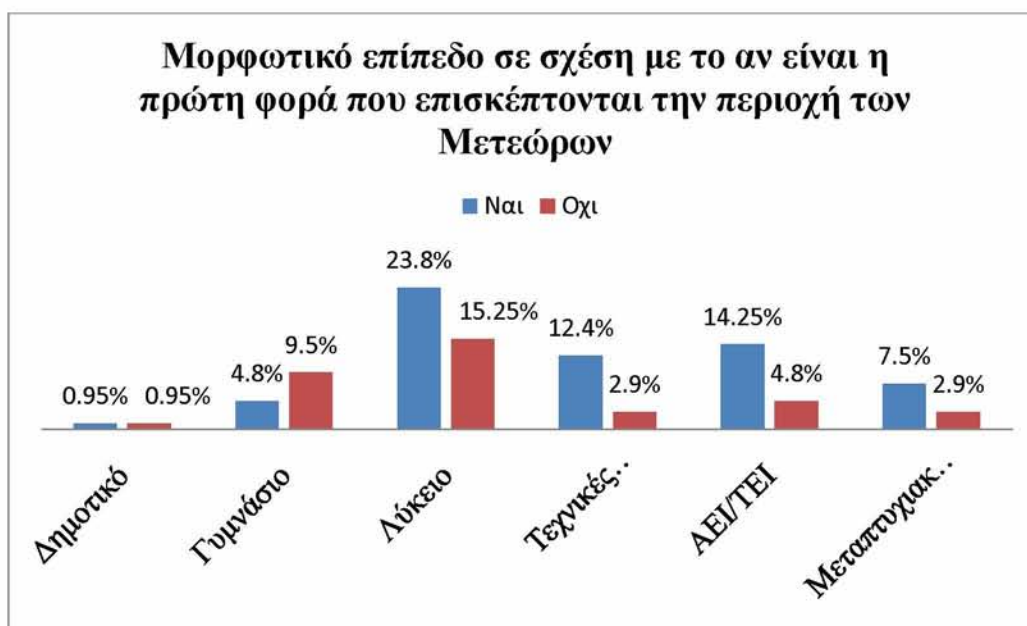
Διάγραμμα 25: Ηλικία σε σχέση με το είδος του επισκέπτη

- *Το μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με την πρώτη επίσκεψη της περιοχής*

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με το εάν επισκέπτονται για πρώτη φορά με την περιοχή των Μετεώρων βρέθηκε $r=0.72$, άρα υπάρχει θετική ισχυρή γραμμική συσχέτιση. Το 0.95% των ατόμων με μορφωτικό επίπεδο δημοτικού δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 0.95% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 4.8% των ατόμων απόφοιτοι γυμνασίου δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και το 9.5% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 23.8% των ατόμων με απολυτήριο λυκείου δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 15.25% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 12.4% των ατόμων που είναι απόφοιτοι τεχνικών σχολών/IEK δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και ποσοστό 2.9% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα, το 14.25% των ατόμων που είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και ποσοστό 4.8% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα και τέλος για άτομα κατόχους μεταπτυχιακών σπουδών το 7.5% δήλωσαν ναι στο παραπάνω ερώτημα και 2.9% δήλωσαν όχι στο ίδιο ερώτημα.

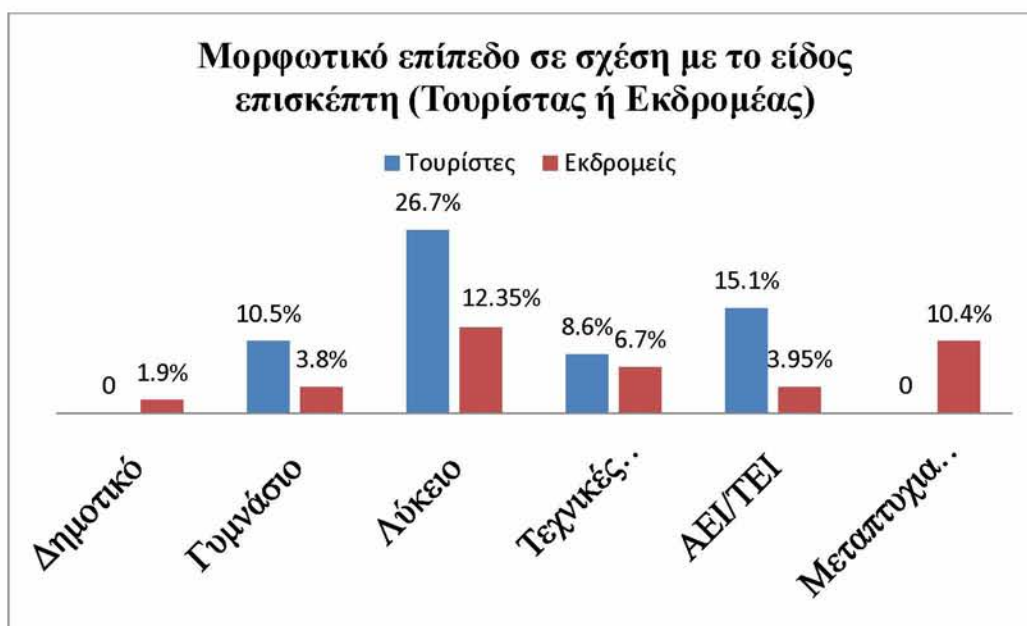
Διάγραμμα 26: Μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με την πρώτη επίσκεψη της περιοχής

- *Το μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με το είδος του*

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών το μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με το είδος του επισκέπτη (τουρίστας ή εκδρομέας) βρέθηκε $r=0.42$, άρα υπάρχει θετική ασθενής γραμμική συσχέτιση. Το 0% των ατόμων με μορφωτικό επίπεδο δημοτικού ανήκουν στην κατηγορία των τουριστών και το 1.9% είναι εκδρομείς, το 10.5% των ατόμων απόφοιτοι γυμνασίου δήλωσαν τουρίστες και το 3.8% είναι εκδρομείς, το 26.7% των ατόμων με απολυτήριο λυκείου δήλωσαν τουρίστες και 12.35% είναι εκδρομείς, το 8.6% των ατόμων που είναι απόφοιτοι τεχνικών σχολών/ΙΕΚ είναι τουρίστες και ποσοστό 6.7% είναι εκδρομείς, το 15.1% των ατόμων που είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ είναι τουρίστες και ποσοστό 3.95% είναι εκδρομείς και τέλος για άτομα κατόχους μεταπτυχιακών σπουδών το 0% δήλωσαν τουρίστες και 10.4% δήλωσαν εκδρομείς.

Διάγραμμα 27: Μορφωτικού επίπεδο σε σχέση με το είδος του

4.2.3 Ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων των φορέων

1. Είδος φορέα

Από τα ερωτηματολόγια που συλλέχτηκαν για το σκοπό της έρευνας αυτής προκύπτει όσον αφορά το είδος του φορέα, η εστίαση σε ποσοστό **27%**, το εμπόριο σε ποσοστό **22%**, το φαγητό σε ποσοστό **28%**, η παροχή υπηρεσιών σε ποσοστό **10%** και τέλος άλλα είδη φορέων σε ποσοστό **13%**.

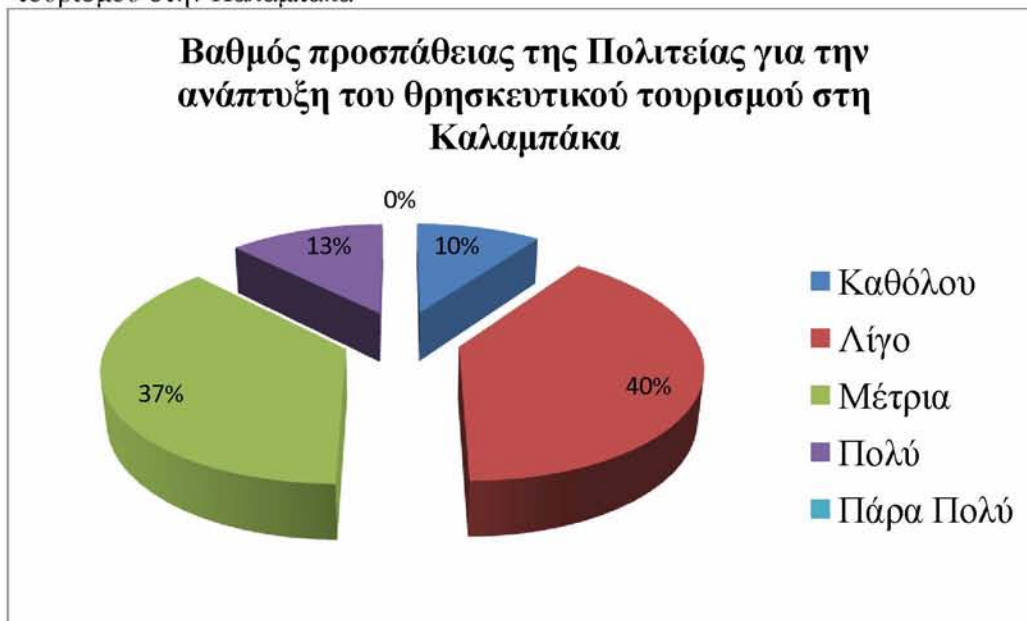
Διάγραμμα 28: Είδος φορέα

2. Προσπάθειες της Πολιτείας για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα

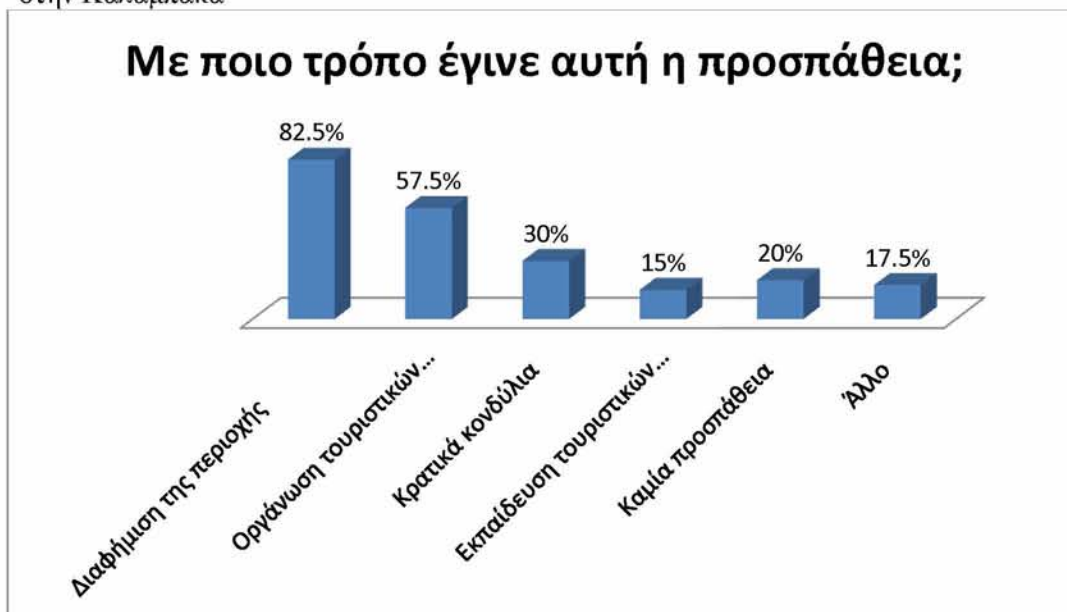
Απαντώντας στο ερώτημα κατά τη γνώμη σας σε ποιο βαθμό έχουν γίνει προσπάθειες από την Πολιτεία για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **10%**, λίγο σε ποσοστό **40%**, μέτρια σε ποσοστό **37%**, πολύ σε ποσοστό **13%** και τέλος κανένας δεν απάντησε πάρα πολύ.

Διάγραμμα 29: Προσπάθεια της Πολιτείας για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα

2. Αντιμετώπιση από την τοπική κοινωνία της ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή

Διάγραμμα 30: Προσπάθεια της Πολιτείας για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα

4. Αντιμετώπιση από την τοπική κοινωνία της ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή

Απαντώντας στο ερώτημα πώς πιστεύετε ότι αντιμετωπίζει η τοπική κοινωνία την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή, οι ερωτηθέντες απάντησαν πολύ αρνητικά ποσοστό σε **0%**, αρνητικά σε ποσοστό **2%**, ουδέτερα σε ποσοστό **10%**, σε θετικά ποσοστό **25%** και τέλος πολύ θετικά απάντησαν **63%**.

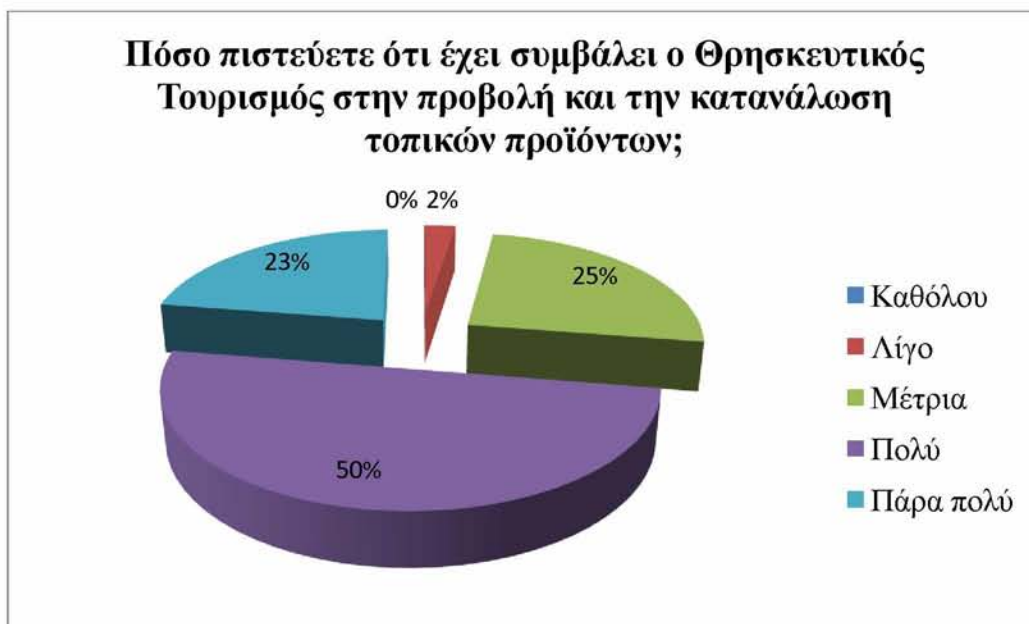
Διάγραμμα 31: Αντιμετώπιση από την τοπική κοινωνία της ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα

5. Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προβολή και την κατανάλωση τοπικών προϊόντων

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην προβολή και την κατανάλωση τοπικών προϊόντων οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **0%**, λίγο σε ποσοστό **2%**, μέτρια σε ποσοστό **25%**, πολύ σε ποσοστό **50%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **23%**.

Διάγραμμα 32: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προβολή και την κατανάλωση τοπικών προϊόντων

6. Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην αύξηση των θέσεων εργασίας;

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην αύξηση των θέσεων εργασίας οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **10%**, λίγο σε ποσοστό **27%**, μέτρια σε ποσοστό **47%**, πολύ σε ποσοστό **8%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **8%**.

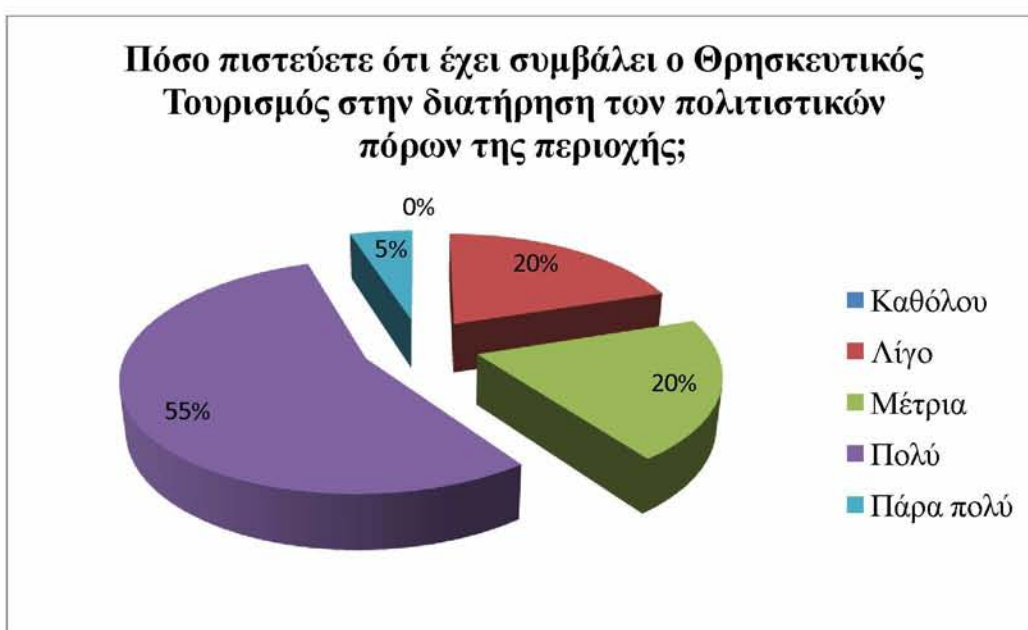
Διάγραμμα 33: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην αύξηση των θέσεων εργασίας

7. Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στη διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής;

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στη διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής, οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **0%**, λίγο σε ποσοστό **20%**, μέτρια σε ποσοστό **20%**, πολύ σε ποσοστό **55%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **5%**.

Διάγραμμα 34: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στη διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής

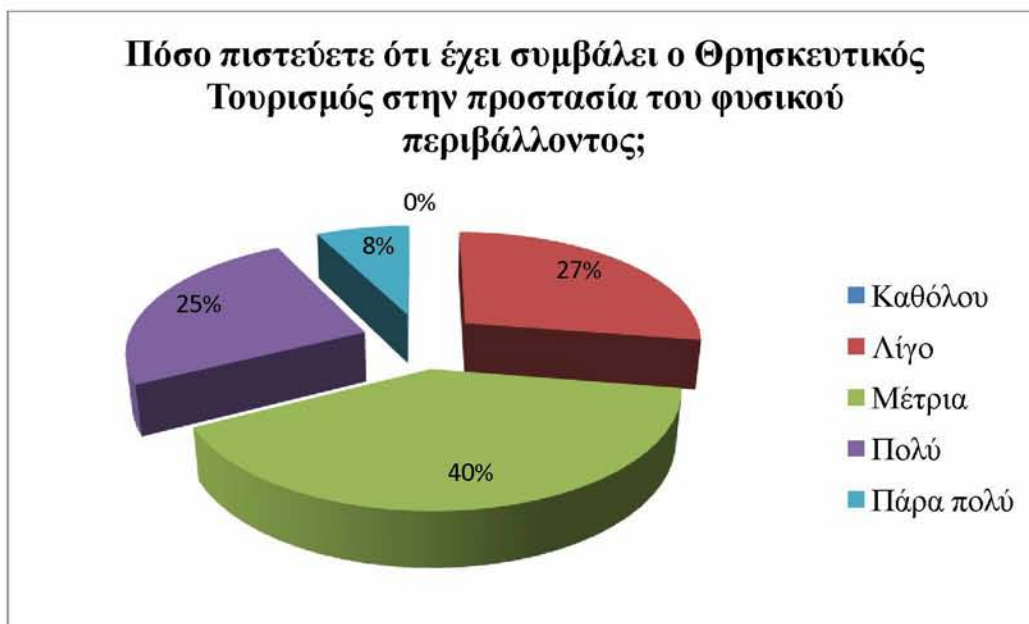

8. Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **0%**, λίγο σε ποσοστό **27%**, μέτρια σε ποσοστό **40%**, πολύ σε ποσοστό **25%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **8%**.

Διάγραμμα 35: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

9. Πόσο πιστεύεται ότι έχει επιδράσει ο θρησκευτικός τουρισμός στη συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή;

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύεται ότι έχει επιδράσει ο θρησκευτικός τουρισμός στην συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου ποσοστό **20%**, λίγο ποσοστό **52%**, μέτρια ποσοστό **20%**, πολύ ποσοστό **0%** και τέλος πάρα πολύ ποσοστό **8%**.

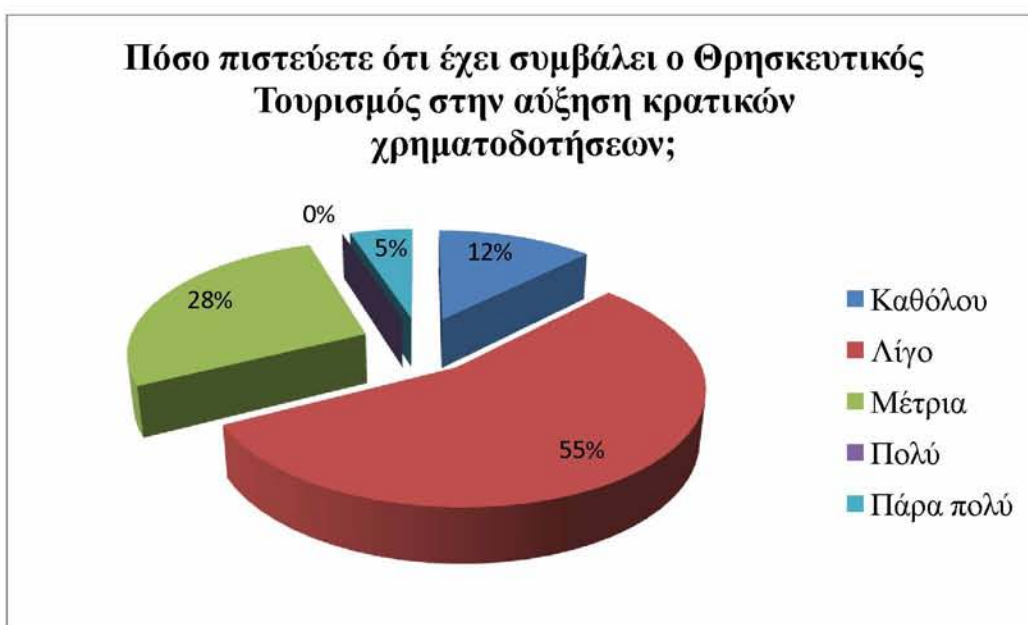
Διάγραμμα 36: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στη συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή

10. Επίδραση του θρησκευτικού τουρισμού στην αύξηση κρατικών των χρηματοδοτήσεων;

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύεται ότι έχει επιδράσει ο θρησκευτικός τουρισμός στην αύξηση κρατικών χρηματοδοτήσεων, οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **12%**, λίγο σε ποσοστό **55%**, μέτρια σε ποσοστό **28%**, πολύ σε ποσοστό **0%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **5%**.

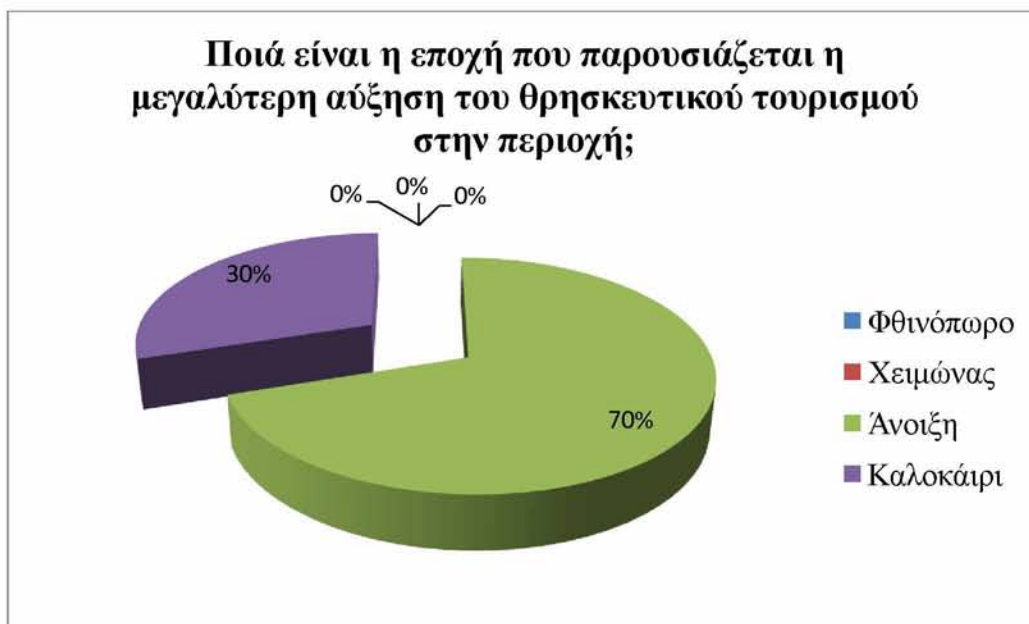
Διάγραμμα 37: Συμβολή του θρησκευτικού τουρισμού στην αύξηση κρατικών χρηματοδοτήσεων

11. Η εποχή της μεγαλύτερης αύξησης θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή

Απαντώντας στο ερώτημα ποια είναι η εποχή που παρουσιάζεται η μεγαλύτερη αύξηση θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή οι ερωτηθέντες απάντησαν Φθινόπωρο σε ποσοστό **0%**, Χειμώνα σε ποσοστό **0%**, Άνοιξη σε ποσοστό **70%** και τέλος Καλοκαίρι σε ποσοστό **30%**.

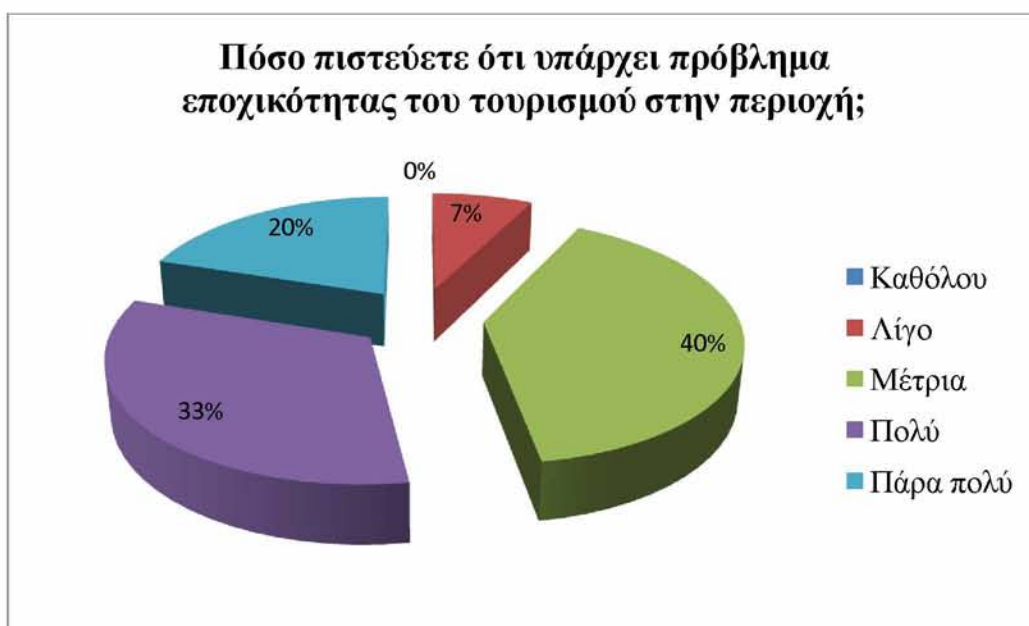
Διάγραμμα 38: Εποχή της μεγαλύτερης αύξησης του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή

12.Πρόβλημα εποχικότητας του τουρισμού στην περιοχή

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύετε ότι υπάρχει πρόβλημα εποχικότητας του τουρισμού στην περιοχή, οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **0%**, λίγο σε ποσοστό **57%**, μέτρια σε ποσοστό **40%**, πολύ σε ποσοστό **33%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **20%**.

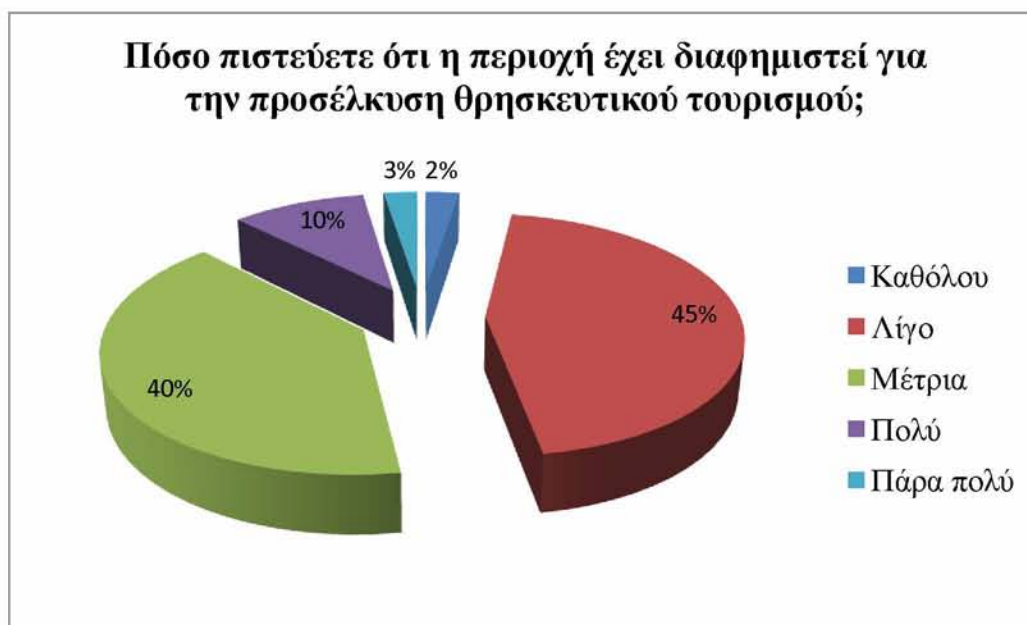
Διάγραμμα 39: Πρόβλημα εποχικότητας του τουρισμού στην περιοχή

13. Διαφήμιση της περιοχής για την προσέλκυση θρησκευτικού τουρισμού

Απαντώντας στο ερώτημα πόσο πιστεύετε ότι η περιοχή έχει διαφημιστεί για την προσέλκυση θρησκευτικού τουρισμού οι ερωτηθέντες απάντησαν καθόλου σε ποσοστό **2%**, λίγο σε ποσοστό **45%**, μέτρια σε ποσοστό **40%**, πολύ σε ποσοστό **10%** και τέλος πάρα πολύ σε ποσοστό **3%**.

Διάγραμμα 40: Διαφήμιση της περιοχής για την προσέλκυση θρησκευτικού τουρισμού

14. Αν έχει διαφημιστεί, κυρίως με πρωτοβουλία ποιου φορέα πιστεύετε ότι έχει γίνει αυτό;

Απαντώντας στο ερώτημα αν έχει διαφημιστεί, και με κύρια πρωτοβουλία ποιου φορέα, οι ερωτηθέντες απάντησαν τοπική αυτοδιοίκηση σε ποσοστό **89%** και άλλοι φορείς σε ποσοστό **11%**.

Διάγραμμα 41: Φορέας με την πρωτοβουλία του οποίου έχει διαφημιστεί η περιοχή

4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας, εκπονήθηκε έρευνα με ερωτηματολόγια σε επισκέπτες και επιχειρηματίες της πόλης της Καλαμπάκας. Σκοπός της έρευνας αυτής, ήταν να διαπιστωθεί ο ρόλος του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή. Διερευνήθηκε ο λόγος επίσκεψης των τουριστών στην περιοχή καθώς και ο χρόνος παραμονής τους στην πόλη. Επίσης, διαπιστώθηκε και σε ποιους τομείς εντοπίζονται οι περισσότερες αδυναμίες της περιοχής, αν υπάρχει πρόβλημα εποχικότητας του τουρισμού στην περιοχή, αλλά και ποια εποχή παρουσιάζεται η μεγαλύτερη αύξηση θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή.

Οι απαντήσεις των επισκεπτών, για τα προσωπικά τους στοιχεία έδειξαν ότι από τους ερωτηθέντες το 56% ήταν γυναίκες και το 44% άνδρες, η ηλικία των περισσότερων επισκεπτών κυμαίνεται από 45-60 ετών σε ποσοστό 39,1%, ενώ το μορφωτικό τους επίπεδο ήταν απόφοιτοι Λυκείου σε ποσοστό 39,05%.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων επισκέφθηκε για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων, ενώ το υπόλοιπο 36% είχε ξαναπάει στην περιοχή με μέσο όρο επισκέψεων τις 2 φορές. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες ήταν τουρίστες, με μέσο όρο ημερών διανυκτέρευσης τη μία μέρα. Ο επικρατέστερος λόγος επίσκεψης της περιοχής ήταν ο θρησκευτικός τουρισμός σε ποσοστό 81% και ο αμέσως επόμενος οι διακοπές. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι το 80% των επισκεπτών είχε επισκεφτεί κάποιο μοναστήρι, και συγκεκριμένα τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα είχε η Μονή του Αγίου Στεφάνου.

Σχετικά με τα καταλύματα των τουριστών, προκύπτει ότι προτιμώνται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια σε ποσοστό 33% και τα ξενοδοχεία σε ποσοστό 25%. Τα επικρατέστερα μέσα επιλογής της περιοχής ήταν οι συστάσεις φίλων ή συγγενών που είχαν ήδη επισκεφτεί την περιοχή αλλά και το διαδίκτυο. Όσον αφορά, τις αδυναμίες που εντοπίζουν στην περιοχή, το 61% εστίασε στο οδικό δίκτυο δηλαδή στο δίκτυο πρόσβασης και το τοπικό οδικό δίκτυο και το 60% στα μεταφορικά μέσα. Παρά το γεγονός αυτό το 97% των επισκεπτών απάντησε ότι θα επισκεφτεί ξανά την περιοχή και ότι θα προτείνουν και στους γνωστούς να επισκεφθούν την περιοχή.

Το μεγαλύτερο μέρος των επισκεπτών προτιμάει τον προσκυνηματικό τουρισμό, το οποίο εξηγείται εφόσον η ηλικία των περισσότερων κυμαίνεται από 45-60 ετών. Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει ότι τα άτομα νεότερης

ηλικίας προτιμούν τον θρησκευτικό τουρισμό πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Όταν επισκέπτονται κάποια περιοχή προτιμούν να συνδυάζουν τα θρησκευτικά, πολιτιστικά, ιστορικά και φυσικά στοιχεία της περιοχής.

Τα στοιχεία που προέκυψαν από τις απαντήσεις που έδωσαν οι φορείς της περιοχής είναι τα εξής: Το μεγαλύτερο ποσοστό των φορέων πιστεύει ότι η προσπάθεια της Πολιτείας για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή τους είναι από λίγη έως μέτρια και αυτό αποδεικνύεται από τη μη αύξηση των κρατικών χρηματοδοτήσεων για το σκοπό αυτό. Επίσης, πιστεύουν ότι η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού πολύ θετικά, αφού συμβάλει στην προβολή και κατανάλωση τοπικών προϊόντων και στη διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής. Αντίθετα, πιστεύουν ότι ο θρησκευτικός τουρισμός δεν συμβάλει πολύ στην αύξηση των θέσεων εργασίας, για τους ντόπιους, εφόσον στις θέσεις που προκύπτουν προσλαμβάνονται αλλοδαποί. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ο τουρισμός να αυξάνεται στην περιοχή, αλλά αυτό να μην βοηθάει στη συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή.

Η εποχή που παρουσιάζεται η μεγαλύτερη αύξηση του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή της Καλαμπάκας είναι η Άνοιξη. Διαπιστώνεται δηλαδή μια αδυναμία της πόλης να προσελκύσει τουρίστες όλη τη διάρκεια του χρόνου και γι' αυτό οι επιχειρηματίες και οι φορείς της πόλης θα πρέπει να κινηθούν προς αυτήν την κατεύθυνση. Αυτή η αδυναμία οφείλεται στη μη επαρκή προβολή και διαφήμιση της περιοχής από τους αρμόδιους φορείς.

Στην ερμηνεία της συσχέτισης δύο μεταβλητών η επιλογή του χώρου διαμονής δεν επηρεάζεται από το φύλο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών επέλεξαν ως χώρο διαμονής το ξενοδοχείο σε αντίθεση με τις γυναίκες που επέλεξαν τα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Επίσης, η συσχέτιση μας δείχνει ότι η επιλογή του μεταφορικού μέσου επηρεάζεται άμεσα από το φύλο, εφόσον υπάρχει θετική πολύ ισχυρή γραμμική συσχέτιση, γεγονός που σημαίνει ότι οι δύο αυτές μεταβλητές μπορεί να συνδέονται με σχέση αιτιότητας. Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν και για τη σχέση μεταξύ φύλου και κατηγορίας θρησκευτικού τουρισμού. Κλείνοντας με τη μεταβλητή του φύλου, η σχέση που προκύπτει με τη μεταβλητή βαθμός αξιοποίησης του πολιτισμού για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα, είναι θετική μέση γραμμική συσχέτιση.

Στη συνέχεια, εξετάζεται η μεταβλητή ηλικία σε σχέση με τις μεταβλητές πρώτης επίσκεψης στην περιοχή και της μεταβλητής είδος επισκέπτη. Και στις δύο

περιπτώσεις δεν υπάρχει γραμμική συσχέτιση. Αντίθετα, το μορφωτικό επίπεδο σχετίζεται με θετική ισχυρή γραμμική συσχέτιση σε σχέση με τη μεταβλητή πρώτης επίσκεψης της περιοχής και θετική ασθενή συσχέτιση με το είδος του επισκέπτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η έννοια του τουρισμού είναι συνυφασμένη με την κάλυψη της ανάγκης για ξεκούραση και αναψυχή. Δίνει τη δυνατότητα για ψυχαγωγία και διαφυγή από τα προβλήματα της καθημερινότητας. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν κινητήριο μοχλό ακόμα και για αυτούς που επιλέγουν να κάνουν θρησκευτικό τουρισμό. Γιατί ανεξάρτητα από την μορφή που παίρνει, ο τουρισμός είναι πάνω απ' όλα μια ευχάριστη εμπειρία και μια ευκαιρία ανανέωσης. Άρα οι προοπτικές του θρησκευτικού τουρισμού συμβαδίζουν με τις προοπτικές του τουρισμού γενικότερα. Ο θρησκευτικός τουρισμός έπρεπε να είναι πιο ανεπτυγμένος στην Ελλάδα, διότι διαθέτει σε έντονο βαθμό το θρησκευτικό στοιχείο, με τα χιλιάδες μικρά και μεγάλα γνωστά μοναστήρια σε χώρους που θα επιθυμούσε ο καθένας να επισκεφτεί.

Εκτός από την απαραίτητη υποδομή που απαιτείται για την ανάπτυξη κάθε μορφής τουρισμού, ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να τονωθεί με την οργάνωση από την εκκλησία θρησκευτικών εκδηλώσεων, που να πλαισιώνονται από πολιτιστικό πρόγραμμα, το οποίο θα διαμηνύσει στον επισκέπτη – προσκυνητή τους δεσμούς της θρησκείας με την τέχνη, π.χ. την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική και τη ζωγραφική, αφού η τέχνη με τις διάφορες μορφές της αποτελεί μέσο επικοινωνίας με το θείο.

Τα μέσα για την επίτευξη μιας τέτοιας προσέγγισης θα πρέπει να είναι διάφορες σταθερές εκθέσεις, οργανωμένες ξεναγήσεις, εορταστικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ με θρησκευτικές αναφορές, οργάνωση συνεδρίων με θρησκευτικό περιεχόμενο, προβολή των παραγωγικών δραστηριοτήτων της καθημερινής ζωής, που είναι άμεσα συνδεδεμένες κυρίως με τους ναούς και τα μοναστήρια.

Σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων είναι η προστασία και προβολή των θρησκευτικών μνημείων και του περιβάλλοντα χώρου τους. Θα πρέπει να εκπονηθούν μελέτες για τη σύνδεση των μνημείων με το πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον της περιοχής. Αν πρόκειται για μοναστήρι σε λειτουργία πρέπει να εξεταστεί η πνευματική του συμβολή στην ευρύτερη περιοχή, ώστε να ενσωματωθεί στο γενικότερο σχεδιασμό. Επίσης απαραίτητη είναι η

ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού, που επιτυγχάνεται με την πληροφόρηση σε τοπικό επίπεδο και σε επίπεδο περιφέρειας και με τη δημιουργία βάσης δεδομένων των θρησκευτικών μνημείων, στα οποία ο ενδιαφερόμενος θα έχει πρόσβαση ακόμα και μέσω της νέας τεχνολογίας.

Επίσης, απαραίτητη είναι η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού, γεγονός που επιτυγχάνεται με την πληροφόρηση σε τοπικό επίπεδο και σε επίπεδο περιφέρειας, αλλά και με τη δημιουργία βάσης δεδομένων των θρησκευτικών μνημείων, στα οποία ο ενδιαφερόμενος θα έχει πρόσβαση, ακόμη και μέσω της τεχνολογίας. Η τελευταία αναπτύσσεται με ραγδαίους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια, και άρα οτιδήποτε επιθυμεί κανείς να προωθήσει οφείλει να το κάνει κατά κύριο λόγο μέσω αυτής, εάν επιθυμεί ένα σίγουρο και αρκετά άμεσο αποτέλεσμα. (Βενετσανοπούλου, 2006)

Ο τουριστικός τομέας είναι ο τομέας που μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος μέσω τουριστικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα την άνοδο του οικονομικού επιπέδου της περιοχής, στη συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές τους και στην αξιοποίηση και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής και τοπικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος. Διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

- Να υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα με σκοπό τη σωστή οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στην πόλη.
- Να δημιουργηθούν έργα υποδομής ώστε να είναι δυνατή η πρόσβαση και φιλοξενία των επισκεπτών στην πόλη. Οι υποδομές θα πρέπει να βρίσκονται σε ισορροπία με το περιβάλλον και να το αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο. Διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:
- Απαραίτητη προϋπόθεση είναι και η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών, οι οποίες θα πρέπει να προσαρμόζονται στις ανάγκες των επισκεπτών. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η επιμόρφωση των ατόμων που θα ασχοληθούν με αυτό.
- Να αξιοποιηθούν οι πόροι της περιοχής έτσι ώστε να αξιοποιηθούν οι μορφές τουρισμού που σέβονται το περιβάλλον και στηρίζουν τους πόρους της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας με σκοπό να αξιοποιηθούν τα τοπικά προϊόντα και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής.

- Η περιοχή να αναδεικνύει το δικό της προϊόν και τις ιδιαίτερες ομορφιές της.
- Να υπάρχουν συχνότερα δρομολόγια των αστικών συγκοινωνιών του Νομού ανά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα.
- Να δημιουργήσουν τα τουριστικά καταλύματα, σελίδες στο διαδίκτυο για περισσότερη διαφήμιση και καλύτερη επικοινωνία με τους τουρίστες που επιθυμούν να κλείσουν δωμάτιο.
- Να δημιουργηθεί μουσείο όπου θα εκτίθενται οι θρησκευτικοί θησαυροί. Το μουσείο αυτό μπορεί να γίνει στην περιοχή του Αγ. Νικολάου Αναπαυσά στις εκτάσεις που κατέχει η μονή. Το μουσείο θα μπορεί να λειτουργεί σαν ενημερωτικό κέντρο για τα Μετέωρα και την Ορθοδοξία αλλά και σαν φορέας οργάνωσης των σημαντικότερων θρησκευτικών εκδηλώσεων (Τοπικό Αναπτυξιακό πρόγραμμα, Μετεώρων- Καστρακίου).
- Διεθνής προβολή, κυρίως στις Ορθόδοξες Χριστιανικές χώρες των μονών των Μετεώρων.

Για να πραγματοποιηθούν αυτές οι προτάσεις θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία της Εκκλησίας με το δήμο Καλαμπάκας.

Η εναλλακτική αυτή μορφή τουρισμού δεν πρέπει να λειτουργεί όπως οι εκδρομές των θεοφοβούμενων ανθρώπων, μεγάλης ηλικίας, που πηγαίνουν σε μια μέρα να επισκεφθούν 3 μοναστήρια. Είναι μια μορφή τουρισμού που ανταποκρίνεται σε κάθε ηλικία. Δεν πρέπει να είναι μόνο για τους ορθοδόξους αλλά να απευθύνεται στους χριστιανούς όλων των δογμάτων. Παράλληλα, δεν πρέπει να αποκλείονται οι τουρίστες ξένων θρησκειών ούτε ακόμα οι άθεοι, διότι όλοι τους μπορεί κάτι να κερδίσουν με την επίσκεψη σε μια εκκλησία ή σε ένα μοναστήρι. Δεν πρέπει όμως να επηρεάσει με οποιονδήποτε τρόπο, η θρησκευτικότητα και η ζωή των ανθρώπων που εντρυφούν μέσα στους χώρους των Μοναστηριών (Βενετσανοπούλου, 2006). Θα ήταν σωστότερο όχι έμφαση στην τυπολατρία, αλλά στη θρησκευτικότητα του ελληνικού χώρου, παρουσιάζοντας τα καλά που έχει να προσφέρει η ελληνική θρησκεία στην Ελλάδα μέσα από την Ορθόδοξη Χριστιανική Θρησκεία, ώστε να γίνει κατανοητό το ότι και η ψυχή του ανθρώπου μπορεί να ωφεληθεί, εκτός των άλλων πλεονεκτημάτων που παρέχει η φύση, όπου υπάρχουν τα χιλιάδες μοναστήρια.

Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, ενισχύοντας υποβαθμισμένους παραγωγικούς κλάδους της

τοπικής κοινωνίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με λειτουργική σύνδεση και ικανοποίηση της τουριστικής ζήτησης με την τοπική παραγωγή, τη βελτίωση των υπαρχουσών ή την κατασκευή νέων υποδομών για την ανάδειξη και υποβοήθηση της λειτουργίας των αξιοθέατων θρησκευτικών και πολιτιστικών μνημείων. Επίσης, πραγματοποιείται με την επιλεκτική ενίσχυση παραγωγικών διαδικασιών που έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τον θρησκευτικό τουρισμό (γεωργία, βιοτεχνία), την προβολή και ανάδειξη των προορισμών.

Μεγάλη σημασία έχει η ανάδειξη των πολιτιστικών χαρακτηριστικών των 'θρησκευτικών αξιοθεάτων', το οποίο αυξάνει τη συνολική ελκυστικότητα του μνημείου χωρίς αυτό να μειώνει ή να αντιτίθεται στα θρησκευτικά χαρακτηριστικά του. Υπάρχουν σε πολλές μονές αγιογραφίες, ξυλόγλυπτα, ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, τα οποία εκτός από τη θρησκευτική αξία έχουν και σημαντική καλλιτεχνική και πολιτιστική αξία. Τα νέα καταλύματα και οι σχετικές με τον τουρισμό υποδομές θα πρέπει να προσαρμοστούν ως προς τη μορφολογία και τη δυναμικότητα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής. Με αυτόν τον τρόπο, βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος, εξασφαλίζεται η προστασία και η βιωσιμότητα των διατιθέμενων πόρων.

Σημαντική πρόταση είναι η συμμετοχή και η προβολή του τουριστικού προϊόντος σε σημαντικές εκθέσεις του εξωτερικού. Ακόμα περισσότερο η αναζήτηση νέων αγορών που δεν έχουν εμφανίσει σημάδια κορεσμού όπως οι αγορές των ανατολικών χωρών θα ενίσχυαν σημαντικά τη ζήτηση του. Όμως, όλες οι ενέργειες που θα γίνονται θα πρέπει να κινούνται σε ορισμένους άξονες και κάτω από ένα κοινό πλαίσιο. Δεν θα πρέπει για παράδειγμα οι επιχειρηματίες του τουρισμού, είτε αυτοί είναι ξενοδόχοι, είτε είναι εστιατορείς ή οτιδήποτε άλλο, να αναλώνονται σε αυτό το ανελέητο κυνήγι τιμών που μόνο ζημιά τους προσφέρει και υποβάθμιση στο τουριστικό προϊόν.

5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός με τη σημερινή του έννοια, έχει ξεκινήσει από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και σε αυτό συνέβαλε σημαντικά ο σιδηρόδρομος, ο οποίος αποτέλεσε το πρώτο μέσο μαζικής μεταφοράς. Οι επιπτώσεις στην οικονομία είναι σημαντικές γιατί αυξάνεται η απασχόληση, το εισόδημα, οι επενδύσεις ενώ υπάρχουν θετικές επιδράσεις σε κλάδους που έχουν σχέση με τον τουρισμό, όπως βιοτεχνίες, υπηρεσίες, μεταφορές και εμπόριο. Από τον τουρισμό προκύπτουν επίσης επιπτώσεις στην κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον που αφορούν κυρίως την κοινωνική δομή, την αλλαγή ηθών και εθίμων, την εμπορευματοποίηση και την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο θρησκευτικός τουρισμός αρχικά ξεκίνησε με εκδρομές και ταξίδια σε τόπους προσκυνήματος για την αναζήτηση του θείου. Σήμερα, αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο. Το θρησκευτικό κίνητρο μπορεί να αποτελεί τη βασική αιτία για το ταξίδι, όμως οι ταξιδιώτες- τουρίστες εκμεταλλεύονται αυτή τη δυνατότητα για να επισκεφτούν και άλλα μέρη πολιτιστικού και ψυχαγωγικού ενδιαφέροντος. Παρόλο που ο σκοπός του θρησκευόμενου επισκέπτη μπορεί να εκπληρωθεί κατά τη διάρκεια ολόκληρου του έτους, παρατηρείται ότι και ο θρησκευτικός τουρισμός επηρεάζεται από σχετική εποχικότητα. Η κατανομή των επισκεπτών στη διάρκεια του έτους δεν είναι ομαλή, αλλά αυξάνεται τη θερινή περίοδο και τη διάρκεια των θρησκευτικών εορτών. Η κατανομή μερικών από τις θρησκευτικές δραστηριότητες, όπως εορτές, σε όλη τη διάρκεια του έτους αποτελεί πλεονέκτημα, αφού ευνοεί την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού όλο το έτος και όχι μόνο τη θερινή ή τουριστική περίοδο.

Τα τουριστικά γραφεία λειτουργούν ως γραφεία γενικού τουρισμού που προσφέρουν τουριστικά πακέτα, στα οποία περιλαμβάνονται επισκέψεις σε θρησκευτικούς χώρους, εκκλησίες, μοναστήρια. Οι επισκέψεις αυτές αναφέρονται με διάφορες ονομασίες όπως προσκυνηματικές διαδρομές, θρησκευτικά ταξίδια, θρησκευτικός τουρισμός. Τα τουριστικά αυτά πακέτα προσφέρονται κυρίως την περίοδο θρησκευτικών εορτών όπως το Πάσχα, τα Χριστούγεννα και το Δεκαπενταύγουστο. Τέτοια ταξίδια πραγματοποιούνται και υπό την οργάνωση της εκκλησίας ή από τοπικές ενορίες ή από θρησκευτικές εκκλησιαστικές οργανώσεις.

Στη σύγχρονη εποχή ο θρησκευτικός τουρίστας έχει τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα στα διάφορα τουριστικά καταλύματα π.χ. ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, επιπλωμένα δωμάτια και διαμερίσματα, ενοικιαζόμενα δωμάτια. Η επιλογή του τουριστικού καταλύματος από πληθώρα παραμέτρων που έχουν σχέση τόσο με την προσωπικότητα του θρησκευτικού τουρίστα όσο και με τα χαρακτηριστικά του θρησκευτικού τόπου. Τέτοιοι παράμετροι είναι τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του θρησκευτικού τουρίστα, τα κίνητρα του ταξιδιού, η θρησκευτική κουλτούρα, το θρησκευτικό περιβάλλον του τόπου κ.λ.π.

Οι επιχειρήσεις επισιτισμού οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες απαιτήσεις της θρησκείας ή του δόγματος των θρησκευτικών τουριστών. Είναι αναγκαίο να προσαρμόζουν το 'μενού' στις θρησκευτικές ανάγκες των πελατών τους και ιδιαίτερα την περίοδο των θρησκευτικών εορτών. Επίσης είναι απαραίτητη η απασχόληση εξειδικευμένου προσωπικού με γνώσεις των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε θρησκευτικού τουρίστα ώστε να μην προσβάλλεται το θρησκευτικό του αίσθημα.

Οι θρησκευτικοί χώροι κατακλύζονται από καταστήματα πώλησης ενθυμίων που συνδέονται με τον θρησκευτικό τόπο. Αυτά ποικίλουν από προσευχητάρια, σταυρούς, εικόνες αγίων, βιβλία αλλά και αντικείμενα όπου απεικονίζεται ο ιερός τόπος ή το ιερό πρόσωπο. Ο επισκέπτης του θρησκευτικού χώρου, τουρίστας ή προσκυνητής, αναζητά πληροφορίες είτε αυτές αφορούν το συμβάν που συνδέεται με το χώρο είτε αφορούν στοιχεία που σχετίζονται με την πολιτιστική αξία του χώρου.

Για την καλύτερη αξιοποίηση των τόπων λατρείας απαιτείται η συγκρότηση ενός πλαισίου τουριστικής πολιτικής που να μπορεί να αναπτύξει ισόρροπα τη θρησκευτική κληρονομιά. Πέρα από τα οικονομικά οφέλη που θα υπάρξουν, αναμένεται να συμβάλει και στην άμβλυνση της τουριστικής εποχικότητας και στη διεύρυνση της πολυπολιτισμικής ταυτότητας της περιοχής.

Ένα άλλο βασικό θέμα το οποίο θα πρέπει να απασχολεί τους φορείς και τους επιχειρηματίες μιας περιοχής είναι η αύξηση του χρόνου παραμονής κάθε τουρίστα πέρα της μιας ημέρας. Αυτό προϋποθέτει την κατασκευή απαραίτητων υποδομών στην περιοχή υποδοχής για να ευνοηθεί η πολυήμερη παραμονή κάθε επισκέπτη στο θρησκευτικό χώρο. Η δημιουργία ενός καλού επιπέδου υποδομών πρόσβασης προς τα θρησκευτικά μνημεία, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση των τουριστικών ροών του θρησκευτικού τουρισμού. Η επέκταση του χρόνου παραμονής των τουριστών μπορεί να επιτευχθεί με τον εμπλουτισμό του καθημερινού

προγράμματος των τουριστών και την αύξηση της τουριστικής ελκυστικότητας της περιοχής.

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού διαδραματίζει η Εκκλησία καθώς και η Περιφερειακή Διοίκηση. Οι ιερείς, είναι αυτοί που υποδέχονται το μεγαλύτερο μέρος των προσκυνητών και των θρησκευτικών τουριστών και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να εξασφαλισθεί η συνεργασία τους για το σχεδιασμό ανάπτυξης και αξιοποίησης ενός μνημείου ή μιας περιοχής. Σε περιφερειακό επίπεδο η διοίκηση είναι σε θέση να εντοπίσει τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής και διοικητικής της περιφέρειας και να τα αξιοποιήσει ώστε να διαμορφώσει μια θρησκευτική τουριστική πολιτική αλλά και λαμβάνει μέτρα προστασίας του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, τα οποία είναι απαραίτητα για την ορθολογική ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού.

Απαραίτητη είναι επίσης η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού, το οποίο επιτυγχάνεται με την πληροφόρηση σε τοπικό επίπεδο και σε επίπεδο περιφέρειας, αλλά και με τη δημιουργία βάσης δεδομένων των θρησκευτικών μνημείων, στα οποία ο ενδιαφερόμενος θα έχει πρόσβαση και μέσω τεχνολογίας. Ο τουρίστας οφείλει να μάθει να σέβεται τους ιερούς τόπους αλλά και τα θρησκευτικά και πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής. Για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι απαραίτητη η διανομή έντυπου υλικού στους επισκέπτες με οδηγίες για κατάλληλη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, η κατάλληλη σήμανση των ευαίσθητων μνημείων, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των τουριστών πριν την πραγματοποίηση της επίσκεψης, η απασχόληση στους θρησκευτικούς χώρους κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού. Η αποτελεσματικότητα αυτών διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, τον αριθμό των επισκεπτών.

Οι αρμόδιες υπηρεσίες που έχουν συσταθεί για τον έλεγχο του τουριστικού προϊόντος θα πρέπει να παρεμβαίνουν όποτε και όταν κρίνεται σκόπιμο, και έχοντας περισσότερο το χαρακτήρα συμβούλου για τις επιχειρήσεις. Θα πρέπει να τεθούν κάποια κριτήρια που θα αφορούν την ποιότητα, και των οποίων η εφαρμογή θα πρέπει να αποτελεί πρώτη προτεραιότητα για αυτές τις υπηρεσίες. Η ελαστική συμπεριφορά και η αδυναμία ελέγχου των επιχειρήσεων από πλευράς τους κράτους είναι ένας από τους λόγους που το τουριστικό προϊόν στα Μετέωρα αλλά και στην Ελλάδα γενικότερα είναι υποβαθμισμένο.

Οι επιδράσεις από την ανάπτυξη του τουρισμού σε μια κοινωνία δεν είναι μόνο θετικές (βελτίωση βιοτικού επιπέδου, απασχόληση, εισροή συναλλάγματος) αλλά και αρνητικές. Ο βαθμός της αρνητικής επίδρασης συναρτάται με τον έλεγχο που ασκείται στην τουριστική δραστηριότητα και με το βαθμό προστασίας που επιβάλλεται από την πολιτεία. Ο τουρισμός προκαλεί πολλά προβλήματα όπως περιβαλλοντικά, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά. Οι επιπτώσεις του τουρισμού καθίστανται περισσότερο σημαντικές όταν αφορούν σε ένα ιερό χώρο ή σε ένα χώρο σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο τουρισμός μπορεί να αποφέρει πολλά οικονομικά οφέλη σε μια περιοχή όπως και πολύ σημαντικά προβλήματα, για τα οποία θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα από τους φορείς της περιοχής για τον περιορισμό ή την επίλυσή τους, έτσι ώστε οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού να μετριαστούν και να αυξηθούν τα πλεονεκτήματά του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α : ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ

Ταυτότητα έρευνας

Περίοδος διεξαγωγής:

Περιοχή διεξαγωγής: Μετέωρα Καλαμπάκας

Πληθυσμός: Άνδρες και Γυναίκες

Δείγμα:

Τεχνική συλλογής πληροφοριών: Τυχαίο δείγμα τουριστών που επισκέφτηκε την περιοχή των Μετεώρων

ΕΡΕΥΝΑ

Παρακαλώ συμπληρώστε όλες τις ερωτήσεις βάζοντας X στο τετραγωνάκι που αντιπροσωπεύει την απάντησή σας.

A. Μέρος Πρώτο- Προσωπικές Πληροφορίες

1. Φύλο

Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία

<=24

25-34

35-44

45-60

>61

3. Οικογενειακή κατάσταση

Άγαμος/η

Έγγαμος/η

Χήρος/α

Διαζευγμένος/η

4.Μορφωτικό επίπεδο

- Δημοτικό
- Γυμνάσιο
- Λύκειο
- Τεχνικές σχολές/ΙΕΚ
- ΑΕΙ/ΤΕΙ
- Μεταπτυχιακές σπουδές

5. Επαγγελματική κατάσταση

- Φοιτητής
- Ιδιωτικός υπάλληλος
- Δημόσιος υπάλληλος
- Ελεύθερος επαγγελματίας
- Συνταξιούχος
- Άλλο

(προσδιορίστε.....)

Β. Μέρος Δεύτερο- Γενικές Πληροφορίες

1. Επισκέπτεστε για πρώτη φορά την περιοχή των Μετεώρων;

ΝΑΙ ΟΧΙ

2.Αν όχι, πόσες φορές μέχρι σήμερα έχετε έρθει;

2^η

3^η

4^η

Περισσότερο (προσδιορίστε.....)

3. «Τουρίστες: άτομα που επισκέπτονται έναν τόπο και διαμένουν σε αυτόν τουλάχιστον επί ένα 24ωρο, και των οποίων οι λόγοι επίσκεψης είναι τις περισσότερες φορές διακοπές, επαγγελματικοί, υγείας, σπουδές, συμμετοχή σε αποστολή ή σύσκεψη ή συνέδριο, επίσκεψη φίλων ή συγγενών, θρησκευτικοί και άθληση».

«Εκδρομείς: άτομα που επισκέπτονται έναν τόπο και διαμένουν σε αυτόν λιγότερο από ένα 24ωρο. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, οι επισκέπτες που έρχονται και φεύγουν την ίδια μέρα χωρίς να διανυκτερεύσουν, καθώς επίσης και τα πληρώματα πλοίων, αεροπλάνων κλπ.».

(Σύμφωνα με την διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για διεθνή ταξίδια και τουρισμό, Ρώμη 1963)

Σε ποια από τις δύο κατηγορίες ανήκετε;

Τουρίστες

Εκδρομείς

4. Για ποιους λόγους επισκεφθήκατε τα Μετέωρα;

(ιεράρχηση από 1 έως 3)

Θρησκευτικό τουρισμό

Επαγγελματικοί λόγοι

Διακοπές

Συμμετοχή σε συνέδριο

Επίσκεψη φίλων ή συγγενών

Τυχαία

Άλλο

(προσδιορίστε.....)

5. Πόσες διανυκτερεύσεις έχετε προγραμματίσει;

Μία

Δύο

Τρεις

Τέσσερις

Περισσότερες

(προσδιορίστε.....)

6. Πού θα διαμείνετε;

Ενοικιαζόμενα δωμάτια

Ξενοδοχείο

Μοναστήρι

Σπίτι φίλων

Άλλο

(προσδιορίστε.....)

7. Με ποιο μεταφορικό μέσο μεταβήκατε στην περιοχή;

Ι.Χ

Λεωφορείο

Τρένο

Άλλο

(προσδιορίστε.....)

8. Τι μέσα χρησιμοποιήσατε για την επιλογή του προορισμού σας;

(ιεράρχηση από 1 έως 3)

Διαδίκτυο

Συστάσεις

Ταξιδιωτικό γραφείο

Τουριστικός οδηγός

Άλλο

(προσδιορίστε.....)

9. Έχετε επισκεφθεί κάποιο μοναστήρι, εκκλησία στην περιοχή των Μετεώρων;

Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου   ΝΑΙ   ΟΧΙ

Ιερά Μονή του Βαρλαάμ   ΝΑΙ   ΟΧΙ

Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου   ΝΑΙ   ΟΧΙ

Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά   ΝΑΙ   ΟΧΙ

Ιερά Μονή Ρουσανού   ΝΑΙ   ΟΧΙ

Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας   ΝΑΙ   ΟΧΙ

10. Ποια κατηγορία θρησκευτικού τουρισμού προτιμάτε;

Προσκυνηματικός

Ειδικός Προσκυνηματικός

Θρησκευτικός τουρισμός πολιτιστικού ενδιαφέροντος

11. Σε ποιον από τους παρακάτω τομείς εντοπίζετε τις περισσότερες αδυναμίες κατά τη διαμονή σας στην περιοχή;

(ιεράρχηση από 1 έως 3)

- Ξενοδοχεία
- Μεταφορικά μέσα
- Οδικό δίκτυο
- Επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής
- Άλλο
(προσδιορίστε.....)

12. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι αξιοποιούνται ο πολιτισμός και η παράδοση για την ανάπτυξη του Θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

13. Σκοπεύετε να επισκεφθείτε ξανά την περιοχή;

- ΝΑΙ ΟΧΙ

14. Θα προτείνετε στους γνωστούς σας να επισκεφθούν την περιοχή;

- ΝΑΙ ΟΧΙ

(ποιος είναι ο κύριος λόγος.....)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΦΟΡΕΙΣ

Ταυτότητα έρευνας

Περίοδος διεξαγωγής:

Περιοχή διεξαγωγής: Μετέωρα Καλαμπάκας

Πληθυσμός: Φορείς της περιοχής

Δείγμα:

Τεχνική συλλογής πληροφοριών: Τυχαίο δείγμα φορέων που βρίσκονται στην περιοχή των Μετεώρων

ΕΡΕΥΝΑ

Παρακαλώ συμπληρώστε όλες τις ερωτήσεις βάζοντας X στο τετραγωνάκι που αντιπροσωπεύει την απάντησή σας.

1. Είδος φορέα

Εστίαση

Εμπόριο

Φαγητό

Παροχή υπηρεσιών

Άλλο

(προσδιορίστε.....)

2. Κατά τη γνώμη σας σε ποιο βαθμό έχουν γίνει προσπάθειες από την Πολιτεία για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

3. Με ποιο τρόπο έγινε αυτή η προσπάθεια;

(ιεράρχηση από 1 έως 3)

- Διαφήμιση της περιοχής
- Οργάνωση τουριστικών φορέων
- Κρατικά κονδύλια
- Εκπαίδευση τουριστικών φορέων
- Καμία προσπάθεια
- Άλλο

(προσδιορίστε.....)

4. Πώς πιστεύετε ότι αντιμετωπίζει η τοπική κοινωνία την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή;

- Πολύ αρνητικά
- Αρνητικά
- Ουδέτερα
- Θετικά
- Πολύ θετικά

5. Πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην προβολή και την κατανάλωση τοπικών προϊόντων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

6. Πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην αύξηση των θέσεων εργασίας;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

7. Πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην διατήρηση των πολιτιστικών πόρων της περιοχής;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

8. Πόσο πιστεύετε ότι έχει συμβάλει ο θρησκευτικός τουρισμός στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

9. Πόσο πιστεύεται ότι έχει επιδράσει ο θρησκευτικός τουρισμός στην συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

10. Πόσο πιστεύεται ότι έχει επιδράσει ο θρησκευτικός τουρισμός στην αύξηση κρατικών χρηματοδοτήσεων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

11. Ποια είναι η εποχή που παρουσιάζεται η μεγαλύτερη αύξηση θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή;

- Φθινόπωρο
- Χειμώνας
- Άνοιξη
- Καλοκαίρι

12. Πόσο πιστεύετε ότι υπάρχει πρόβλημα εποχικότητας του τουρισμού στην περιοχή;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

13. Πόσο πιστεύετε ότι η περιοχή έχει διαφημιστεί για την προσέλκυση θρησκευτικού τουρισμού;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ

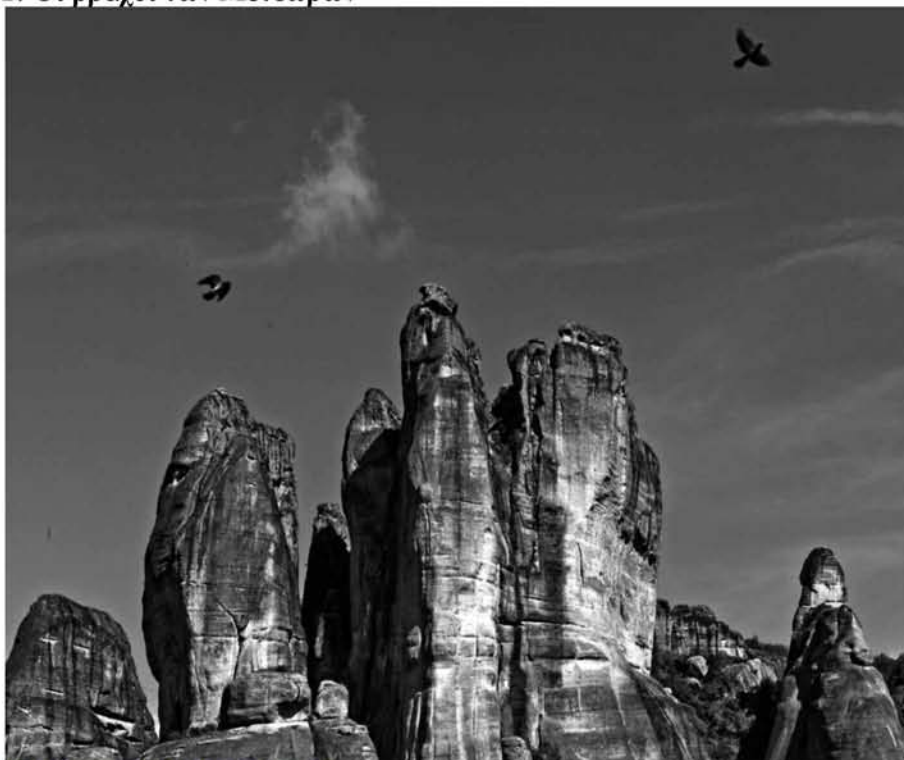
14. Αν έχει διαφημιστεί, κυρίως με πρωτοβουλία ποιου φορέα πιστεύετε ότι έχει γίνει αυτό;

- Τοπικής αυτοδιοίκησης
- Άλλου φορέα

(αναφέρετε.....)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Εικόνα 1: Οι βράχοι των Μετεώρων

Πηγή: <http://www.digital-camera.gr>

Εικόνα 2: Σ.Σ. Καλαμπάκας

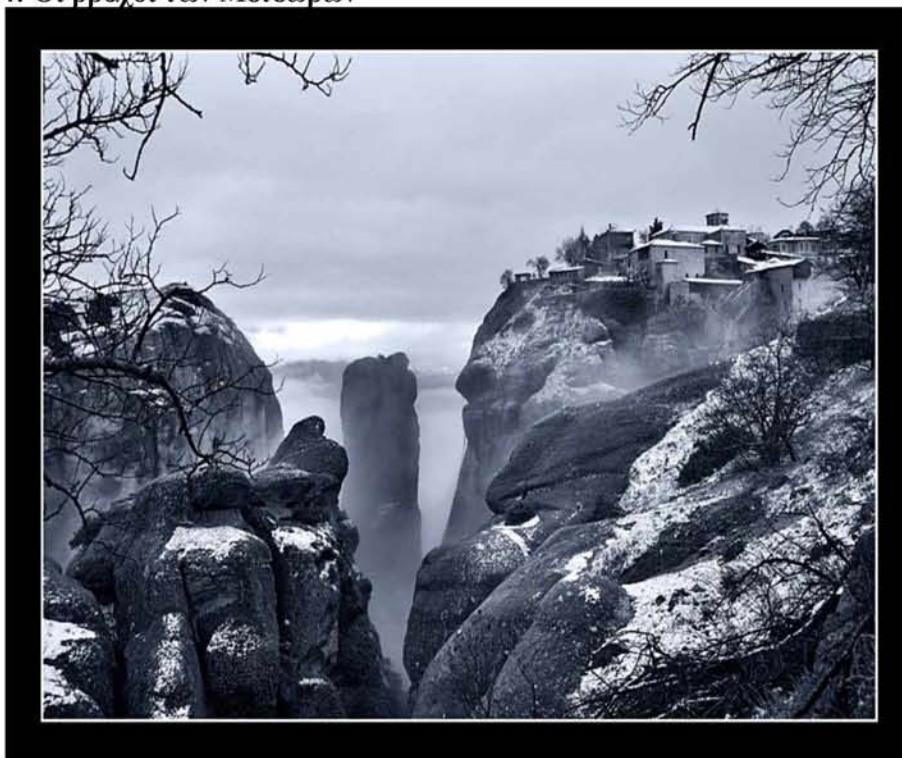
Πηγή: [ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ](#) ΑΡΧΕΙΟ

Εικόνα 3: Πηγαίνοντας στα Μετέωρα

Πηγή: [ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ](#) ΑΡΧΕΙΟ

Εικόνα 4: Οι βράχοι των Μετεώρων

Πηγή: http://oeaf.blogspot.gr/2012/01/blog-post_21.html

Εικόνα 5: Οι βράχοι των Μετεώρων

Πηγή: http://ocaf.blogspot.gr/2012/01/blog-post_21.html

Εικόνα 6: Τα Μετέωρα

Πηγή: http://ocaf.blogspot.gr/2012/01/blog-post_21.html

Εικόνα 7: Η Ι. Μ. Αγίου Νικολάου Αναπαυσά.

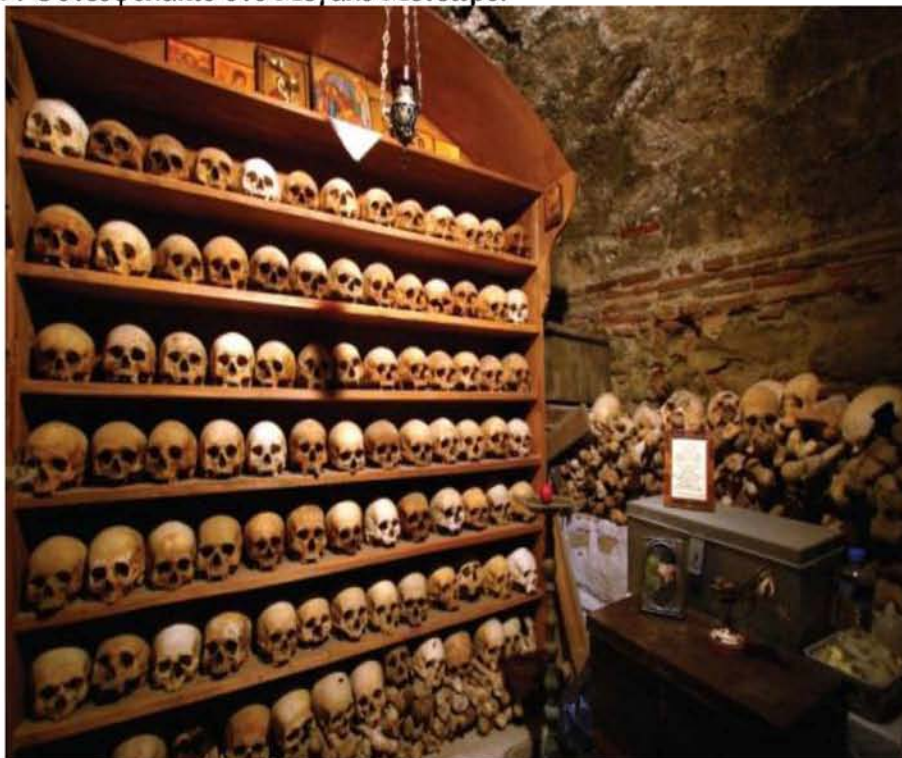
Πηγή: <http://www.travelstyle.gr/portal/gr/galleries.php?action=view&id=7#7>

Εικόνα 8: Η Μονή Βαρλαάμ, όπως φαίνεται απο το Μεγάλο Μετέωρο.

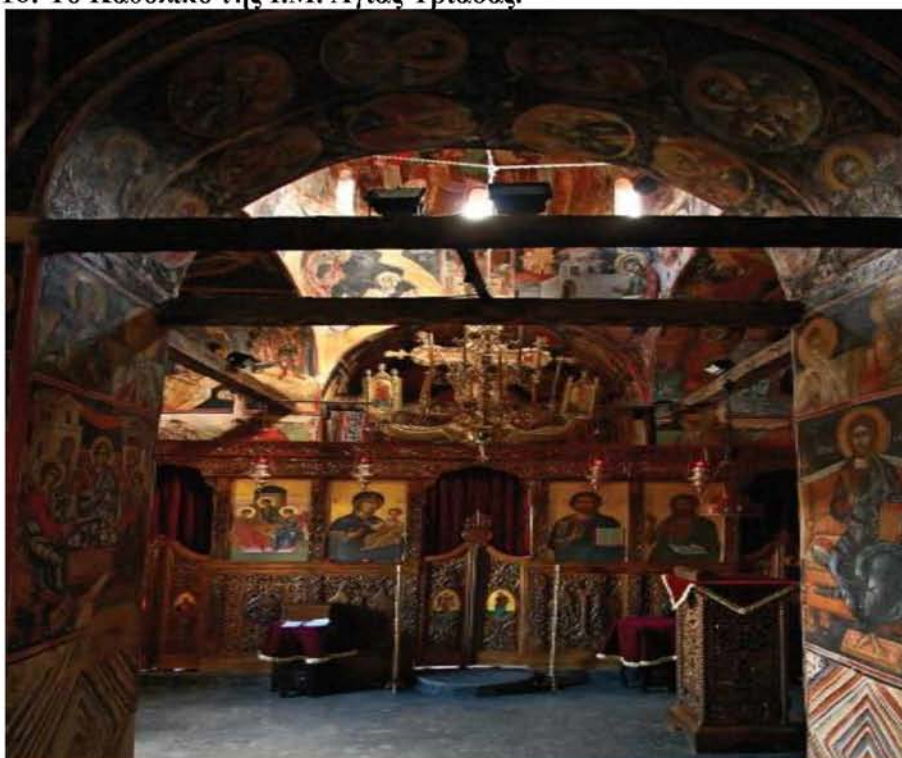
Πηγή: <http://www.travelstyle.gr/portal/gr/galleries.php?action=view&id=7#7>

Εικόνα 9: Οστεοφυλάκιο στο Μεγάλο Μετέωρο.

Πηγή: <http://www.travelstyle.gr/portal/gr/galleries.php?action=view&id=7#7>

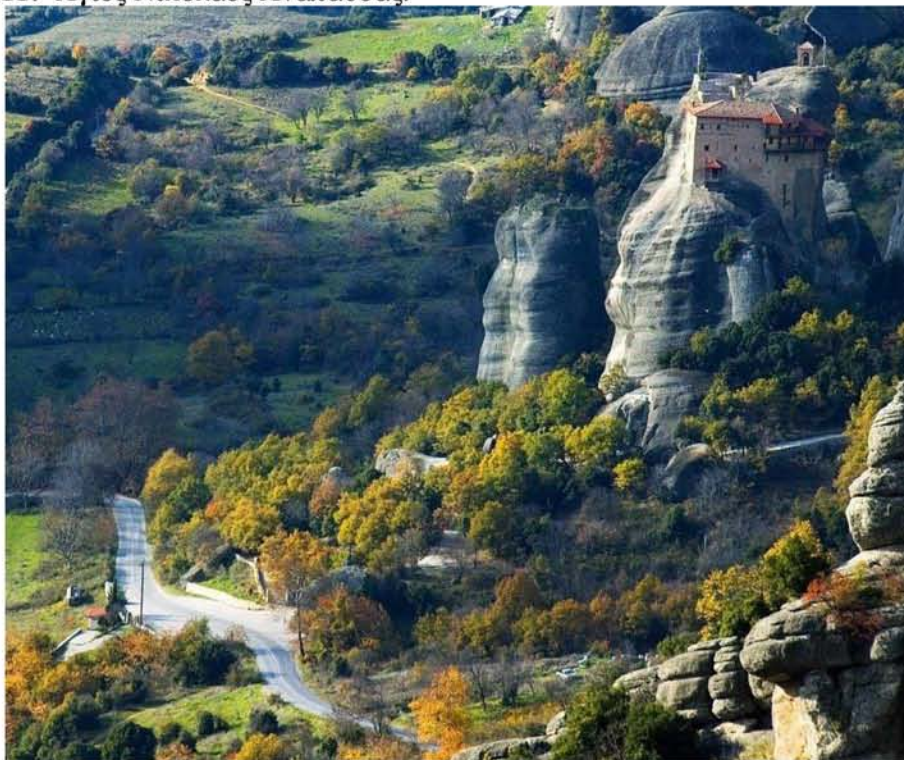
Εικόνα 10: Το Καθολικό της Ι.Μ. Αγίας Τριάδας.

Πηγή: <http://www.travelstyle.gr/portal/gr/galleries.php?action=view&id=7#7>

Εικόνα 11: 'Αγιος Νικόλαος Αναπαυσάς.

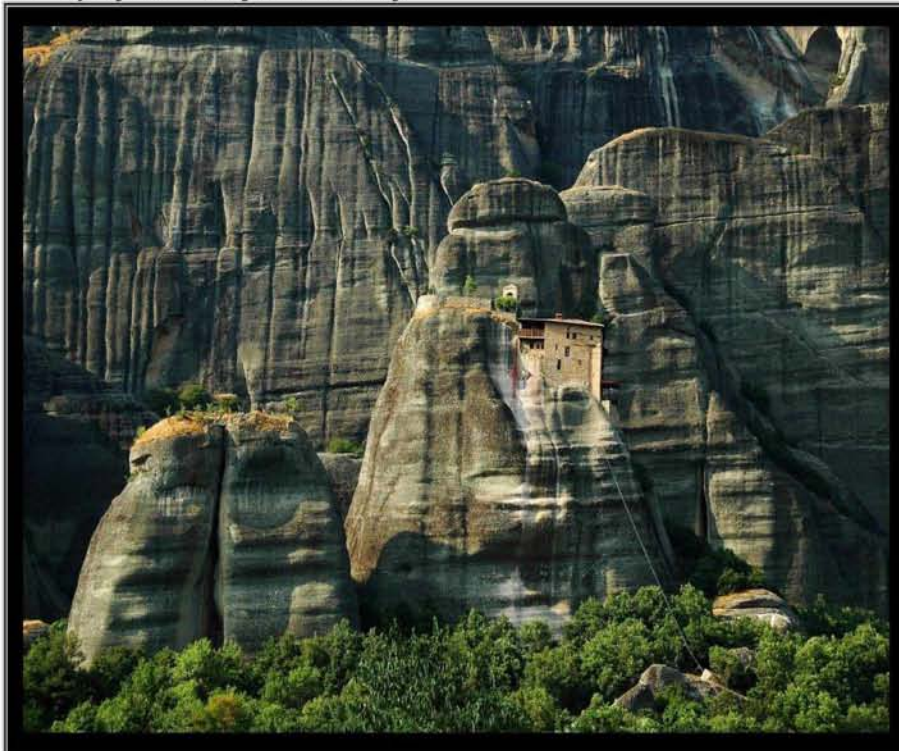
Πηγή: http://pindos.blogspot.gr/2009/02/blog-post_1601.html

Εικόνα 12: 'Αγιος Νικόλαος Αναπαυσάς.

Πηγή: http://pindos.blogspot.gr/2009/02/blog-post_1601.html

Εικόνα 13: 'Αγιος Νικόλαος Αναπαυσάς.

Πηγή: http://pindos.blogspot.gr/2009/02/blog-post_1601.html

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

• **Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου**

Η Μονή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος επικράτησε να λέγεται "Μεγάλο Μετέωρο", όχι μόνο λόγω της εκτάσεως των 50 στρεμμάτων και του μεγέθους των κτισμάτων αλλά και λόγω της πνευματικής του ακτινοβολίας και των πρωτείων που απολάμβανε στα μέσα του 16ου αιώνα. Η Μονή βρίσκεται πάνω στον ψηλό και επιβλητικό βράχο με υψόμετρο 613μ. από τη θάλασσα και 416 από την κοίτη του Πηνειού ποταμού

Ο Αγιορείτης μοναχός Αθανάσιος ασκήτεψε αρχικά επί δέκα χρόνια πάνω σε ένα βράχο τον "Στύλο των Σταγών". Ήταν ο πρώτος που ανέβηκε στον Πλατύ λίθο, μαζί με συνοδεία δεκατεσσάρων μοναχών. Σκάλισαν τρύπες στον απόκρημνο βράχο, έμπηξαν δοκάρια, έκαναν σκαλωσιές και κατάφεραν να φτάσουν εκεί που ως τότε μόνο τα πουλιά μπορούσαν να ανέβουν, στην κορυφή του βράχου.

Εκεί ο Αθανάσιος ο Μετεωρίτης, ανάμεσα στη γη και τον ουρανό, στην κόψη ενός κατακόρυφου γκρεμού έκτισε τη μονή περί το 1340 μ. Χ. και οργάνωσε την πρώτη συστηματική μοναστική κοινότητα και οικοδόμησε το ναό της Θεομήτορος.

Αργότερα έκτισε άλλο ναό προς τιμή του μεταμορφωθέντος Σωτήρος Ιησού Χριστού, που απετέλεσε το καθολικό της Μονής και πήρε και μέχρι σήμερα την ονομασία της "Μεταμορφώσεως".

Ο Αθανάσιος δεν ήταν μόνος σε αυτό το εγχείρημα. Μαζί του ήταν και ο πατήρ Ιωάσαφ, δεύτερος κτήτορας της Μονής που δεν ήταν άλλος από το ελληνοσερβο βασιλιά Ιωάννη Ούρας Άγγελο Κομνηνό Δούκα Παλαιολόγο που στήριξε οικονομικά το Μοναστήρι

Στα παλιά χρόνια η πρόσβαση στη Μονή γινόταν με ανεμόσκαλες και από τον Πύργο (στα 1520), όπου δέσποζε ο εξώστης με το Δίχτυ, που το χρησιμοποιούν ακόμη και σήμερα για να μεταφέρουν πράγματα και κάποιες φορές γέροντες προσκυνητές. Μέχρι το 1923 η ανάβαση γινόταν με τις ανεμόσκαλες και το δίχτυ. Σήμερα η ανάβαση γίνεται με σκάλα που αριθμεί 146 απότομα και ακανόνιστα σκαλιά που σε οδηγούν στην είσοδο της Μονής.

Στο Μεγάλο Μετέωρο υπάρχουν 3 μικρότεροι ναοί:

1. Του Ιωάννη Προδρόμου.

2. Των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Κτίστηκε στα 1789 και είναι μονόκλιτη Βασιλική με πολυγωνικό τρούλο.

3. Του Αγίου Αθανασίου

Στον ιερό του καθολικού υπάρχουν σημαντικές τοιχογραφίες της Μακεδονικής σχολής, ενώ οι αξιόλογες τοιχογραφίες στον κυρίως ναό και τον νάρθηκα θεωρούνται ότι ανήκουν στον Τζώρτζη, μαθητή του Θεοφάνη του Κρητός. Στην ως άνω Ι. Μ. υπάρχουν τα παρεκκλήσια της Θεομήτορος (Παναγία της Μετεωρίτισσας Πέτρας), του Ιωάννη του Προδρόμου, των Αγίων Ισαποστόλων Κων/νου και Ελένης και του Αγίου Νεκταρίου (σύγχρονο).

Τα σημαντικότερα κτίσματα είναι η εστία (μαγειρείο), το γηροκομείο, η τράπεζα. Στην Ιερά Μονή του Μεγάλου Μετεώρου υπάρχει πλούσια και αξιόλογη συλλογή χειρογράφων, εικόνων και ιερών κειμηλίων.

• **Ιερά Μονή του Βαρλαάμ**

Ο πρώτος κτήτορας της Μονής ήταν ο μοναχός Βαρλαάμ ο οποίος στα 1350 μΧ έκτισε πάνω μερικά κελιά και ένα ναό στο όνομα των Τριών Ιεραρχών.

Σύντομα η μονή ερήμωσε, αλλά αναβίωσε από τους Γιαννιώτες αδελφούς Μοναχούς Θεοφάνη και Νεκτάριο στα 1518 μΧ. Αυτοί, ξανάχτισαν πάνω στα ερείπια των παλιών κτισμάτων το Ναό των Αγίων Πάντων και το Ναό του Ιωάννου του Προδρόμου που είναι δυο από τις ωραιότερες εκκλησίες των Μετεώρων.

Η πρόσβαση στη Μονή γινόταν με σκαλωσιές που αργότερα αντικαταστάθηκαν με μεγάλες ανεμόσκαλες και με το δίχτυ που το χρησιμοποιούν και σήμερα για τη μεταφορά τροφίμων και υλικών για τη συντήρηση της Μονής.

Το 1923 οι μοναχοί σκάλισαν στο βράχο 195 σκαλιά που μας οδηγούν σήμερα με ασφάλεια στην κορυφή του βράχου.

Ο κεντρικός ναός είναι ένα μεγαλόπρεπο κτίσμα που ονομάζεται καθολικό, είναι αγιορείτικου τύπου και εκεί τιμάται η μνήμη των Αγίων Πάντων. Κτίστηκε στα 1541-1542 μΧ, όπως μας μαρτυρούν οι

επιγραφές.

Ο Ναός αποτελείται από το Νάρθηκα, τον κυρίως Ναό και το Ιερό Βήμα. Ο Ναός όπως αναφέρει το κτητορικό, κτίστηκε σε 20 ημέρες. Έως ότου τα υλικά να συγκεντρωθούν και να ανέβουν πάνω στο βράχο, χρειάστηκαν περίπου 22 χρόνια.

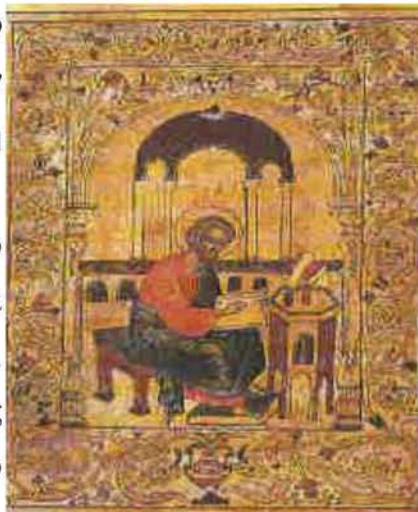
Σύμφωνα με το κείμενο ο ίδιος ο Θεοφάνης ήταν καταπονημένος και κατάκοιτος από βαριά δεκάμηνη ασθένεια στο κρεβάτι του πόνου. Μόλις πληροφορήθηκε πως τελείωσαν οι εργασίες, συγκέντρωσε όλες του τις δυνάμεις και πήγε με λαχτάρα στο Ναό που μόλις είχε τελειώσει, ευλόγησε όλους τους παρευρισκόμενους, ύψωσε τα χέρια του, δόξασε και ευχαρίστησε το Θεό και τους Αγίους Πάντες. Γύρισε στο κελί του και πέθανε στις 17 Μαΐου 1544.

Οι εντυπωσιακές τοιχογραφίες του κυρίως Ναού του Καθολικού θεωρούνται από τις καλύτερες των Μετεώρων και έχουν γίνει στα μέσα του 15 ου αιώνα από τον σπουδαίο ζωγράφο, Φράγκο Κατελάνο. Το Τέμπλο του κυρίως Ναού Ναού είναι ξυλόγλυπτο και επιχρυσωμένο με παραστάσεις από το φυσικό και ζωικό βασίλειο. Η τοιχογράφηση του Νάρθηκα έγινε στα 1566 μΧ από το Ιερέα Γεώργιο και τον αδελφό του Φράγκο, σύμφωνα με τις επιγραφές.

Υπάρχουν ακόμη οι τάφοι των κτητόρων Νεκταρίου και Θεοφάνη. Στη Μονή θα δούμε ακόμη την Τράπεζα (σήμερα Μουσείο), το Νοσοκομείο, το μεγειρείο και το γηροκομείο.

Στις αρχές του 17 αιώνα λειτουργούσε οργανωμένο βιβλιογραφικό εργαστήριο, όπου εργάζονταν ειδικευμένοι καλλιγράφοι και γραφείς. Α κόμη λειτουργούσε και εργαστήριο χρυσοκεντητής.

Ένα άλλο κτίσμα που υπάρχει στη Μονή είναι το σκευοφυλάκιο-Μουσείο που έχει επισκευαστεί τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν 290 αξιόλογα χειρόγραφα, εκκλησιαστικά κειμήλια, μεταβυζαντινές φορητές εικόνες, χρυσοκέντητα άμφια και εντυπωσιακός είναι ο χρυσοκέντητος Επιτάφιος, σε πράσινο βελούδο, έργο του 1609. Αρκετά και σπάνια είναι και τα παλαιότερα της Μονής.

- **Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου**

Το Μοναστήρι βρίσκεται κτισμένο στην κορυφή του βράχου που έχει έκταση 7.500 τ. μέτρα. Είναι πάνω από την Καλαμπάκα, στο νοτιοανατολικό άκρο των μετεωρίτικων βράχων. Ο Πρώτος ασκητής που φιλοξένησε αυτός ο βράχος, όπως φαίνεται από μια επιγραφή που υπήρχε κοντά στην είσοδο της Μονής το έτος 1192 μΧ., ήταν ο Ιερεμίας, όπως βεβαιώνουν οι ιστορικοί ερευνητές.

Ωστόσο πρώτος κτήτορας της Μονής είναι ο Αρχιμανδρίτης Όσιος Αντώνιος γύρω στον 16^ο αιώνα, που η παράδοση τον έχει συνδέσει με την ιστορική Βυζαντινή οικογένεια των Καντακουζηνών.

Δεύτερος κτήτορας ήταν ο Ιερομόναχος Όσιος Φιλόθεος από το χωριό Σθλάταινα ή Σκλάταινα (σημερινό χωριό Ρίζωμα, του Δήμου Παραληθαίων), στα μέσα του 16^{ου} αιώνα. Στα 1545 ο Όσιος Φιλόθεος ανακαίνισε ή ξαναέχτισε το μικρό ναό του Αγίου Στεφάνου

Ο Ναός αγιογραφήθηκε στα 1545 επί Ηγουμένου Μητροφάνη. Ο Όσιος Φιλόθεος έκτισε κελιά για τους Μοναχούς, εφοδίασε το Μοναστήρι με εκκλησιαστικά σκεύη και χειρόγραφα και επέβαλε τον κοινοβιακό τρόπο ζωής στο Μοναστήρι. Στο Νάρθηκα αριστερά και δεξιά από την είσοδο εικονίζονται με θεϊκή γαλήνη οι Όσιοι Κτήτορες της Μονής, Ιερομόναχοι Αντώνιος και Φιλόθεος με τιμητική φρουρά στο πλάι τους τον Γαβριήλ και Μιχαήλ. Υπάρχει η απεικόνιση των 24 οίκων των Χαιρετισμών της Θεοτόκου. Πάνω από την είσοδο υπάρχει μία επιγραφή που μας πληροφορεί για την τοιχογράφηση του Ναού χωρίς να μας δίνει χρονολογία.

Σημαντική είναι και η προσφορά της Μονής στην παιδεία τους δύσκολους εκείνους καιρούς. Έκτισε την Κωνσταντίο Δημ. Σχολή Καλαμπάκας και έδωσε μεγάλα χρηματικά ποσά για την ανέγερση Σχολείων στα Τρίκαλα. Στη δεκαετία του 1970 λειτουργούσε στη Μονή του Αγίου Στεφάνου, Ορφανοτροφείο και Δημοτικό Σχολείο Θηλέων με δασκάλες μοναχές από τη Μονή.

Το τέμπλο είναι ξυλόγλυπτο και φιλοτεχνημένο το 1814 από Μετσοβίτες τεχνίτες. Περιλαμβάνει θέματα από το φυτικό και ζωικό βασίλειο, συνθέσεις που αναφέρονται

στο Μυστικό Δείπνο, τον Άγιο Δημήτριο, τον Πρωτομάρτυρα Στέφανο, τον Άγιο Γεώργιο και έχει σπουδαία αξία.

Στον Εξωνάρθηκα εξωτερικά, υπάρχουν 3 επιγραφές. Η πρώτη δεξιά αναφέρεται στην ανέγερση από τον Παΐσιο, επίσκοπο Σταγών. Η δεύτερη αναφέρεται σε μια προσευχή του επισκόπου Σταγών.

Η τρίτη αναφέρεται στην ίδρυση του Ναού, και κάνει λόγο για τους πρωτεργάτες του έργου..

Το 1888 η Μονή είχε 31 μοναχούς ενώ το 1960 είχε ερημώσει. Από το 1961 η Μονή μετατράπηκε σε γυναικείο μοναστήρι και σήμερα βρίσκεται σε ανθηρή κατάσταση. Οι μοναχές σε ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες, οργάνωσαν τη Μονή και τη βελτίωσαν οικοδομικά. Τηρούν το κοινοβιακό σύστημα και το διατεταγμένο Ορθόδοξο μοναχικό Τυπικό

Από το 1971 άρχισε να λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο-Οικοτροφείο Θηλέων με 18 μαθήτριες. Η προσφορά της μονής με τη φροντίδα της δασκάλας μοναχής Θεογνώστης Αμπελακιώτη και της δασκάλας μοναχής Θεοστράτης, καθώς επίσης και των άλλων αδελφών μοναχών του γυναικείου μοναστηριού υπήρξε σημαντική. Οι μαθήτριες ήταν κατά το πλείστον ορφανές, παιδιά φτωχών και παιδιά πολύτεκνων οικογενειών. Εκεί βρήκαν στοργή και αγάπη και ό,τι άλλο τους στέρησαν οι αντιξοότητες της ζωής της εποχής εκείνης. Λειτουργήσε μέχρι το 1977 και φοίτησαν σε αυτό περίπου 40 μαθήτριες. Οι μοναχές πέρα από τα μοναχικά και πνευματικά καθήκοντά τους, θεώρησαν απαραίτητο να εργαστούν και για την κοινωνία. Προσέφεραν στα ορφανά του Νομού Τρικάλων στέγη, τροφή, μόρφωση, περίθαλψη, στοργή και αγάπη. Μας έρχεται έτσι στη σκέψη μας, "το κρυφό Σχολειό", στα δύσκολα χρόνια του γένους μας που κράτησαν στη ζωή το έθνος μας, την Ιστορία μας και τη θρησκεία μας.

Η πρόσβαση στη Μονή είναι πιο εύκολη από ό,τι στα άλλα Μοναστήρια, χάρη σε μια γέφυρα 8 μέτρων που συνδέει το βράχο της Μονής με το λόφο Κουκούλα.

Το 1991 έγινε αναπαλαίωση της Μονής και η αναδιοργάνωση του νέου Σκευοφυλακίου για τη διάσωση και ανάδειξη του μνημειακού και κειμηλιακού πλούτου.

- **Ιερά Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά**

Το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου του Αναπαυσά, είναι κτισμένο σ' ένα βράχο ύψους 85 μ. Τριγύρω του επίσης βρίσκονται τα ερειπωμένα μοναστήρια του Προδρόμου, Αγίας Μονής και Παντοκράτορα και το εκκλησάκι της Παναγιάς της Δούπιανης.

Το Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου του Αναπαυσά κτίστηκε γύρω στα τελευταία χρόνια του 15ου αιώνα. Η μικρή έκταση του βράχου οδήγησε αναγκαστικά το κτίσιμο της Μονής σε πατώματα το ένα πάνω στο άλλο. Η πρόσβαση γίνεται με τη κτιστή σκάλα. Στην είσοδο της Μονής βρίσκεται το παρεκκλήσι του Αγίου Αντωνίου και η κρύπτη όπου φυλάσσονταν παλαιότερα οι κώδικες και τα κειμήλια της Μονής. Στους τοίχους υπάρχουν τοιχογραφίες του 14ου Αιώνα.

Στο δεύτερο πάτωμα είναι ο κεντρικός Ναός (καθολικό) που τιμάται ο Άγιος Νικόλαος και είναι μακρόστενος και κολλημένος στη νότια πλευρά του τείχους του μοναστηριού. Ο τρούλος του ναού είναι χαμηλός χωρίς παράθυρα.

Για το όνομα "Αναπαυσά" υπάρχουν πολλές ερμηνείες, το πιθανότερο είναι να πρόκειται για το όνομα κάποιου, που με τα έξοδά του κτίστηκε το μοναστήρι.

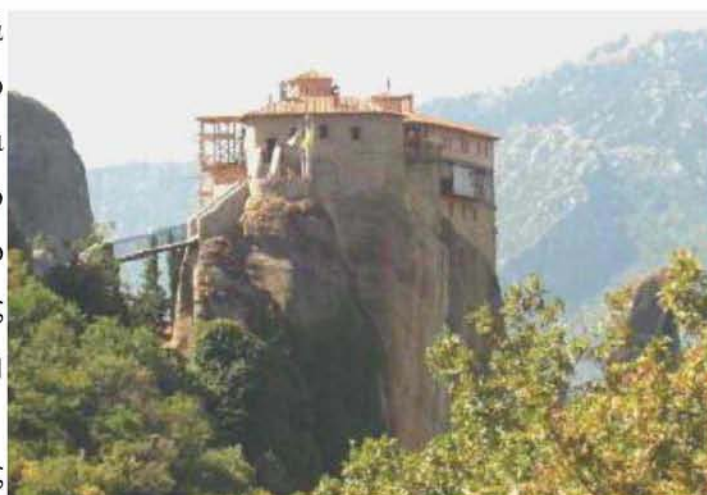
Το μοναστήρι ανακαινίστηκε στις αρχές του 16ου αιώνα και το σημερινό καθολικό του Ναού του Αγίου Νικολάου από το Μητροπολίτη Λάρισας Διονύσιο και τον Ιερομόναχο Νικάνορα αρχιερατικού εξάρχου Σταγών, στα 1510μΧ. Υπάρχουν οι προσωπογραφίες των κτητόρων ζωγραφισμένες στο Νάρθηκα του Ναού.

Το μοναστήρι ήταν κλειστό από το 1909 χωρίς μοναχούς. Το χρόνο αυτό το επισκέφθηκε ο Ν. Βέης για την καταγραφή των χειρογράφων της. Βρήκε 50 κώδικες που τους μετέφερε στη Μονή της Αγίας Τριάδας όπου βρίσκονται ακόμη και σήμερα. Στη δεκαετία του 1960 η Μονή ανακαινίστηκε και αναστηλώθηκε με την επίβλεψη της 7ης Εφορείας Αρχαιοτήτων, έγινε συντήρηση των τοιχογραφιών, που απέκτησαν την παλιά τους λάμψη.

- **Ιερά Μονή Ρουσάνου**

Νοτιοανατολικά του Μεγάλου Μετεώρου και ανάμεσα στις Μονές Βαρλαάμ και Αγία Τριάδα βρίσκεται η Μονή Ρουσάνου. Ανεβαίνοντας από το χωριό Καστράκι συναντάμε αριστερά μας το πρώτο Μοναστήρι, την Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά. Μπροστά και πάνω σε εντυπωσιακό κατακόρυφο και απότομο βράχο του πέτρινου δάσους των Μετεώρων βρίσκεται, η Μονή Ρουσάνου.

Το κτιριακό της συγκρότημα καλύπτει ολόκληρη την κορυφή του βράχου, Διαβαίνοντας ο επισκέπτης προσκυνητής, απολαμβάνει από εκεί ψηλά όλη τη μεγαλοπρέπεια και μαγεία του ανεπανάληπτου Μετεωρίτικου τοπίου.

Στο βάθος φαίνεται ο Κόζιακας, ο ποταμός Πηνειός καθώς και το χωριό Διάβα. Η ανάβαση στο Μοναστήρι μέχρι το 1897 γινόταν με ανεμόσκαλες. Αργότερα δύο ξύλινες γέφυρες εξυπηρετούσαν τους Μοναχούς και τους επισκέπτες. Σήμερα η ανάβαση γίνεται με σκαλοπάτια από τσιμέντο και δύο μικρές γέφυρες που κατασκευάστηκαν το 1930 με δωρεά της Καστρακινής Δάφνης Μπούκα.

Για την ονομασία της Μονής, δεν υπάρχουν εξακριβωμένα στοιχεία. Πιθανότατα η επωνυμία να οφείλεται στον πρώτο κτήτορα του αρχικού Ναού (14^{ος} -15^{ος} αιώνας). Η Μονή κατοικήθηκε το 1388 μΧ. από τους Ιερομόναχους Νικόδημο και Βενέδικτο. Ιστορικές πηγές μέχρι σήμερα δεν έχουν εξακριβωθεί.

Η Μονή άρχισε να λειτουργεί ως κοινόβιο με κτήτορες τους αδελφούς ιερομόναχους από τα Γιάννενα Μάξιμο και Ιωσήφαθ.

Η Μονή κτίστηκε πάνω σε χαλάσματα παλαιότερων

εγκαταστάσεων στα μέσα του ΙΔ΄- ΙΕ΄αίωνα. Λειτουργήσε με την ευλογία του Μητροπολίτη Λαρίσης Βησσαρίωνα Β΄ και την συγκατάθεση του Ηγουμένου της Μονής του Μεγάλου Μετεώρου. Έκτισαν το Ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος και του έδωσαν τη μορφή που έχει σήμερα. Για τους Μοναχούς έκτισαν κελιά και βοηθητικούς χώρους στους ορόφους.

Η Μονή αποτελείται από ένα τριώροφο συγκρότημα. Στο ισόγειο βρίσκονται τα κελιά με τα δωμάτια υποδοχής, το Αρχονταρίκι και άλλοι βοηθητικοί χώροι βρίσκονται στους άλλους ορόφους.

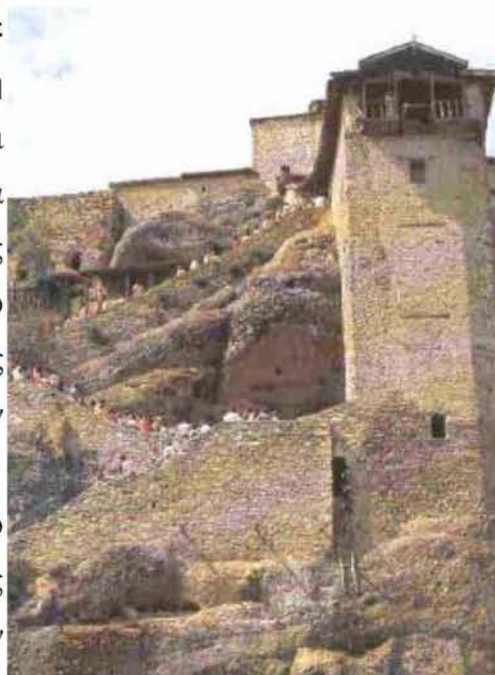
Στη δεκαετία του 1980 έγινε ριζική ανακαίνιση και αναστήλωση της μονής με την επίβλεψη της 7^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Σήμερα λειτουργεί ως γυναικείο μοναστήρι. Ο Ναός είναι αφιερωμένος στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος και μαζί του τιμάται με ευλάβεια και η μνήμη της Αγίας Βαρβάρας στις 4 Δεκεμβρίου. Στις δύσκολες στιγμές του έθνους και στα χρόνια της τουρκοκρατίας πολλοί Τρικαλινοί και Καλαμπακιώτες κατέφυγαν στη Μονή για να σωθούν.

- **Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας**

Πάνω σ' ένα πανύψηλο βράχο με ιδιόμορφο σχήμα και με έκταση 5-6 στρεμμάτων, που βρίσκεται βορειοδυτικά της Μονής Αγίου Στεφάνου, είναι κτισμένη η Μονή της "Αγίας Τριάδας". Είναι το πιο δυσπρόσιτο από τα Μοναστήρια των Μετεώρων.

Η ανάβαση στη Μονή παλιότερα γινόταν με ανεμόσκαλες και με το δίχτυ. Σήμερα η πρόσβαση γίνεται με δύσκολη πεζοπορία και αφού ανέβουμε 140 σκαλιά σκαμμένα μέσα στην πέτρα που έγιναν στα 1925 και μας οδηγούν με ασφάλεια στην κορυφή του βράχου. Το 1970 κατασκευάστηκε και ένας εναέριος μεταφορέας πραγμάτων και υλικών για τις ανάγκες και τη συντήρηση της Μονής.

Ο επισκέπτης προσκνητής αντικρίζει από ψηλά τη μαγευτική θέα, την κοιλάδα της Καλαμπάκας με τον Πηνειό Ποταμό, τον Κόζιακα και τα όρη Χάσια.

Η Μονή της Αγίας Τριάδας θεωρείται από τους ειδικούς το τρίτο αρχαιότερο μοναστήρι των Μετεώρων. Οι πρώτοι ερημίτες πρέπει να έκτισαν εδώ τα ασκηταριά τους στις αρχές του 14ου αιώνα. Η Μονή κτίστηκε το 1438 μΧ. από κάποιο μοναχό Δομέτιο αλλά δεν επιβεβαιώνεται. Για να χτιστεί το μοναστήρι και να ανεβάσουν τα υλικά χρειάστηκαν 70 χρόνια.

Από επιγραφή και άλλες μαρτυρίες γίνεται γνωστό ότι ο κύριος Ναός (καθολικό) κτίστηκε το 1475-76 μΧ σύμφωνα άλλωστε και με τη χρονολογία που είναι χαραγμένη και εντοιχισμένη στο νότιο εξωτερικό τοίχο.

Το 1909 σε μια κρύπτη ο Βυζαντινολόγος Ν. Βέης ανακάλυψε 47 σπάνια χειρόγραφα, που μαζί με τα χειρόγραφα των Μονών Ρουσάνου και Αναπαυσά φυλάσσονται στο σκευοφυλάκιο της Μονής Αγίου Στεφάνου από το 1953.

Δυστυχώς το πλούσιο σκευοφυλάκιο της Μονής έχει λεηλατηθεί και η βιβλιοθήκη της Μονής πυρπολήθηκε στα χρόνια της κατοχής από τους Γερμανούς και Ιταλούς. Από το 1942 μέχρι το 1961 το μοναστήρι έμεινε έρημο με αποτέλεσμα να χαθούν πολλά από τα κειμήλια τις εικόνες και τα χειρόγραφά του. Οι 26 εικόνες που σώθηκαν μεταφέρθηκαν στη Μονή Βαρλαάμ. Το 1972 το μοναστήρι ανακαινίστηκε. Η ανδρική Μονή της Αγίας Τριάδας ανήκει στη μητρόπολη Σταγών και Μετεώρων με έδρα την Καλαμπάκα. (http://users.sch.gr/elianos/meteora_agias_triadas.htm)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αλεξίου, Β., 2010, Στήριξη στον Θρησκευτικό τουρισμό (www.enimerosi.gr/article/6109).

Βαρβαρέσος, Σ.(2000), *Τουρισμός έννοιες, μεγέθη, δομές*, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

Βενετσανοπούλου Μ., (2006), *Η κρατική συμβολή στον τουρισμό, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ιστορική εξέλιξη- θεσμικό πλαίσιο*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.

Καλογήρου, Α.,(2000), *Τα μονοπάτια των Μετεώρων*, Εκδόσεις Orama.

Κατσικά, Δ., 2010, *Εναλλακτικές Στρατηγικές Ανάπτυξης Τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Θεσσαλονίκη.

Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π., (2001), *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη*, Αθήνα, εκδ. Κριτική.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. και Γκρίμπα Ε., (2011), *Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού*, Αθήνα, εκδ. Κριτική.

Λαγός, Δ., (2005) *Τουριστική Οικονομική*, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Λύτρας, Π. (2001), *Θρησκευτικός τουρισμός. Μια κοινωνικό-ψυχολογική προσέγγιση*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.

Μοίρα-Μυλωνοπούλου Π. (2000), *Τουριστική Γεωγραφία*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Μηνατσή, Μ., (2020), *Τουρισμός και μετανάστες στη νησιωτική Ελλάδα: Η περίπτωση της Ρόδου*, Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, Αθήνα.

Μητούλα, Ρ., (2002), *Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, Αθήνα.

Μοίρα, Π. (2009), *Θρησκευτικός Τουρισμός*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.

Νημάς, Θ., (1987), *Τρίκαλα- Καλαμπάκα- Μετέωρα- Πίνδος- Χάσια (Γεωγραφία- Ιστορία- Μνημεία- Τουρισμός* Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη.

Νημάς, Θ., (1990), *Μετέωρα- Καλαμπάκα (Ιστορία- Μνημεία- Τουρισμός)*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Νικάκη, Μ., (2011), *Η πορεία του τουρισμού στην Κρήτη την τελευταία εικοσαετία, Οι προκλήσεις για το μέλλον*, Διπλωματική εργασία, Τ.Ε.Ι Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Ηράκλειο.

Παπαδοπούλου, Α., *Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Ορεινού Όγκου του Νομού Τρικάλων*, Υποψήφια διδάκτωρ, Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός Ε.Μ.Π., Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών Ε.Μ.Π., Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Αθήνα.

Πλέντζας, Τ., (2009), Συνέδριο θρησκευτικού τουρισμού στην Καλαμπάκα(<http://www.e-enimerosi.gr/article/2801/>).

Πολύζος, Σ. (2002), Ανάλυση Παραγόντων Επιρροής και Εμπειρική Διερεύνηση των Εσωτερικών Τουριστικών Ροών στην Ελλάδα, *Τόπος*, τεύχος 18-19, σελ. 87-108.

Πολύζος, Σ., (2010), Θρησκευτικός Τουρισμός στην Ελλάδα: Χωρική ανάλυση και συμβολή στην ανάπτυξη μειονεκτικών περιοχών 16(9): 203-222.

ΣΕΤΕ, (2003). *Τουρισμός και Απασχόληση*, Αθήνα.

Σφακιανάκης, Μ., (2000) *Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού*, Αθήνα, εκδόσεις Έλλην

Τσάρτας, Π., (1991), *Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης-τουρισμός και αγροτική πολυδραστηριότητα*, εκδόσεις Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Τσάρτας, Π., (1996), *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Αθήνα, Εκδόσεις Εξάντα.

Τσάρτας, Π., (2003), *Τουριστική Γεωγραφία*, Σημειώσεις, Αθήνα.

Τσερώτα, Γ., 2008 *Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα*, Διπλωματική εργασία, ΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Ηράκλειο.

Τσέτσης, Γ., 2009, *Η Ειδιοποιός διαφορά μεταξύ Προσκυνηματος και Θρησκευτικού Τουρισμού*. Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδας, Αθήνα.

Χρυσόστομος, Σ., (Μητρ. Μεσσηνίας), 2011 Θρησκευτικός Τουρισμός στη Μεσσηνία ομιλία στην Ημερίδα 'Συνδυασμένες Δράσεις για τον Τουρισμό' Καλαμάτα. (www.kalamatacvb.gr)

Ξενόγλωσση

- Adrian Bull, *The Economics of Travel and Tourism*, New York: Wiley, 1991.
- Aplin, G., 2007 World Heritage Cultural Landscapes, *International Journal of Heritage Studies*, vol. 13, No. 6, pp. 427-446.
- Collins-Kreiner, Noga (2006), *Christian tourism to the Holy Land: pilgrimage during security crisis*, England , Ashgate Publishing Limited :1,7.
- Gisbert Rinchede, Pergamon Press plc, Vol 19, (1992), , *Annals of tourism research*, University Regensburg Germany, σελ 51.
- Guttentag, M., *Tourism and religion in Cuba: How the tourism industry has affected the practice of Santeria in Castro's Cuba*'.
- Komilis, P., (1994), *Tourism and Sustainable Regional Development*, in Av. Seaton et. Al(editors), *Tourism: The State of Art*, Chichester Wiley, p.p.50-73.
- Nolan, M. L., Nolan S. (1989), *'Christian Pilgrimage in Modern Western Europe'*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Nolan, M. L., Nolan S. (1992), *'Religious sites as tourism attractions in Europe'*, *Annals of Tourism Research*, vol. 19, pp. 68-78.
- Polyzos, S., Arabatzis G. (2006), A multicriteria approach for the evaluation of tourist resources of Greek prefectures *Tourism Today*, 6, pp.96-111.
- Polyzos, S., Sdrolias L. (2006), *'Strategic Method of Confrontation of Tourist Competition: The Case of Greece'*, *Journal of Travel and Tourism Research* 6 (1), pp. 12-28.
- Polyzos, S. (2006), *Public investments and Regional Development: The role of Regional Multipliers*, *International Journal of Sustainable Planning and Development*, vol. 1(3), pp. 1-16.
- Polyzos, S., Arabatzis G. Tsiadikoudis S. (2007), *The Attractiveness of Archaeological Sites in Greece: A Spatial Analysis*, *International Journal of Tourism Policy and Research*, vol. 1(3), pp. 246-266.
- Rinschede G., (1992), *Forms of Religious Tourism*, *Annals of Tourism Research*, vol. 19, pp. 51- 67.
- Stausberg, M., *'Religion and tourism, crossroads, destinations and encounters'*, University of Bergen, Norway.

Terzidou, M., (2010), 'Religion as a motivation to travel: the case of Tinos island in Greece', pp. 338-349 'Managing the religious tourism experience' Nazare, Portugal, 19-21 November.

Timothy, Dallen & Boyd Stephen (2003), *Heritage Tourism*, England, Pearson Education limited :28-29.

Timothy, Dallen & Olsen, Daniel (2006), *Tourism, religion and spiritual journeys*, Routledge : 41-42.

Trochim, William & Donnelly, J. (2006), *The Research Methods Knowledge Base*, 3th Edition, Atomic Dog : 62-80.

Vukonic, B. (1996), *Tourism and Religion*, Elsevier Science Ltd., Oxford: Pergamon

Δικτυακοί τόποι

www.grouptravelblog.com

www.visitgreece.gr

<http://www.marist-leonteios.gr/images/stories/martyries/2008-2009/lourdi/lourdi.pdf>

<http://www.mixfotos.com/foto/catedral-de-santiago-de-compostela-santiago-la-coruna-galicia/41/>

www.wikipedia.org/wiki/Santiago_de_Compostela

http://www.belmont.edu/studyabroad/spanish_long_term/index.html

<http://www.patriotaki.net/forum>

<http://www.clickatlife.gr/story/taksidi/>

<http://islamzpeace.com/2010/08/12/mekka-live>

<http://traveldailynews.gr/hypostyles/article/702>

http://tnsite.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=21963%3A8-----&catid=70%3A2011-08-06-13-23-41&Itemid=60

www.kalampaka.gr

<http://www.trikala.net/news/topika/2012/04/08/kalampaka-ypegrafei-i-psifiaki-proboli-tis-istorias-kai-toy-politismoy-ton-me>

<http://www.kalabakacity.gr/component/content/article/32/8391-giorgos-koyrelis-thriskeytikos-toyrismos-kai-meteora.html>

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2442

http://users.sch.gr/elianos/meteora_in1.htm

www.kathimerini.gr

www.hotel-magazine.com

www.tour.teithe.gr

<http://www.statistics.gr> (Στατιστικά Θέματα – Τουρισμός)